

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง
การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธ
ในจังหวัดเลย

Subproject 2. Development of innovative tourism in community forest
conservation according to Buddhist way of life in Loei Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย
Buddhist way of preserving community forest areas in Loei Province

โดย

นายเอกลักษณ์ คงทิพย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766081

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธ
ในจังหวัดเลย

Subproject 2. Development of innovative tourism in community forest
conservation according to Buddhist way of life in Loei Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

Buddhist way of preserving community forest areas in Loei Province

โดย

นายเอกลักษณ์ คงทิพย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766081

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Final Drafted Research Report

Research Sub-Project 2

Development of innovative tourism in community forest conservation
according to Buddhist way of life in Loei Province

Under Research plan

Buddhist way of preserving community forest areas in Loei Province

BY

Mr. Akekalak Kongthip

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Loei Buddhist College

B.E. 2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766081

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย
ผู้วิจัย:	นายเอกลักษณ์ คงทิพย์
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่า เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีการใช้ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย การสำรวจเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษา การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ภายใต้แผนบูรณาการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป/คน

ผลการศึกษาวิจัย

๑. การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย พบว่า มีอยู่ ๒ ประเด็น คือ (๑) แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย “ภูอั้งลั้ง” เป็นภูเขาสาขาของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ทอดตัวยาวตามทิศเหนือยาวลงมาทิศใต้ มีพื้นที่ราบลุ่มน้ำห่มันแคบๆ อยู่ด้านทิศตะวันตก และมีที่ราบบนที่สูงของลำน้ำห้วยตาดด้านทิศตะวันออก ชื่อของภูมาจากชื่อ “ผี” ที่คนในอำเภอด่านซ้ายเชื่อว่าเป็นจิตวิญญาณที่สิงสถิตย์อยู่บนภูเขาในส่วนของบ้านนาเวียงใหญ่ และยังมีแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ วัดโพธิ์ศรี นาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัด ในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมีการละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้าากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ และ (๒) พิธีไหว้ภูอั้งลั้งของชุมชนนาเวียง ความเชื่อในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ป่าศักดิ์สิทธิ์ที่คนให้ความเคารพนับถือ ชาวบ้านนาเวียงจึงมีการประกอบพิธีไหว้ภูอั้งลั้งในเดือน ๘ ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชาหรือวันก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน

๒. การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย พบว่า (๑) การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนาเวียง สามารถพัฒนาตามหลัก 5 A's ได้แก่ ด้านทัศนคติ (Attitude) ด้านการเข้าถึง (Access) ด้านที่พัก (Accommodation) ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) และ การประชาสัมพันธ์ (Advertising) และ (๒) ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย สามารถพัฒนาได้ ดังนี้ ๑) บริบทพื้นที่ของชุมชนนาเวียง ๒) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชนนาเวียง ๓) การ

ใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และ ๔) ความต้องการของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

๓. แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย พบมีอยู่ ๒ แนวทาง คือ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนนาเวียง ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย (๑) การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว และ (๒) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนนาเวียง โดยภาครัฐและภาคเอกชนควรให้การสนับสนุน

คำสำคัญ: นวัตกรรมการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถี, การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน

Research Title: Development Of Innovative Tourism in Community Forest Conservation According to Buddhist Way of Life In Loei Province

Researchers: Mr. Akekalak Kongthip

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Loei Buddhist College

Fiscal Year: 2566 / 2023

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research has the objectives 1) to explore Buddhist tourism destinations for the conservation of community forest areas in Loei Province, 2) to develop Buddhist tourism innovations for the conservation of community forest areas in Loei Province, and 3) to propose guidelines for developing innovations. Buddhist tourism to conserve forest areas It is qualitative research (Qualitative Method). By using primary data Consists of a preliminary survey of the study area, interviews, and observations. From key informants in the Ban Na Wiang Yai community area, Village No. 12, Dan Sai Subdistrict, Dan Sai District, Loei Province, under the integrated research plan, 30 figures/person.

Research results

1. A survey of Buddhist tourist attractions for the conservation of community forest areas in Loei Province found that there were 2 issues: (1) Buddhist tourist attractions for the conservation of community forest areas in Loei Province. “Phu Ang Lang” is a mountain branch of the mountain range. Phetchabun Extending along the north and down to the south. There is a narrow alluvial plain area. On the west side and there is a high plain on the eastern side of the Huai Tad River. Phu's name comes from the name "ghost" that people in Dan Sai district believe. It is a spirit that resides on the mountain in the part of Ban Na Wiang Yai. There are also tourist attractions, including Wat Pho Si Na Wiang, which is one of the 4 temples in Dan Sai District that organizes merit-making events. and there is a Phi Ta Khon game There is a Phi Ta Khon Museum in Ban Na Wiang. Exhibiting Phi Ta Khon masks in various forms and (2) Ceremony to worship Phu Ang Lang of Kumchan Na Wiang Belief in conserving

community forest areas This is considered a sacred forest area that people respect and respect. Na Wiang villagers thus have a ceremony to pay homage to Phu Ang Lang in the 8th month of every year, which falls on Asahna Bucha Day or the day before Buddhist Lent.

2. Developing Buddhist tourism innovations to conserve community forest areas in Loei Province. It was found that (1) studying the tourism potential of the Na Wiang community Can be developed according to the 5 A's, including Attitude, Access, Accommodation, and Attraction. (Attractions) and (2) results of the study of guidelines for developing innovative Buddhist tourism in conserving community forest areas in Loei Province. It can be developed as follows: 1) the area context of the Na Wiang community, 2) tourism resources in the area of the Na Wiang community, 3) the use of online media to promote tourism, and 4) the needs of those involved in tourism development.

3. Guidelines for developing innovative tourism using the Buddhist way of conserving community forest areas in Loei Province were found to have two approaches: components of tourism using the Buddhist way of conserving Na Wiang community forest areas, Dan Sai Subdistrict, Dan Sai District (1) Developing tourism potential and (2) promoting Buddhist tourism and conserving Na Wiang community forest areas. The government and private sectors should provide support.

Keyword: Tourism Innovation, Buddhist Tourism, Community Forest Conservation

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลยนี้ สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานและความช่วยเหลือจากบุคคลหลาย ๆ ท่าน ดังนี้

๑. ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยนี้ให้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

๒. ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย โดยพระสิริรัตนเมธี, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยสามารถปฏิบัติงานและเก็บข้อมูลวิจัยในเวลาราชการได้ ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์เลย ที่อำนวยความสะดวกในระหว่างการทำวิจัย

๓. ขอขอบคุณ ชาวบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน นางแตง ครู และชาวบ้าน รวมถึงตัวแทนของกลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาในพื้นที่ชุมชน ตลอดจนตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ได้เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ประกอบในวิจัยครั้งนี้

จึงใคร่ขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เอกลักษณ์ คงทิพย์

๒๐ มกราคม ๒๕๖๗

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน.....	๗
๒.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....	๑๑
๒.๓ แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว.....	๑๘
๒.๔ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ.....	๒๓
๒.๕ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.....	๒๖
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๔
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๔๔
๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๔๕
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๔๕

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๖
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๗
๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	๔๘
๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๕๑
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๕๓
๔.๑ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย.....	๕๓
๔.๒ การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย.....	๖๓
๔.๓ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ ป่าชุมชนในจังหวัดเลย.....	๗๔
๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย.....	๘๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๘๕
๕.๑ ผลการวิจัย.....	๘๕
๕.๒ อภิปราย.....	๙๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๐๐
บรรณานุกรม.....	๑๐๒
ภาคผนวก.....	๑๐๖
ภาคผนวก ก หนังสือเชิญเป็นผู้ให้ข้อมูล.....	๑๐๙
ภาคผนวก ข เครื่องมือวิจัย.....	๑๑๔
ภาคผนวก ค ภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย.....	๑๑๙
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้ข้อมูล.....	๑๒๔
ภาคผนวก จ การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๒๗
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย.....	๑๒๙

สารบัญตาราง

ตารางที่

- ๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย.....๕๑
- ๔.๑ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการท่องเที่ยวในพื้นที่.....๘๑

สารบัญญภาพ

ภาพที่

๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖
๔.๑ แผนที่อำเภอด่านซ้ายและแผนที่แสดงเส้นความสูงของภูเขาและแอ่งที่ราบของ ลุ่มน้ำหมัน.....	๔๓
๔.๒ แผนที่ชุมชนนาเวียงและภูอั้งลิ้ง.....	๕๕
๔.๓ บ้านนาเวียงใหญ่ มุมมองจากภูอั้งลิ้งจะเห็นว่ามึลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกลางหุบเขา.....	๕๕
๔.๔ เส้นทางคมนาคมการเข้าถึงชุมชนนาเวียง.....	๕๖
๔.๕ แผนที่เส้นทางเดินเท้าจากชุมชนนาเวียงเพื่อไปทำพิธีไหว้ภูอั้งลิ้ง.....	๕๗
๔.๖ ประกอบพิธีทำบุญตักบาตรที่วัดโพธิ์ศรีในตอนเช้า.....	๕๘
๔.๗ การเดินทางจากวัดโพธิ์ศรีนาเวียงไปยังภูอั้งลิ้ง.....	๕๘
๔.๘ จุดแวะพักระหว่างการเดินทางจากวัดโพธิ์ศรีนาเวียงไปยังภูอั้งลิ้ง.....	๕๙
๔.๙ ภาพการจัดเตรียมและประกอบพิธี.....	๖๐
๔.๑๐ หลังจากเสร็จพิธีไหว้ภูอั้งลิ้ง.....	๖๑
๔.๑๑ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน ในจังหวัดเลย.....	๘๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบันที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เพื่อมุ่งไปสู่ความเป็นประเทศที่มีความมั่นคงในทุกด้าน ประชาชนมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการพัฒนาประเทศยั่งยืนในทุกมิติ ที่จะเผชิญกลางความเสี่ยงและความท้าทายหลายประการ ทั้งจากเงื่อนไขภายในและภายนอกประเทศที่สำคัญ จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ที่ต้องการให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขัน คนไทยมีความสุข อยู่ดี กินดี สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประกอบด้วย ๕ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ๑) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ๒) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ๓) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม ๔) ยุทธศาสตร์ด้านการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ ๕) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับระบบการบริหารจัดการภาครัฐ^๑

การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเน้นความยั่งยืน มีการผสมผสานวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา และความเป็นไทยเพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวกระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวชาวไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในเมืองรองมากขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งภาครัฐและเอกชนได้มีมาตรการสนับสนุนและกระตุ้นการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในเมืองรองเพื่อการกระจายและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยวเมืองรองในปี ๒๕๖๔ มีอัตราเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ ๒๔.๘๑ ซึ่งมากกว่าปี ๒๕๖๓ ที่ผ่านมา ทั้งนี้หากพิจารณาจากสัดส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองรองในช่วงปี ๒๕๖๑ เป็นต้นมานั้น พบว่า มีค่าเฉลี่ยสัดส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองรองอยู่ที่ร้อยละ ๑๖.๓ ซึ่งยังต้องดำเนินการกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวในเมืองรองมากยิ่งขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดให้มีอัตราส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองหลักร้อยละ ๘๐ และเมืองรองร้อยละ ๒๐^๒ อีกทั้งประเทศไทยยังคงต้องให้ความสำคัญในการ

^๑ กรมพัฒนาชุมชน กลุ่มงานประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. **คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ**. ๒๕๕๙, หน้า ๑๔๗.

^๒ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ ๐๕ การท่องเที่ยว**. เผยแพร่เมื่อ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๕, หน้า ๒๓๑. จาก <http://nscr.nesdc.go.th>

ส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำหนดมาตรการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างปลอดภัยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-๑๙ ต่อไป ส่งผลให้รัฐบาลกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Growth & Competitiveness) ผ่านกระบวนการสร้างนวัตกรรมจัดการเชิงสังคมและเศรษฐกิจที่เหมาะสมระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะประเด็นการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว โดยพัฒนากลุ่มเมืองท่องเที่ยว และผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมทั้งขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจะให้ความสำคัญกับการตลาดการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ การพัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อการท่องเที่ยว สร้างความเชื่อมั่นและความปลอดภัยและพัฒนาท่องเที่ยวเชิงศิลปะและวัฒนธรรม เชื่อมโยงสินค้า OTOP กับการท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและสปา สอดรับกับแนวคิดนักวิชาการบางท่านกล่าวว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการสร้างนวัตกรรมน้อยมาก แม้ว่านวัตกรรมจะมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้ก็ตาม^๓ นวัตกรรมได้สร้างสินค้าใหม่ให้กับวงการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นวัตกรรมยังเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการและลดต้นทุนในการให้บริการ เช่น การขายบัตรของขั้วรายการนำเที่ยวผ่านทางระบบออนไลน์ของบริษัทนำเที่ยว นวัตกรรมยังเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานการตลาดท่องเที่ยว เช่น การดำเนินแคมเปญ Visit Thailand ทำให้ชาวไทยเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น กิจกรรมการท่องเที่ยวก็มีส่วนร่วมอย่างมากในการส่งเสริมและเสริมสร้างความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือนจนก่อให้เกิดสำนึกในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติ และตระหนักถึงคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรม การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญและเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่เป็นรากฐานสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในปัจจุบัน และเพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ การศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวจะเป็นช่องทางใหม่ในการจัดการท่องเที่ยวแบบผสมผสานภายใต้แนวคิดของการจัดการเชิงระบบ (Systems management) อาจจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่อไปได้

นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาบนฐานชุมชนเป็นกระบวนการสร้างทางเลือกในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางและรูปแบบการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและมีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ด้านต่าง ๆ อาทิ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิต

^๓ วไลลักษณ์ น้อยพยัคฆ์. นวัตกรรมการท่องเที่ยว. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เผยแพร่เมื่อ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๙ สืบค้นจาก <http://www.e-TAT Tourism Journal.or.th>.

ของชุมชนมาเป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถและแสดงบทบาทในการดำเนินงาน ตั้งแต่การทบทวนทุนเดิม การค้นหาข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ การวางแผนดำเนินงาน การวิเคราะห์และสรุปบทเรียน การประเมินความสำเร็จความล้มเหลว รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างความยั่งยืนและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวต่อธรรมชาติเป็นสำคัญ^๔ หากพิจารณาถึงความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มคนในหลายพื้นที่ชุมชนของจังหวัดเลย จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามของคณะผู้วิจัยเป็นเบื้องต้น พบว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนนอกจากจะบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนแล้ว ภายใต้อุดมการณ์ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนายังฉายให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนอย่างหลากหลายซึ่งอาจวางอยู่บนพื้นฐานของการตั้งรกรากถิ่นฐานบ้านเรือน การพึ่งพาในแง่วิถีการดำรงชีวิต ความเชื่อในคติเรื่องอำนาจนอกเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนวิถีปฏิบัติในเชิงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ได้ยึดถือสืบทอดต่อกันมา ด้วยเหตุผลคือความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และอัตลักษณ์บางอย่าง โดยเฉพาะคือ “ภาษา”^๕ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเมืองด่านซ้ายหรืออำเภอด่านซ้าย ปัจจุบันนี้ ถือเป็นกลุ่มคนที่เชื่อว่าเป็นลูกหลานของกลุ่มคนไท-ลาว ที่ได้เดินทางอพยพข้ามมาจากฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ในช่วงที่มีการเริ่มก่อสร้างองค์พระธาตุศรีสองรัก ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่วัฒนธรรมความเชื่อมีการผสมผสานกันอยู่ระหว่างการนับถือผีกับพุทธศาสนาที่ยังหยั่งรากฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตและจิตวิญญาณมาอย่างเนิ่นนานและล้วนแต่มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรที่ช่วยหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ป่าสงวนของหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันได้โดนบุกรุกจากกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เข้ามาเพื่อถือครองกรรมสิทธิ์จนทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าหากมีการศึกษานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ก็น่าจะช่วยให้เห็นการศึกษาและทำความเข้าใจในมุมมองการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาที่มีปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ หลายแห่ง ยังมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ซึ่งข้อมูลทางวัฒนธรรมเหล่านี้ช่วยทำให้เข้าใจและมองเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อกันและกัน ทั้งยังช่วยให้เกิดองค์ความรู้ใน

^๔ สินธุ์ สโรบล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาคเหนือ. ๒๕๕๖, หน้า ๑๖.

^๕ นพพล แก่งจำปา. พลวัตการช่วงชิง “พื้นที่การท่องเที่ยว” ของคนชายแดนด่านซ้าย จังหวัดเลย พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๕๒. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๕, หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

การอนุรักษ์พื้นที่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อใช้เป็นฐานคิดในการบริหารจัดการภายใต้บริบททางสังคมในยุคปัจจุบันให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนท้องถิ่นได้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย
- ๑.๒.๒ เพื่อพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลยมีความเป็นมาอย่างไร
- ๑.๓.๒ นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลยควรเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓. แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลยควรมีลักษณะอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยในครั้งนี้จะทำการศึกษาในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน นางแตง ครู และชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นปราชญ์ผู้รู้และผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน ๑๕ รูป/คน

๒) กลุ่มประชาชน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มจิตอาสาที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ จำนวน ๑๐ คน

๓) กลุ่มตัวแทนภาครัฐและประชาชนผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน

รวมประชากรกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย” จำนวน ๓๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

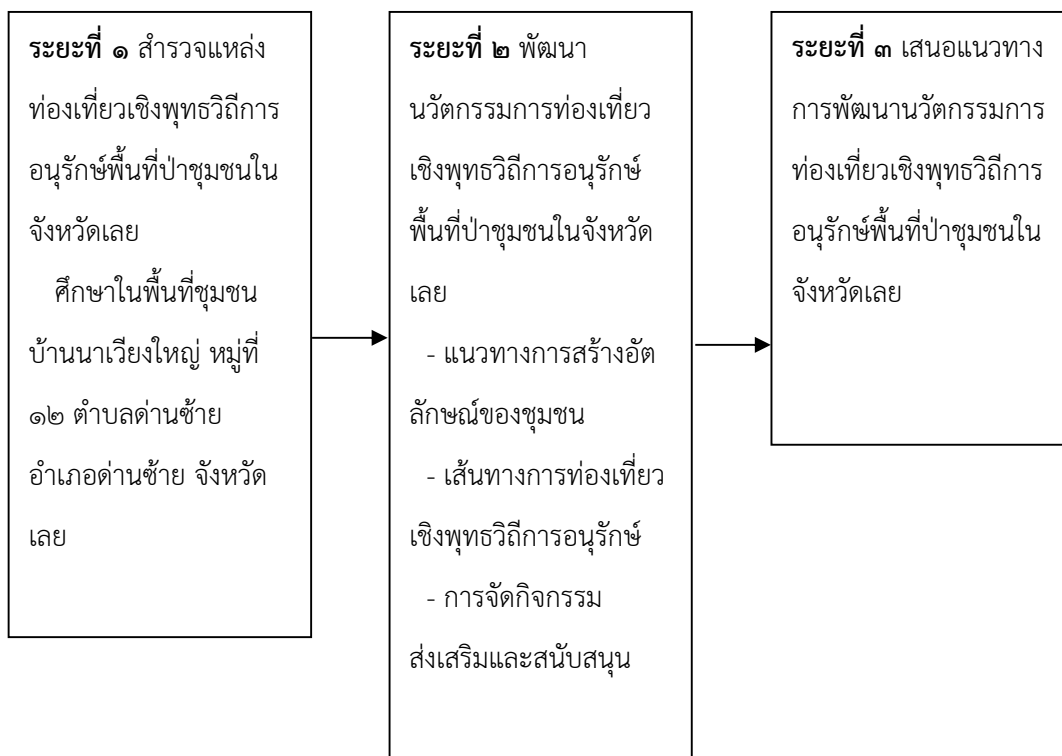
นวัตกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Innovation) หมายถึง การใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ และใช้ประโยชน์ภายในท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้ในระดับท้องถิ่น รวมไปถึงการกระจายรายได้ให้กับชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถี (Buddhist Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยว ศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยมีสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน (Community Forest Conservation) หมายถึง ฐานคิดในการบริหารจัดการแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นร่องรอยของความคิดในเชิงการอนุรักษ์ในมิติที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความเป็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การสร้างความเป็นเครือข่ายทางสังคม และการสร้างความเป็นชุมชนในวิถีแบบจารีตท้องถิ่น ในที่นี้หมายถึง ป่าไม้สาธารณะของชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ออกแบบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย
- ๑.๗.๒ ทำให้เข้าใจการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย
- ๑.๗.๓ มีนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พบว่า มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน

๒.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

๒.๔ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๒.๕ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน

แนวคิดของพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้ นั้น จะพบว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดเอื้ออาทรต่อธรรมชาติ โดยถือว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเช่นต้องดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เมื่อธรรมชาติหรือต้นไม้ถูกทำลาย มนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชาตีย่อมได้รับผลกระทบทั้งในทางส่วนตัวและโครงสร้างอย่างแน่นอน ต้นไม้และป่าไม้ถือว่าเป็นหัวใจของสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จัดเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเริ่มจากตนเอง ก่อนโดยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในบ้าน สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและสิ่งแวดล้อมในสังคม โดยให้ความรู้ความเข้าใจ การอบรมให้ทราบถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อม การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความรอบรู้ รู้ว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ มีจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน

พระพุทธศาสนา มีบทบาทและแนวทางให้คงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม มีปรากฏตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ตามหลักปรัชญาจสุมปาทอันเป็นวัฏจักรตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดีที่แสดงออกมาในด้านพฤติกรรม วิถีชีวิต ทั้งการสร้างกฎกติกาควบคุมความประพฤติของหมู่คณะเพื่อ

ความคงอยู่ของป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ มีจิตสำนึกรักความสงบ มีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ป่าไม้ พันธุ์ไม้และสิ่งแวดล้อมของประชาชนในท้องถิ่น ด้านปัญญา ความเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่มีป่าไม้เป็นองค์ประกอบใหญ่ อันเป็นเหตุและผลที่ทำให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติแวดล้อม อันเป็นหนทางนำมาซึ่งสันติสุขแก่สรรพชีวิต ซึ่งเป็นเบื้องต้นแห่งการเสริมสร้างปัญญาอย่างแท้จริงอีกทางหนึ่ง

๒.๑.๑ ความหมายของพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน

พุทธวิถี หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีพุทธ จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันดั่งนั้นสังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนที่ตั้งคำถามว่าแล้ววิถีชีวิตชาวพุทธที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร

พระไพศาล วิสาโล^๖ เสนอว่า พุทธวิถีการอนุรักษ์ควรนำกลับมาฟื้นฟูหรือปรับปรุงให้นำไปใช้ให้ถูกต้องและอย่างแพร่หลาย คือ รื้อฟื้นหลักการเดิมที่ถูกกลืนหรือเข้าใจคลาดเคลื่อน โดยส่วนใหญ่แล้วพุทธศาสนิกชนจะให้ความสำคัญกับคุณธรรมส่วนบุคคลมาก เช่น ศีล ๕ ทิศ ๖ หรือพรหมวิหาร ๔ แต่กลับละเลยคุณธรรมที่มีต่อส่วนรวม เช่น สาราณียธรรม ๖ (หลักการอยู่ร่วมกัน) อปริหานิยธรรม ๗ (ธรรมอันเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวของหมู่ชน) ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้เป็นปฏิบัติต่อส่วนรวมที่ชาวพุทธควรให้ความสำคัญ และเข้าใจว่าหลักธรรมเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ที่ชาวพุทธต้องศึกษาและปฏิบัติให้ถูกต้องว่าเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติต่อส่วนรวมอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่ชนอย่างไม่เลือกชนชั้นวรรณะทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๒.๑.๒ ความเป็นมาของพระพุทธศาสนากับป่าไม้

คำว่า การอนุรักษ์ป่าไม้ในมุมมองทางพระพุทธศาสนา สามารถศึกษาได้จากแหล่งสำคัญที่เกี่ยวข้องคือ ๑) พุทธประวัติ หรือพุทธจริยวัตรซึ่งเกี่ยวข้องกับป่าไม้ ต้นไม้ โดยเฉพาะในพระสูตรต้นตอปฏิภนที่พบมากที่สุดคือ เรื่องราวที่พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาแก่บุคคลที่เข้าเฝ้าในสถานที่ต่าง ๆ ล้วนประกอบไปด้วยสวนป่าไม้ หรือใต้โคนต้นไม้ ๒) พระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ที่ถือธุดงค์ในการปฏิบัติธรรมตามป่าไม้ หรือที่โคนต้นไม้ เพื่อบำเพ็ญสมณธรรมและได้รับการยกย่องเป็นตัวอย่าง ๓) พระวินัย ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทให้เป็นศีล ดังเช่น ห้ามพระสงฆ์ทำลายต้นไม้ หรือพรากของเขียวทุกชนิด ในกฎคัมภีร์ว่าด้วยพืชพันธุ์ไม้ พระผู้มีพระภาคทรงดำเนาะว่า “ฯลฯ ไฉน เธอจึงตัดบ้าง ใช้ให้ ตัดบ้างซึ่งต้นไม้เล่า ... เพราะพวกชาวบ้านมีความสำคัญว่าต้นไม้มีชีวะ ... การกระทำ

^๖ พระไพศาล วิสาโล .พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลมคิมทอง .๒๕๕๒.

อย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย”^๗ สิกขาบทนี้ทรงบัญญัติขึ้นตามความเข้าใจในสมัยก่อนนั้นว่า แผ่นดินเป็นของมีอินทรีย์ คือมีชีวิต ภูษุ โดพรากภูตคาม เช่น ต้นไม้ ต้นหญ้า เถาวัลย์ เป็นต้น อันเป็นของเขียวให้หลุดไปไปจากที่คำว่า พราก ได้แก่ ขุด ถอน หรือตัดฟัน เป็นต้น และคำว่า ต้นไม้ มีคำเรียกอยู่หลายคำ เช่น รุกข (ต้นไม้) ภูตคาม (พืช) ดังนั้น ต้นไม้ ไม่ว่าจะเป็ต้นไม้นขนาดเล็ก หรือขนาดใหญ่ รวมไปถึงพืชทุกชนิดล้วนรวมกันอยู่ใน คำว่า ภูตคาม ทั้งสิ้น เพราะคำว่า ภูตคาม มีความหมายกว้างครอบคลุมถึงพืช ๕ ชนิด คือ

๑. พืชพันธุ์ที่ เกิดจากเหง้า (หัว) คือ พืชที่ ใช้เหง้าขยายพันธุ์ ได้แก่ ขมิ้น ขิง ข้าว แฝก ฯลฯ

๒. พืชพันธุ์ที่เกิดจากลำต้น คือ พืชที่ขยายพันธุ์ด้วยวิธีการตอน ได้แก่ ต้นโพธิ์ ฯลฯ

๓. พืชพันธุ์ที่เกิดจากข้อ (ปล้อง) คือ พืชที่ใช้ข้อปลุก ได้แก่ อ้อย ไม้ไผ่ ไม้้อ ฯลฯ

๔. พืชพันธุ์ที่เกิดจากยอด (หัว) คือ พืชที่ใช้ยอดปักก็สามารถงอกได้ แมงลัก ฯลฯ

๕. พืชพันธุ์ที่เกิดจากเมล็ด คือ พืชที่ใช้เมล็ดเพาะ ได้แก่ ข้าว ถั่ว งา ฯลฯ

นอกจากคำว่า ภูตคาม แล้ว ยังสามารถใช้คำว่า พืชคาม ที่สามารถใช้ร่วมกันกับคำว่า ภูตคาม ซึ่งหมายถึง พืชหรือของเขียว ที่ถูกพรากออกจากที่แล้วยังสามารถงอกได้อีก เช่น ผักบุง ถึงอย่างนั้นก็ยังมีควมหมายรวมอยู่ในคำว่า ภูตคาม ทั้งสิ้น สำหรับการขุดดิน การปลูกต้นไม้ การตัดต้นไม้ ใน บุคคลทั่วไปนั้นเป็นเรื่องปกติ แต่พบว่า สำหรับพระสงฆ์ถือว่า เป็นอาบัตินั้นเอง

๒.๑.๓ วิธีชีวิตของคนไทยกับป่าไม้

เนื่องจากการพัฒนาประเทศทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นเหตุให้ป่าไม้ของประเทศไทย ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก บางครั้งเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองทั้งโดยวิธีผิดกฎหมาย และอาศัยช่องว่างของกฎหมาย เจ้าหน้าที่บางคนพยายามดูแลรักษาป่าไม้อย่างเคร่งครัด กลับต้องแพ้ย่างต่าง ๆ อันเกิดจากนายทุนที่มีอิทธิพล อย่างไรก็ตาม ยังคงมีป่าไม้ไม้อบบางส่วนที่เหลืออยู่ได้ด้วยการดูแลรักษาของชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และดวงวิญญาณที่อาศัยอยู่ในป่าไม้นั้น ๆ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภิกษุและความเชื่อของชาวบ้านที่ช่วยให้รักษาป่าไม้อไว้ได้^๘ เช่น

๑) ภิกษุเป็นผู้รับผิดชอบและดูแลรักษาป่าไม้

๒) ความร่วมมือขององค์กรเอกชนและเจ้าอาวาสของวัดร่วมมือกันรักษาป่าไม้

๓) ความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ

^๗ พระครูพชรกิตติโสภณ. แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชา พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๑, หน้า ๔๘-๕๒.

^๘ เสฐียรโกเศศ, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา, ๒๕๒๑), หน้า ๒๖๕.

ชาวบ้านเชื่อว่า ผีบรรพบุรุษจะโกรธและสาปแช่ง ถ้าพวกเขาเข้าไปตัดไม้ หรือล่าสัตว์ในป่า ไม้ ตามความเชื่อชาวบ้านจะสร้างศาลเล็ก ๆ ไว้ในป่าไม้เพื่อให้เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งผีบรรพบุรุษจะช่วยปกป้องรักษาและบันดาลให้เกิดสิ่งดี ๆ แก่พวกเขาชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าไม้ประเภทนี้ ในรูปอาหารจำพวกเห็ด พืชผักและผลไม้มาหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านจะสร้างกฎระเบียบในการดูแลรักษาป่าไม้ขึ้นเอง เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อดังกล่าวข้างต้น องค์กรเอกชนและพระสงฆ์จึงนำมาใช้เป็นยุทธวิธีในการดูแลรักษาป่าไม้ เช่น การประยุกต์มาใช้ในเรื่อง “การบวชต้นไม้” ทำให้เกิดโครงการบวชต้นไม้เพื่อรักษาต้นไม้ขนาดใหญ่ไว้เป็นแม่ไม้ในป่าไม้ต้นน้ำลำธาร โครงการดังกล่าว กำลัง แพร่หลายไปในหลายภาคของประเทศ ช่วยให้เราสามารถรักษาป่าไม้ของชาติไว้ได้ ส่วนหนึ่งประเพณีการปลูกต้นไม้ได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งในศตวรรษนี้เพื่อแก้ไขการทำลายป่าไม้และความไม่สมดุลของธรรมชาติที่เกิดขึ้นตั้งนั้น ในพระราชพิธีสำคัญ ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ องค์กรต่าง ๆ ทั้งรัฐบาลและองค์กรเอกชน ก็นิยมปลูกต้นไม้ เป็นการสร้างกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙

สังคมไทยในอดีตในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา พุทธศาสนิกชนจะละเว้นการฆ่าสัตว์ มักปล่อยนก ปลา เต่า โคน ฯลฯ เพื่อให้อิสรภาพแก่สัตว์ เหล่านั้น เป็นการสืบชะตาอายุหรือให้ตนเองพ้นจากเคราะห์กรรม ชาวชนบทครั้งจับปลาจากหนอง คลอง หรือบึง ถ้าจับปลาได้ตัวใหญ่มากผิดสังเกต จะไม่ฆ่าแต่จะปล่อยกลับไปเพราะเชื่อว่าเป็นปลาเทวดา หรือปลาพระภูมิเจ้าที่ อันเป็นความเชื่อเรื่องวิญญาณนิยม ถ้าเป็นปัจจุบัน ยังจับปลาได้ตัวใหญ่มากยิ่งดี เพราะนำไปขายได้ราคาแพง อันเป็นความเชื่อแบบวัตถุนิยม ความเชื่อวิญญาณนิยมได้จางหายไปเพราะการพัฒนาประเทศที่เน้นด้านวัตถุแบบโลกตะวันตก ซึ่งละเลยความดีงามทางด้านจิตใจและขาดการมองด้านมิติวิญญาณวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนนั้น มีความสัมพันธ์กับการใช้น้ำและการเป็นอยู่ที่เนื่องด้วยน้ำอย่างแนบแน่นมาช้านาน อีกทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวพุทธ ก็มักมีน้ำเป็นองค์ประกอบในพิธีนั้น ๆ ทั้งในพระราชพิธีและพิธีกรรมของชาวบ้านทั่วไป เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีมุรธาภิเษก พระราชพิธีพระราชพิธีลงสรง พระราชพิธีก่อพระทราย พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีลอยกระทง เป็นต้น ล้วนมีส่วนช่วยให้เกิดความสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการเชื่อมโยงกันและผูกพันกับชีวิตชาวพุทธตั้งแต่แรกเกิดจนตาย พิธีกรรมต่าง ๆ นี้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่มีอยู่ในสังคมชาวพุทธไทยที่มีน้ำเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ การดำรงชีวิตอยู่ด้วยการอาศัยน้ำเป็นหลักนี้ สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการดำรงชีวิตแบบขวนขวาย การสร้างถิ่นฐานอยู่อย่างง่าย ๆ ตามแม่น้ำลำคลองซึ่งอาจเป็นอยู่ในน้ำ เช่น เรือนแพ เรือแพ บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา หรืออยู่บนตลิ่งนั้น นับเป็นกลุ่มที่แสดงให้เห็นสะพานแห่งวัฒนธรรมของชาวน้ำกับชาวบกได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นจุดกำเนิดที่แสดงออกในงานเทศกาล การละเล่น

ทางน้ำของชาวพุทธไทย เช่น งานฉลองชักพระ การพายเรือเล่นสักวา การแข่งเรือ เป็นต้น และงานด้านสถาปัตยกรรมทางน้ำที่งดงามและทรงคุณค่าทางศิลปะอื่น ๆ อีกมากมาย

๒.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณีในยุคปัจจุบัน การแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง

๒.๒.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ^๙ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจ ความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

อนรรักษ์ ปัญญาวัตน์^{๑๐} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของการท่องเที่ยวที่มนุษย์สามารถศึกษาถึงวิถีชีวิต และความนึกคิดซึ่งกันและกัน

^๙ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๐, หน้า ๑๑๔.

^{๑๐} อนรรักษ์ ปัญญาวัตน์. ชุมชนทรัพยากรและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบคำสอน สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๒, หน้า ๑๓.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย^{๑๑} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้ และความภาคภูมิใจ

กุสวัสต์ สุกเลี้ยง^{๑๒} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมาตนเองอย่างเข้าใจ วัฒนธรรมกับมนุษย์มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตมนุษย์อยู่ตลอดเวลา

วาสิกา แสนคำ^{๑๓} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว^{๑๔} (๒๕๕๕) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมมรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น

Philip Feifan Xie & Geoffrey Wal^{๑๕} (๒๐๐๐) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม และนำพาผู้คนจากดินแดนและชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันมาพบปะซึ่งกันและกัน

^{๑๑} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. **การพัฒนาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. ๒๕๔๒, หน้า ๑๖.

^{๑๒} กุสวัสต์ สุกเลี้ยง. **การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๕, หน้า ๓๙.

^{๑๓} วาสิกา แสนคำ. **การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงยาง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย. รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๕, หน้า ๓๔.

^{๑๔} ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ๒๕๕๕, หน้า ๗๘.

^{๑๕} Philip Feifan Xie and Geoffrey Wall. **Cultural Tourism Experiences in Hainan, China the Changing Distribution of Folk Villages**. University of Waterloo, Canada. Fourth International Conference “Tourism in Southeast Asia & Indo-China : Development, Marketing and Sustainability, Chiang Mai, Thailand. ๒๐๐๐.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๑๖} กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก ๓ ประการ ดังนี้

๑. กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้

๒. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

๓. กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากการทบทวนเอกสารดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนออกจากสถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยประจำ ไปยังท้องถิ่นอื่นในระยะเวลาหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายเช่น การท่องเที่ยวเพื่อการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือการท่องเที่ยวเพื่อประกอบการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นจะมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของ ศิลปะ สถาปัตยกรรมโบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกายการบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี เป็นต้น

๒.๒.๒ หลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^{๑๗}

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่

^{๑๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์. ๒๕๔๘, หน้า ๑๓๔.

^{๑๗} ประพัทธ์ชัย ไชยนอก (๒๕๕๔). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

นักทอ้งเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะที่เดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

๒. เป็นการทอ้งเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการทอ้งเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจ้างงานการบริการน าเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓. เป็นการทอ้งเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักทอ้งเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทอ้งเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นการทอ้งเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่นรวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วย

๒.๒.๓ ลักษณะของการทอ้งเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การทอ้งเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีรูปแบบและลักษณะที่หลากหลาย เนื่องจากในปัจจุบันการทอ้งเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความสนใจจากนักทอ้งเที่ยวมากขึ้น โดยบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๑๘๘} ได้แบ่งลักษณะของการทอ้งเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบด้วย

๑. การทอ้งเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการทอ้งเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรทอ้งเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

๒. การทอ้งเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการทอ้งเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบน้อยที่สุด

๓. การทอ้งเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการทอ้งเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

๔. การทอ้งเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการทอ้งเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักทอ้งเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งทอ้งเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจทอ้งเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการทอ้งเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทอ้งเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

^{๑๘๘} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. อุตุสาหกรรมกรทอ้งเที่ยว. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์. ๒๕๔๘, หน้า ๖๖.

๕. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

๖. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๗. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๘. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

๙. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๑๙} (๒๕๔๘)การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี ๖ ด้านดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ๑๐ ประการคือ

- ๑) ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
- ๒) โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ
- ๓) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง
- ๔) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก
- ๕) ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
- ๖) ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ
- ๗) ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

^{๑๙} อ่างแล้ว, บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, หน้า ๖๘.

๘) วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การท าอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทาน
อาหาร

๙) ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ

๑๐) ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการน ามาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการ
ศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตส านึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๓. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว
โดยผู้ประกอบการท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสุ
ทธิจกท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วย
อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๔. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาด
ท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
อย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการ
คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมใน
การพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจาย
รายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตส านึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยว
ที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตส านึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้
และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิด
ความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมประเภทของการ
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๒ ประเภทของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบันมีความหลากหลายมากขึ้น โดยโครงการเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๕)^{๒๐} ได้แบ่งลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ดังนี้

^{๒๐} กระทรวงวัฒนธรรม. ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. [ออนไลน์]. (๒๕๕๕).ได้จาก:

๑) มรดกโลก สิ่งที่ยังบอกถึงคุณค่าของสิ่งที่มีมนุษยชาติหรือธรรมชาติสร้างขึ้นมา ควรแก่การอนุรักษ์ปกป้องให้ตกทอดไปยังชนรุ่นหลัง และเป็นสิ่งที่ทุกคนในโลกปัจจุบันนี้เป็นเจ้าของร่วมกัน แบ่งออกเป็น มรดกแห่งความทรงจำของโลก มรดกโลกทางวัฒนธรรม และมรดกโลกทางธรรมชาติ

๒) อุทยานประวัติศาสตร์ บริเวณที่มีหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์สมัยใดสมัยหนึ่งของประเทศ หลักฐานและความสำคัญดังกล่าวอาจเป็นทางวัฒนธรรม การเมือง และสังคมวิทยา ก็ได้

๓) พิพิธภัณฑ์ หน่วยงานที่ไม่หวังผลกำไร เป็นสถาบันที่ถาวรในการรวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย สื่อสารและจัดแสดงนิทรรศการ ให้บริการแก่สังคมเพื่อการพัฒนา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อการค้นคว้าการศึกษา และความเพลิดเพลิน โดยแสดงหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์และสภาพแวดล้อม สิ่งซึ่งสงวนรักษาและจัดแสดงนั้นไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุ แต่ได้รวมถึงสิ่งที่มีชีวิตด้วย โดยรวมไปถึง สวนสัตว์สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่สงวนสัตว์น้ำ และสถานที่อันจัดเป็นเขตสงวนอื่นๆ รวมทั้งโบราณสถานและแหล่งอนุสรณ์สถาน ศูนย์วิทยาศาสตร์และห้องฟ้าจำลอง

๔) แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตรงกับข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เมืองขนาดใหญ่ ๆ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ที่รัฐบาลก่อสร้างขึ้นเช่น พระราชวัง หรือ อาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ

๕) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ประกอบด้วย สภาพภูมิอากาศ (Climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wildlife) นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด แต่แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเหล่านี้จะต้องได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดีจากทุกๆ ฝ่าย เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาจทำลายความสวยงามอันทรงคุณค่าเหล่านี้ลงได้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลมาจากวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม ทำให้ในแต่ละพื้นที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงาม สภาพความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปท่องเที่ยว

๒.๓ แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยวถูกนำมาใช้เนื่องจาก การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณีในยุคปัจจุบัน

การกำหนดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว ควรสำรวจและสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวประกอบกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทาง โดยเริ่มต้นจากการพิจารณาตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ภายในเมือง แล้วจัดลำดับความสำคัญ และความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งการจัดเส้นทางสัญจร เพื่อการท่องเที่ยวอาจกำหนดในลักษณะวงจรบรรจบ ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ และเกิดความเพลิดเพลินตลอดเส้นทางโดยไม่ต้องย้อนกลับไปยังเส้นทางเดิมอีก ซึ่งอาจจะจัดให้มีการเดินทางในสองลักษณะ เช่น เริ่มต้นด้วยการเดินเท้า และเปลี่ยนเป็นการสัญจรทางเรือในขากลับ เป็นต้น^{๒๑}

นอกจากนี้ยังมีการจัดเส้นทางในลักษณะแบบทางเดียว โดยจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้ายแยกกันอยู่ตามความเหมาะสม ดังนั้นการกำหนดเส้นทางอาจจัดทำขึ้นหลายเส้นทาง หรือหลายระบบ เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งอาจจะมีเวลาน้อย หรือมีความสนใจแตกต่างกัน โดยการจัดเส้นทางเพื่อการท่องเที่ยวนั้น ควรควบคุมเส้นทางและรูปแบบการสัญจรไม่ให้สับสน นอกจากนี้ยังควรให้ข้อมูลข่าวสารในเส้นทางโดยการจัดทำการประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวตลอดเส้นทางอย่างสม่ำเสมอโดยอาจจะเป็นแผ่นพับที่มีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจต่างๆ รวมไปถึงข้อมูลเกี่ยวกับที่พัก ร้านอาหาร และกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งจุดเริ่มต้นของเส้นทางอาจจะอยู่ย่านใจกลางเมืองสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย และมีข้อมูลต่างๆ รวมอยู่เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการตัดสินใจ และการวางแผนในการเดินทาง รวมถึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้บริการ เช่น ที่จอดรถ ที่พัก ห้องน้ำ ถังขยะ โทรศัพท์ เป็นต้น การจัดเส้นทางท่องเที่ยวในเขตเมืองอาจจัดเส้นทางไว้หลายเส้นทาง ดังนั้นจุดเริ่มต้นนี้ไม่จำเป็นต้องมีอยู่จุดเดียว แต่อาจกระจายกันอยู่ตามบริเวณที่มีแหล่ง

^{๒๑} ชยาภรณ์ บำรุงเขต. การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๖๐, หน้า ๑๒-๑๖.

ท่องเที่ยวรวมกลุ่มกันอยู่ก็ได้ ซึ่งลักษณะของสิ่งก่อสร้าง และสิ่งอำนวยความสะดวก ควรจะจัดเป็นรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่นำมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับความสะดวกในการให้บริการ นอกจากนี้แล้วการดูแลรักษาสถานที่และส่วนบริการต่างๆ ให้สะอาดเรียบร้อยและใช้งานได้อยู่ตลอดเวลาเป็นสิ่งสำคัญที่จะละเลยไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดแบ่งเส้นทางท่องเที่ยวต่างๆ ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ เส้นทางท่องเที่ยวในเขตเมือง

มิล และเมอร์ริสัน (Mill & Morrison, 1971) อ้างถึงใน ประกอบ ศิริ ภัคดีพิณี^{๒๒} สรุปว่าเมืองที่มีบทบาทดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่น่าสนใจและมีความหลากหลายของกิจกรรมประเภทต่างๆ เช่น การค้า สังคม วัฒนธรรม เส้นทางสัญจรโดยการเดินเท้าได้กลายเป็นกิจกรรมประเภทหนึ่งที่ได้รับการพิจารณากำหนดเส้นทางเป็นพิเศษ ซึ่งโดยส่วนมากแล้วจะเป็นการกำหนดเส้นทางที่เหมาะสมต่อการเดินทางในหนึ่งวัน เส้นทางเหล่านี้จะผ่านไปไถ่ยานธุรกิจ ผ่านอาคาร หรือสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ สวนสาธารณะ หรือจุดชมวิวที่สำคัญ ๆ

เส้นทางท่องเที่ยวโดยการเดินเท้าเป็นวิธีการท่องเที่ยวที่ใช้ได้สำหรับทุกเมือง และเป็นวิธีที่ค่อนข้างจะอิสระ มีความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ เนื่องจากการเดินเท้านั้นไม่มีการกำหนดระยะเวลา สามารถหยุดแวะชมตามจุดที่น่าสนใจต่างๆ ได้ตามต้องการ นอกจากนี้การเดินทางเท้ายังสามารถพบเห็นรายละเอียดของสภาพบ้านเมือง วิถีชีวิตของผู้คนตามเมืองต่างๆ ได้อย่างใกล้ชิด อีกทั้งยังเป็นการออกกำลังกายด้วย ในขณะที่เดียวกันการจัดทำทางเดินเท้า ในเมืองก็สามารถทำได้โดยง่ายและการลงทุนมีค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนัก ประชาชนของเมืองก็ได้รับประโยชน์จากการมีทางเดินที่ต่อเนื่องกันโดยตลอด โดยมีหลักการจัดเส้นทางเดินเท้า ดังนี้

(๑) สงวนรักษาย่าน พื้นฟูเศรษฐกิจของย่าน ป้องกันไม่ให้ย่านใจกลางเมืองขยายตัวออกไปยังชานเมือง ใช้ในการวางแผนพัฒนาเมืองเพื่อปรับปรุงการเข้าถึงย่านใจกลางเมือง และรักษาสภาพแวดล้อมของเมือง

(๒) ช่วยให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้เดินเท้า รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการจับจ่ายใช้สอย

(๓) ช่วยลดปัญหาการจราจรติดขัด และปัญหาการกีดขวางทางสัญจรของยานพาหนะ

(๔) ช่วยปรับปรุงลักษณะทางจิตภาพของชุมชนเมืองให้สวยงามและชัดเจนยิ่งขึ้น

^{๒๒} ประกอบศิริ ภัคดีพิณี. โครงการโปรแกรมการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและภูมิทัศน์วัฒนธรรม. รายงานวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2556, หน้า ๑๐๔.

(๕) ช่วยลดมลภาวะทางเสียง และมลภาวะทางอากาศที่เกิดจากการจราจรบนท้องถนน

(๖) รองรับปริมาณนักท่องเที่ยว และนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่สถานที่ได้อย่างสะดวก และใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น

(๗) ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเมืองให้บริการสาธารณะและกิจกรรมต่างๆ ของประชาชน เช่น การพบปะสังสรรค์ การแสดงต่างๆ เป็นต้น

(๘) ส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน อาคารทางประวัติศาสตร์และป้องกันมิให้โบราณสถาน ทрудโทรมลงอันเนื่องจากแรงสั่นสะเทือนของรถยนต์ เป็นต้น

๒.๓.๒ เส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวในเมืองประวัติศาสตร์นับเป็นการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งที่มีความนิยมอย่างสูงในปัจจุบัน เนื่องจากเมืองประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมได้รับการวางแผนในด้านการอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งยังมีการพัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น เช่น การจัดแสดงแสง สี เสียง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว โดยมีหลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

(๑) นำเสนอวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่รวมถึงธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย ระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิต ศาสนา การได้เข้าไปมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของท้องถิ่น นับเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่สำคัญ

(๒) นำเสนอศิลปะท้องถิ่น เช่น ดนตรี การละเล่น การฟ้อนรำ และศิลปหัตถกรรมที่ผลิตขึ้น เช่น ภาพวาด งานประติมากรรม เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ นอกจากนี้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่สำคัญ

(๓) นำเสนอกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากการสำรวจความคิดเห็นด้านการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จนั้น มีผลมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เช่น การแสดงช้างในเขตป่าร้อนชื้น เทศกาลล่าสัตว์ งานแสดงสินค้าเกษตรกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับเทคนิคในการจัดการของแหล่งท่องเที่ยว การเที่ยวชมอุตสาหกรรมท้องถิ่น ตลาด ชุมชน ก็ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวมาก เช่นเดียวกัน

(๔) นำเสนอความแตกต่างของเมือง และชุมชน ความแตกต่างของเมืองและชนบท อาคาร บ้านเรือนความเป็นอยู่ของผู้คนเมือง ย่านศูนย์กลางเมือง ร้านค้า ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ อาคารสาธารณะ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขอการเรียนรู้ศึกษา และซึมซับความรู้สึกที่มีต่อเมืองท่องเที่ยวนั้น การนั่งรถไปตามถนนสายสำคัญต่างๆ ภายในเมืองผ่าน

สถานที่สำคัญต่างๆ เมืองท่องเที่ยวบางแห่งยังได้ จัดกิจกรรมกลางแจ้งเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งการแสดงเหล่านี้ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเสมอมา

(๕) นำเสนอรูปแบบทางวัฒนธรรม ความน่าสนใจของพิพิธภัณฑ์ คือการสามารถบอกกล่าวเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อารยธรรม ชาติพันธุ์ งานศิลปะท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี วัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์ นั้นก่อตั้งเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในเมือง และดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

(๖) นำเสนอประเพณี และเทศกาลท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยมในท้องถิ่น หรืออิทธิพลทาง ศาสนา ประเพณี และเทศกาลเหล่านี้ก่อให้เกิดฤดูกาลท่องเที่ยวจากความนิยมของนักท่องเที่ยวแทบทั้งสิ้น (Edward Inskeep. 1999 : 80-85)

๒.๓.๓ เส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

เป็นเส้นทางสำคัญสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะนอกจากจะทำหน้าที่เชื่อมโยงจุดท่องเที่ยวแล้ว ยังช่วยป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวจากผลกระทบของการเหยียบย่ำและกิจกรรมการใช้ประโยชน์ต่างๆ อีกทั้งยังเป็นสื่อกลางที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจ และซาบซึ้งต่อธรรมชาติอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น โดยมีหลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ดังนี้

(๑) เป็นเส้นทางเดินชมธรรมชาติที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้าไปชื่นชมธรรมชาติระหว่างการใช้เส้นทาง อาจมีการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติบ้าง

(๒) เส้นทางเดินป่าระยะไกล เป็นเส้นทางเดินระยะไกล จัดสร้างขึ้นเพื่อการใช้งานเพื่อเดินชมธรรมชาติ หรือเพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกาย หรือเพื่อการได้เรียนรู้และเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติรอบ ๆ ตัว

(๓) เส้นทางสื่อความหมายธรรมชาติ เป็นเส้นทางที่สร้างขึ้นเพื่อการสื่อความหมายให้ความรู้และความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว เส้นทางสื่อความหมายนี้อาจจำแนกแยกย่อยเป็นเส้นทางสื่อความหมายที่มีบุคคลนำหรือเส้นทางสื่อความหมายศึกษาธรรมชาติด้วยตนเอง

(๔) เส้นทางเชื่อมโยงจุดท่องเที่ยว หรือสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นเส้นทางที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์หลักในการนำนักท่องเที่ยวจากจุดหมายหนึ่งไปยังอีกจุดหมายหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยว การออกแบบมักให้เป็นระยะทางที่สั้นที่สุดเพื่อให้ไปถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการอย่างรวดเร็วที่สุด

๒.๓.๔ เส้นทางท่องเที่ยวแบบผสมผสาน

เกิดจากการวางแผนผังในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นหลายประเภทในบริเวณเดียวกันเพื่อกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว คือ เส้นทางที่กำหนดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นหรือเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับความรู้และความ

เพลิตเพลินจากการใช้เส้นทางที่จัดทำขึ้น เส้นทางท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติจากการที่นักท่องเที่ยวหลายๆ กลุ่มที่ใช้เส้นทางเดิมซ้ำอยู่เป็นประจำหรืออาจเป็นเส้นทางที่กำหนดขึ้นมาเฉพาะเป็นพิเศษเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศแหล่งท่องเที่ยวโดยมีหลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ดังนี้

(๑) การกำหนดเส้นทาง ควรสำรวจและสังเกตการณ์ จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ประกอบกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทาง ควรเริ่มต้นจากการพิจารณาตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ และจัดลำดับความสำคัญ ตลอดจนความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เข้าด้วยกัน

(๒) การจัดเส้นทางในลักษณะวงจรบรรจบ ทำให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ เกิดความเพลิตเพลินไปตลอดเส้นทาง โดยไม่ต้องย้อนกลับไปเส้นทางเดิม

(๓) การจัดเส้นทางให้มีความแตกต่าง การกำหนดเส้นทางอาจทำขึ้นหลายเส้นทาง หรือหลายระบบก็ได้เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาน้อยต่างกัน ความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น เส้นทางสำหรับผู้สนใจศิลปะ และวัฒนธรรมอาจจะพานักท่องเที่ยวไปตามแม่น้ำลำคลองเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพบ้านเมืองหรืออาจเป็นเส้นทางที่มีความหลากหลายและมีความน่าสนใจหลายด้านอยู่ร่วมกัน

(๔) พิจารณาจัดประเภทของพาหนะตามสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เส้นทางท่องเที่ยวอาจใช้พาหนะในการเดินทางต่างกัน ทำให้เกิดความน่าสนใจแตกต่างกันตามความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ และลักษณะเฉพาะตัวเมืองนั้น ๆ

(๕) ความต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมือง เส้นทางท่องเที่ยวไม่ควรจะจำกัดอยู่เพียงภายในเมืองเท่านั้น แต่ควรต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมืองในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติด้วย ซึ่งอาจจะเป็นเส้นทางเดียวกันหรือต่อเนื่องกันเป็นบางส่วนก็ได้

สรุปได้ว่า การจัดเส้นทางท่องเที่ยวในเมือง เส้นทางท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติ และเส้นทางท่องเที่ยวผสมผสาน ล้วนเป็นเส้นทางที่ใช้เพื่อเป็นสื่อกลางในการสื่อความหมายถึงคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความเข้าใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น และส่งเสริมคุณค่าทางมรดกทางธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ รวมถึงให้ประสบการณ์ทางันทนาการและการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเลือกศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นเส้นทางที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้ามา

๒.๔ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

นวัตกรรมเป็นสิ่งที่มีความท้าทายและสำคัญอย่างมากในการสร้างศักยภาพและความได้เปรียบในเชิงประสิทธิภาพของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นวัตกรรมมิได้มองในมุมมองของความใหม่เพียงแต่ด้านเดียวเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญที่รวมไปถึงเรื่องของการต่อยอดความรู้เดิม และการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ ให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการเพิ่มมูลค่าในกับสิ่งที่เราคิด หรือการสร้างสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงาน นวัตกรรมที่ดีควรให้ความสำคัญในเรื่องของ ความสามารถในการนำมาใช้ได้จริงในการทำงาน และในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาจากความเป็นไปได้ในการเกิดขึ้นของนวัตกรรม และต้นทุนที่อาจจะเกิดขึ้นในการดำเนินงานอีกด้วย

๒.๔.๑ ความหมายของนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคนอื่นๆ (๒๕๕๓)^{๒๓} ได้ศึกษาการให้คำนิยามของคำว่า “นวัตกรรม” ๓ ประเด็นที่เป็นมิติสำคัญของนวัตกรรม ได้แก่

๑. ความใหม่ (Newness) หมายถึง เป็นสิ่งที่ถูกพัฒนาขึ้น อาจจะมีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ บริการ หรือ กระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นมาใหม่ให้มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม

๒. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) นวัตกรรมสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นสามารถวัดเป็นตัวเงินโดยตรงหรือไม่เป็นตัวเงินก็ได้

๓. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) นวัตกรรมคือการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสิ่งที่ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการเลียนแบบหรือการทำซ้ำ นวัตกรรม เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ กระบวนการใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (๒๕๕๙)^{๒๔} ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรมไว้ ได้แก่ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

^{๒๓} สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคนอื่นๆ. “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ.” วารสารบริหารธุรกิจ ๓๓(๒) ตุลาคม-ธันวาคม: ๒๕๕๓, หน้า ๔๙-๖๕

^{๒๔} สำนักงานนวัตกรรม. สุตยอดนวัตกรรมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ๒๕๕๙, หน้า ๗๖.

ปรีดา ยังสุขสถาพร^{๒๕} (๒๕๕๖: ๓๓) ได้กล่าวว่ำนวัตกรรมแนวนอนที่ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกระบวนการ ส่วนนวัตกรรมแนวขวางเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่มองไปยังระบบของการพัฒนานวัตกรรม เพื่อก่อให้เกิดการสร้างมุมมองใหม่และการผสมผสานทางความรู้ ความคิด และประสบการณ์ เป็นการรังสรรค์ระหว่างคนที่ทำงานต่างหน่วยงานกัน ต่างความเชี่ยวชาญ ต่างทัศนคติ ต่างพื้นฐาน ต่างวิถีคิด ซึ่งเมื่อคนที่แตกต่างกันมารวมตัวกันทำงานและพิจารณางานร่วมกันย่อมนำไปสู่ผลลัพธ์ที่แตกต่างได้

สมพงษ์ หลีเคราะห์ และคณะ^{๒๖} กล่าวว่า นวัตกรรมการท่องเที่ยว เป็นแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญา กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

ชูศักดิ์ อินทมนต์ และศรีธัญญา เลิศพุกฤทธิ์^{๒๗} นวัตกรรมการท่องเที่ยว เป็นการนำแนวคิดใหม่มาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว อันเกิดมาจากความคิดสร้างสรรค์ ในการคิดค้นและปรับปรุงผลิตภัณฑ์หรือบริการแบบใหม่จากที่มีอยู่เดิม เพิ่มความหลากหลายตลอดจนสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการจากการท่องเที่ยว

พรพิมล ขำเพชร และรุ่งรวี จิตภักดิ์^{๒๘} นวัตกรรมการท่องเที่ยว เป็นการสังสมความคิดและความรู้ในการปรับเปลี่ยนให้เป็นสิ่งใหม่ๆ เชื่อมโยงในระบบอุตสาหกรรมบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ใช้บริการและผู้รับบริการ หรืออาจจะเป็นการนำเสนอสินค้า กระบวนการและบริการรูปแบบใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า นวัตกรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างขีดความสามารถทางการแข่งขัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการใหม่ ต้องใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมกลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและสามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันด้วยการสร้างความแตกต่างที่ทำให้ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์และบริการได้รับความพอใจสูงสุด นวัตกรรมเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้เกิด

^{๒๕} ปรีดา ยังสุขสถาพร. **บริการนวัตกรรม**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ. ๒๕๕๖, หน้า ๓๗.

^{๒๖} สมพงษ์ หลีเคราะห์ และคณะ. **โครงการแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดสตูล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 2561.

^{๒๗} ชูศักดิ์ อินทมนต์ และศรีธัญญา เลิศพุกฤทธิ์. **รูปแบบการจัดการธุรกิจนวัตกรรมโฮมสเตย์ในชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยว**. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, ๓๙(๖). ๒๕๖๒, หน้า ๘๕-๑๐๓.

^{๒๘} พรพิมล ขำเพชรและรุ่งรวี จิตภักดิ์. **นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร, ๑๔(๑), ๒๕๖๒ หน้า ๑๐๘-๑๒๑.

ความสามารถในการเพิ่มมูลค่า การสร้างความแตกต่างที่โดดเด่นด้วยสินค้าและบริการที่แปลกใหม่ ทันสมัยตรงตามความต้องการของกลุ่มผู้ใช้บริการ นวัตกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างและส่งเสริมความได้เปรียบทางการแข่งขันในตลาดผ่านการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ หรือการประยุกต์นวัตกรรมเชิงกระบวนการที่ช่วยให้สามารถส่งมอบมูลค่าที่มากกว่าสู่ตลาด ด้วยประสิทธิภาพด้านต้นทุนและคุณภาพที่ดีมากขึ้น ดังเช่น การพัฒนาระบบเทคโนโลยีเชิงนวัตกรรม การผลิตให้ทัดเทียมในระดับสากล การลดต้นทุนการผลิตในด้านต่างๆ อาทิ การลดของเสีย และลดต้นทุนพลังงาน การพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การแก้ปัญหา / เพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อทดแทนการนำเข้า การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการจัดการภายในองค์กร เป็นต้น

๒.๔.๒ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

พระครูวิมลศิลปกิจ (เรื่องฤทธิ์ ธนปญโญ) นายฤทธิชัย แกมขนาด และนายนเรศร์ บุญเลิศ^{๒๙} ได้ทำการศึกษา พบว่า วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เกิดจากการที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ หรือวัดอาจอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เป็นตัวดึงดูดทำให้วัดเป็นผลพลอยได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ ซึ่งควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอื่น ๆ ไปพร้อมกันด้วย ดังนั้นจึงควรพิจารณาศึกษาเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์พัฒนา และปรับปรุงวัดทางด้านกายภาพทั้ง ๔ ประเภท คือ วัดพระธาตุวัดป่า วัดพื้นบ้าน และวัดที่ออกแบบในลักษณะร่วมสมัย อีกทั้งให้มีการศึกษาเพื่อเสนอแนะเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ตามตลาดของการท่องเที่ยว ดังที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อันจะเป็นผลทางอ้อมกับการพิจารณาวัดพื้นบ้านเล็กๆ ซึ่งมีคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่น่าสนใจซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่มีแนวโน้มว่าอาจขยายเขตของกลุ่มท่องเที่ยวออกไปถึงได้

๑. การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นพฤติกรรมอีกประเภทหนึ่งที่กระแสวิงคมในปัจจุบันต้องการ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นการเดินทางที่นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของสังคมไทย ดังนั้นพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีมูลค่าตลาดเพิ่มขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

๒. การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มาจากคำว่า Buddhist Tourist ซึ่งสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้ คือ

^{๒๙} พระครูวิมลศิลปกิจ (เรื่องฤทธิ์ ธนปญโญ) นายฤทธิชัย แกมขนาด และนายนเรศร์ บุญเลิศ. การศึกษารูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา จังหวัดเชียงราย. ๒๕๕๕, หน้า ๒๗๓.

- (๑) เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี
- (๒) เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และ
- (๓) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และป็นผลประโยชน์ต่าง ๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งชุมชนต่าง ๆ ที่วัดตั้งอยู่ ทาให้เกิดธุรกิจข้างเคียง เช่น ร้านค้าขายของ ธุรกิจปล่อยเต่า ปล่อยปลา ขายอาหารปลา ตลอดจนขายสินค้าผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่น เป็นต้น

๒.๕ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ดูไม่แตกต่างจากคนอีสานทั่วไป และถ้าเทียบกับคนในชุมชนแถบด่านซ้ายพวกเขาก็ไม่ต่างจากชาวด่านซ้ายเพราะภาษาที่ใช้มีสำเนียงคล้ายกัน และยังมีความเชื่อประเพณี เช่น การไหว้พระธาตุศรีสองรัก การแห่ผีตาโขน ฯลฯ (บำเพ็ญ ไชยรักษ์)^{๓๐} แต่เมื่อลงไปศึกษาถึงรายละเอียดแล้วพบว่า ชวนาเวียงใหญ่มีลักษณะเฉพาะในความเป็นชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในด่านซ้าย และมีลักษณะที่เฉพาะต่างจากคนอีสานในภาคอีสานทั่วไปอย่างน่าสนใจ

๒.๕.๑ ความหมายของชื่อหมู่บ้าน

แต่เดิมเรียกว่า “บ้านนาเวียง” ซึ่งเชื่อกันว่าผู้คนจากเวียงจันทร์ที่เดินทางมาเพื่อสร้างพระธาตุศรีสองรักได้มานอนบริเวณนี้เพื่อหาที่พักอาศัย แต่ปัจจุบันได้มาการเปลี่ยนเป็น “บ้านนาเวียง” แต่เปลี่ยนตั้งแต่ พ.ศ. ไດนั้น ไม่สามารถระบุได้บ้านนาเวียงมีหลายชื่อเรียกกัน เช่น บ้านนาอ้อ แต่ไม่ได้ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน เพียงแต่ชาวบ้านเรียกกันภายในคุ้มเท่านั้น^{๓๑}

นา หมายถึง พื้นที่ราบสำหรับทำนา

เวียง หมายถึง กำแพงในที่นี้หมายถึงเวียงจันทร์ เพราะเชื่อว่าเป็นบริเวณมารชาเวียงจันทร์มาพักอาศัยเพื่อสร้างพระธาตุศรีสองรัก

นาเวียง จึงหมายถึง ทุ่งนาที่ชาวเวียงจันทร์มาพักอยู่

๒.๕.๒ ประวัติและความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านนาเวียงใหญ่มีอีกชื่อหนึ่งว่า “บ้านเทิงนา” เป็นชุมชนดั้งเดิมริมฝั่งน้ำหมันในที่ราบระหว่างหุบเขาด่านซ้าย ลำน้ำหมันมีต้นกำเนิดจากภูเขาสูงของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ไหลคดโค้งลงสู่

^{๓๐} บำเพ็ญ ไชยรักษ์. นาเวียงใหญ่ : กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงในหุบเขาด่านซ้าย จังหวัดเลย. วสารดำรงวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒, ๒๕๕๓. หน้า ๒๒๔.

^{๓๑} สารสนเทศจังหวัดเลย. บ้านนาเวียง. ที่มา <https://gotoloei.com>. สืบค้นเมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๕.

แม่น้ำ “เหือง” ที่มีต้นน้ำจากประเทศลาว ก่อนจะไหลไปบรรจบกับแม่น้ำโขง แม่น้ำสายใหญ่ที่ไหลผ่าน ๖ ประเทศ ในดินแดนอุษาคเนย์ โดยในอดีตน้ำหมันใช้เป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงชุมชนตลอดสายน้ำหมันเนื่องไปจนลำน้ำเหืองและแม่น้ำโขง ขณะที่ในหุบเขาด่านซ้ายมีภูเขาที่ล้อมรอบด้านทำให้ชุมชนในหุบเขานี้แยกออกจากชุมชนอื่นในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดเลย ดินแดนเหนือสุดของอีสาน หรือเพชรบูรณ์ดินแดนล่างสุดของภาคเหนือ ชุมชนในหุบเขานี้จึงมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นที่แตกต่างออกไปบ้านนาเวียงใหญ่อยู่ห่างจากตัวเมืองด่านซ้ายไปทางทิศเหนือประมาณ ๒ กิโลเมตร ด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีภู่อังลั้งที่เชื่อมต่อกับภูก้อม หรือมีอีกชื่อหนึ่งว่า ภูฝรังสอง และ ภูงอยขู้ (งอยเป็นภาษาถิ่น หมายถึง การยื่นชิดขอบภูที่มีชะง่อนหิน) ภูเขาเหล่านี้เป็นเขตแดนกับบ้านนาเวียงใหญ่กับบ้านห้วยตาด และเป็นต้นห้วยที่ไหลผ่านที่นาของหมู่บ้าน คือ ห้วยยางบง (ยางบง หมายถึง ไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง) ที่ไหลลงสู่ลำน้ำหมันและยังมีห้วยน้อย ๆ ที่เป็นร่องน้ำฝั่งซ้ายและขวาอีกหลายสาย ด้านทิศตะวันตกมีลำน้ำหมัน กั้นเขตกับบ้านนาเวียง หมู่ ๙ (เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกัน) ทิศใต้เป็นที่ราบติดต่อกับ บ้านนาอ้อ ทิศเหนือ เป็นที่ราบติดกับบ้านบุงกุ่ม

บ้านนาเวียงใหญ่มีพื้นที่ราบซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยที่นาและที่ไร่เชิงเขาประมาณ ๔-๕ ตารางกิโลเมตร แต่เดิมชาวบ้านทำมาหากินด้วยการทำนาข้าวเป็นหลัก เพราะที่นามีความสมบูรณ์จากตะกอนดินริมฝั่งน้ำ อีกทั้งมีการรวมกลุ่มเครือญาติหรือคนทีนาใกล้เคียงกันเพื่อสร้าง “พืด” หรือระหัดวิดน้ำสำหรับผันน้ำจากน้ำหมันเข้าแปลงนา ทำการเพาะปลูกได้ตั้งแต่ต้นปีโดยไม่ขาดน้ำ การจัดการน้ำแบบนี้พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีการขุดบ่อกักน้ำไว้ทางด้านตีนเขาทำให้สามารถมีน้ำเพาะปลูกได้อย่างทั่วถึง บางคร้วเรือนจะทำไร่ข้าว โปดที่เชิงภูเล็กน้อย แต่ละคร้วเรือนจะมีที่ทำกินเฉลี่ยคร้วเรือนละประมาณ ๔-๕ ไร่ สามารถผลิตข้าวได้สูงถึงประมาณ ๖๕-๗๐ ถัง/ไร่ ทำให้ไม่ขาดแคลนข้าว เพราะคุณภาพดินดีและไม่กันดานน้ำ แต่เมื่อชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้นก็ทำให้สมาชิกในชุมชนบางรายไม่มีที่นา เพราะที่ดินมีจำกัด ทำให้สมาชิกใหม่ต้องประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น โดยปัจจุบันหมู่บ้านนี้มีประชากรทั้งสิ้น ประมาณ ๑๙๗ คร้วเรือน ประชากร ๒๘๕ คน^{๓๒}

๒.๕.๓ พิธีกรรมในหนึ่งรอบปี

ในรอบปีหนึ่งชาวบ้านนาเวียงจะร่วมกันประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และพิธีกรรมตามความเชื่ออื่นซึ่งนับรวมแล้วชาวบ้านนาเวียงมีพิธีกรรมในรอบปีมากกว่าเดือนละครั้ง ซึ่งเป็นพิธีกรรมตามประเพณีและความเชื่อที่แสดงออกพร้อมกันจำนวนมาก มีลักษณะเชื่อมโยงกับชุมชนอื่นในอำเภอด่านซ้ายและนอกจากนี้ยังพบว่า ในบ้านนาเวียงใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และมีพิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจและแตกต่างจากชุมชนในอำเภอด่านซ้ายอื่น ๆ ดังที่หลวง

^{๓๒} ที่มาตามทะเบียนราษฎรเทศบาลตำบลด่านซ้าย ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ จาก

พ่ออนันต์ สิริธโร เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี วัดคู่บ้านนาเวียง ได้กล่าวว่า “แม่คนนาเวียงจะมีความเชื่อเรื่องผีซัซซ้อแต่ก็ไม่ได้ขาดพิธีกรรมทางพุทธ โดยพิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านจะจัดให้สอดคล้องกับวัดโพชนชัยซึ่งเป็นวัดใหญ่ในอำเภอด่านซ้าย”

นางภานุพร สรรพสาร อายุ ๔๔ ปี สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กล่าวถึง ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและอื่น ๆ ที่คนนาเวียงร่วมกันทำเป็นประจำทุกปีมิได้ขาดเป็นลำดับ ได้แก่ เดือน ๔ (มีนาคม) บุญข้าวเปลือกข้าวสาร หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านจะนำข้าวใหม่ ทั้งข้าวเปลือกและข้าวสาร เงิน เทียน อาหาร มาทำบุญ โดยทำพิธีสงฆ์แล้วหมอขวัญก็จะทำพิธีสู่ขวัญข้าว เป็นการไหว้คุณข้าวส่วนข้าวที่ได้จะเอามาขายให้ชาวบ้านที่ขาดแคลนข้าวในราคาถูกลงกว่าราคาตลาดเพื่อนำเงินมาใช้ ในการบำรุงวัดหรือทำกิจการสาธารณะอื่น ๆ เดือน ๕ บุญสงกรานต์ เดิมจะมีการแห่ดอกไม้สงฆ์ น้ำพระ คนหนุ่มคนสาวในหมู่บ้านจะต้องไปหาน้ำจากน้ำหมันมาทำเป็นน้ำอบน้ำหอมอบ ให้คนเฒ่าคนแก่ แม่ พ่อ เป็นการตอบแทนบุญคุณ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นพิธีรดน้ำดำหัวรวมกันทั้งหมู่บ้านที่วัดแทน เดือน ๖ บุญไหว้พระธาตุศรีสองรัก ชาวบ้านจะทำต้นเทียนไปไหว้และร่วมงานกับชาวบ้านอื่น ๆ เดือน ๗ เลี้ยงหอยหลวงเลี้ยงหอยเจ้านายและพิธีแยกนา เดือน ๘ บุญหลวง (บุญมหาชาติ) ทำร่วมกับวัดโพชนชัยที่ด่านซ้ายมีการแห่ผีตาโชนแล้วกลับมาทำบุญน้อยในหมู่บ้านแห่ผีตาโชนน้อย วันต่อมาเป็นวันไหว้ภู่อังล้ง ซึ่งเป็นพิธีกรรมของชาวนาเวียง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะถิ่นของชาวนาเวียงใหญ่ ที่น่าสนใจแล้วก็กลับมาทำบุญเข้าพรรษาในวันถัดมาในระหว่างช่วงเข้าพรรษาจะต้องเอาบุญบ้านโดยจะมีการสวดคำชะบ้าน ๓ คีน (สวดชำระสิ่งไม่ดีในหมู่บ้านโดยกำหนดวันดีวันใดวันหนึ่งในช่วงเดือนพรรษา) เดือน ๙ บุญข้าวประดับดิน ทำบุญสำหรับผู้ตายเอาอาหารหวาน คาว ไปวางไว้บนดิน ไร่นา ให้ผีไม่มีญาติ เดือน ๑๐ บุญข้าวสาก ทำบุญในวัดจะมีการจับสลากเสี่ยงทายความอุดมสมบูรณ์ และการเพาะปลูก เดือน ๑๑ บุญออกพรรษา ชาวบ้านจะแกงซี่ผึ้ง (ต้มซี่ผึ้ง) เพื่อใช้ทำปราสาทผึ้ง ทำเรือไฟ ไปไหลในลำน้ำหมัน (อาจมีการเอาบุญผ้าป่า บุญกฐินแล้วแต่ตกลงกัน) เดือน ๑๒ ลอยกระทง เดือน อ้าย/เดือน ยี่ (เดือน ๑ เดือน ๒) บุญแจกข้าว เป็นการทำบุญถึงญาติที่ล่วงลับไปและ เดือน ๓ บุญข้าวจี

๑. พิธีกรรมไหว้ภู่อังล้ง

พิธีกรรมในรอบปีของชาวนาเวียงใหญ่ ซึ่งมีความคล้ายกับพิธีกรรมในชุมชนอีสาน และชุมชนในด่านซ้ายหลายชุมชน แต่พิธีกรรมไหว้ภู่อังล้งนี้มีลักษณะเฉพาะของชุมชนชาวนาเวียงเท่านั้น ซึ่งนอกจากจะทำให้เห็นตำนานความเป็นมาของชุมชนนี้ซึ่งมีการสืบเล่าผ่านทางพิธีกรรมไหว้ภู่อังล้ง ซึ่งมีประเพณีบังคับไว้ว่า คนในชุมชนต้องทำพิธีกรรมนี้ทุกปีขาดไม่ได้ “บ้านนาเวียงแคบหลายครัวเรือนย้ายไปไทไปมอญกันหลายแต่เขาไป แม่เพิ่นว่าเขาต้องอยู่นาน้อยก็ค่อยเฮ็ดค่อยหาอยู่กันไปรักษาเวียงเฮาอยู่”

นางฉลอง อุ่นแก้ว อายุ ๘๗ ปี เล่าว่า ตนเกิด เติบโต และแก่เฒ่าที่นาเวียงไม่เคยห่างไปไหนนาน แม้อุบัติครวอื่นจะโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น เพราะที่นี้มีที่ดินทำกินน้อยคับแคบ แต่แม่ของตนยืนยันว่า อยากรักจะอยู่ที่นาเวียง แม้นาจะน้อยแต่ก็เพียรทำมาหากินเพื่อรักษา “เวียง” หรือดินแดนบรรพบุรุษไว้ แม่เฒ่ายังเล่าอีกว่า บ้านนาเวียงมีประวัติแต่เค้าหลังปู่ตายาย เล่าต่อ ๆ กันมาว่า เจ้าองค์อนุชัตริย์แห่งเวียงจันทน์ ยกเอาไพร่พลมาช่วยสร้างธาตุศรีสองรัก คนจำนวนมากเดินทางมา มีข้าวของต่างข้างต่างม้า (บรรพบุรุษของมาด้วยช้างด้วยม้า) มาตั้งปางอยู่ที่บนภูเขา ซึ่งต่อมาเรียกว่า “ภูปางกลาง” บ้างเรียก “ภูองลิ่ง” และเพี้ยนมาเป็น “ภูอั้งลิ่ง” ที่เรียกกันในปัจจุบัน

การสร้างพระธาตุต้องใช้เวลาหลายปีผู้คนที่มาสร้างพระธาตุต้องปลูกสร้างบ้านเรือนและทำนาปลูกข้าวบ้านนาเวียง ก็คือกลุ่มของคนเวียงจันทน์ (กรุงศรีสัตนาคนหุต) ที่มาสร้างบ้านแปงนาตราบริเวณที่เรียกว่า “บ้านเทิงนา” โดยตั้งบ้านเรือนเชิงเขา แต่ในฤดูแล้งหาน้ำยากจึงได้ย้ายมาอยู่ริมน้ำหม่นอย่างในปัจจุบันจากประวัตินี้ทำให้ชื่อภูเขาหรือหนองน้ำรอบ ๆ หมู่บ้านมีความเกี่ยวข้องกับประวัติครั้งนั้น เช่น ชื่อบ้านนาเวียง ภูอั้งลิ่ง หรือ บุ่งซ้าง บุ่งม้า คือที่ที่เคยเป็นที่สำหรับผูกช้างผูกม้าในครั้งก่อน และเพราะภูอั้งลิ่งเป็นภูที่เป็นที่มาของต้นเค้าของคนที่มีพื้นเพมาจาก “เวียง” มาบุกเบิกตั้งบ้านเรือนสืบเชื้อสายจนมาเป็นบ้านนาเวียง ภูอั้งลิ่งจึงมีความสำคัญกับคนนาเวียงมากจนต้องมีพิธีไหว้ภูอั้งลิ่งเป็นประจำทุกปี

พิธีไหว้ภูอั้งลิ่งจะมีการจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชา ก่อนวันเข้าพรรษา ๑ วัน โดยที่กวนจ้ำ (ผู้สื่อสารกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์) นางแตง (คนที่ต้องทำหน้าที่จัดเตรียมข้าวของสำหรับบูชาในพิธีกรรม) พร้อมพระสงฆ์ ๒ - ๔ รูป และชาวบ้านร่วมกันเดินทางเป็นขบวนแห่ขึ้นภูอั้งลิ่งมีตุ้ง ๔ ตุ้ง บั้งไฟ ๔ บั้ง มีการตีฆ้องกลองฉาบให้จังหวะครื้นเครงสนุกสนานขึ้นไปชาวบ้านจะต้องเตรียม เครื่องเปรี๊ยะ เครื่องหวาน และเครื่องไหว้ภูตามทำเนียม พร้อมข้าวปลาอาหารสำหรับเลี้ยงพระและอาหารสำหรับไปกินร่วมกันบนภูระหว่างทางเดินขึ้นมีข้อห้ามไม่ให้ดื่มน้ำหรือกินอาหารเด็ดขาดต้องเดินด้วยความอดทนแม้ว่ากว่าจะถึงลานไหว้บนเขาสูง ๓ จะเหนื่อยก็ให้หยุดพักไปเป็นระยะ ๆ

เมื่อขึ้นไปถึงลานไหว้บนภูอั้งลิ่งซึ่งเป็นลานหินธรรมชาติบนหลังภูล้อมรอบด้วยป่าไม้ชาวบ้านผู้ชายจะช่วยกันแบงหิ้ง (สร้างร้านไม้ยกพื้นสูง) สำหรับวางเครื่องไหว้ทำด้วยไม้ไผ่อย่างง่าย ๆ ขึ้นเป็นหิ้งขนาดเล็ก ๔ หิ้ง วางไว้ ๔ มุม และหิ้งขนาดใหญ่ ๑ หิ้ง วางไว้ข้างหน้าส่วนนางแตงและผู้หญิงจะช่วยกันแต่งเครื่องร้อยเครื่องพัน หรือเครื่องไหว้ อันได้แก่ แกงเปรี๊ยะ คือ อาหารเปรี๊ยะ เช่น หน่อไม้ดอง แกงหวาน เช่น ข้าวต้มมัด หรือของหวาน โดยจัดหาใบตองชาด (ยางชาด) ใบตองกุง (พลวง) มาเย็บเป็นชวย (กรวย) ๑๒๕ ชวย บรรจุเครื่องเปรี๊ยะ เครื่องหวานเหล่านี้ ลงไปแล้วจ้ำกวนก็จะทำพิธีนำไหว้ภู โดยวางชวยเครื่อง ไหว้ ไว้บนหิ้งให้ครบหิ้งเล็ก หิ้งใหญ่ หิ้งละ ๒๕ ชวย พร้อม ชัน ๕ ชัน ๘ ปักตุ้งและตั้งบั้งไฟไว้รอบ แล้วพระสงฆ์ก็จะทำพิธีทางพุทธ เทศน์ ๑ กัณฑ์เทศน์ ต่อจากนั้น

ชาวบ้านก็ถวายอาหารแก่พระสงฆ์ ก่อนจ้ำกวนจะนำชาวบ้าน ไหว้เจ้าภู่อังล้งเพื่อว่าผู้ที่มาร่วมพิธีจะได้ ขอขมาภูหากเคยล่วงเกินจากการขึ้นมาใช้ประโยชน์เก็บของป่าหาอาหารใด ๆ หรือขอพรให้การ เพาะปลูกข้าวที่กำลังจะเก็บเกี่ยวสมบูรณ์ แล้วจุดบั้งไฟบูชาก่อนจะกินอาหารร่วมกันกลางป่าบนยอดภู นั้น บางปีมีการเชิญหมอลำขึ้นไปลำปิดท้ายเพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาด้วยก่อนเสร็จพิธี แล้วก็เดินทาง ลงจากภูโดยมีข้อกำหนดว่า ใครถืออะไรขึ้นไปต้องหิ้วกลับลงมาให้หมด ไม่ว่าจะเป็ไม้ ไบตอง เศษ พลาสติก ฯลฯ โดยจะแห่เป็นขบวนตามกันลงมาด้วยการตีฆ้องตีกลองร้องรำสนุกสนาน พอมาถึงเชิง เขาก็มีการเล่นน้ำ เล่นโคลนกันอย่างสนุกสนาน ในหมู่ชาวบ้าน

๒. ผีที่อาศัยอยู่บนภูอังล้ง

แม่เผ่าฉลอง อุ่นแก้ว หญิงสูงวัยซึ่งบัดนี้ดวงตาฝ้าฝาง ขาไร้เรียวแรง หากแต่ความ ทรงจำเกี่ยวกับภูอังล้งยังชัดเจน กล่าวว่ ตนเคยขึ้นภูมาทุกปีตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เพราะแม่ของตนเป็น นางเทียม (ผู้ที่ถูกเลือกจากผีเจ้านายให้เป็นคนทรงหรือเทียมในพิธีกรรม) จะต้องนำชาวบ้านขึ้นไปบนภู ทุกปี เมื่อตกมาที่รุ่นตนก็ถูกเลือกเป็นนางเทียมต่อจากแม่จนกระทั่งอายุ ๗๐ ปี ตนก็ยังได้ขึ้นไปไหว้ภู แต่ปีสุดท้ายที่ขึ้น ไปเมื่อปี ๒๕๔๖ เกิดหกล้มทำให้ขึ้นไปไม่ได้อีก ทุกวันนี้ได้แต่มองตุงสี่ขาว โบกไสวอยู่ บนเพิงภูและนึกคำไหว้ในใจแทน

“แก้วเสด็จจากภูอังล้งบ้านนาเวียงไปภูผาแดดบ้านนาหอแก้วที่ว่าเป็นดวงไฟดวงใหญ่ เท่าลูกมะพร้าวเคลื่อนออกจากถ้ำในภูเขาถูกหนึ่งลอยไปสู่อีกลูกหนึ่งเหมือนเจ้าภูไปมาหาสู่กันชาวบ้าน จะได้ยินเสียงดังสนั่นและเห็นดวงไฟปรากฏบนท้องฟ้าเป็นลำแสงไปมาระหว่างภู”

เป็นเรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของภูเขาที่ชาวบ้านหลายคนต่างเล่าฟุ้งกันและ บอก ว่าคนที่มีอายุเกิน ๔๐ ปีขึ้นไปหลายคนยืนยันว่าเคยเห็น “แก้วเสด็จ” มากับต่าก่อนนั้น หากว่า เกิดมี ปรากฏการณ์นี้ชาวบ้านต่างเรียกกันออกมาดู เมื่อราว ๑๐ กว่าปีมานี้ ปรากฏการณ์นี้หาย ไป ซึ่งไม่รู้ว่ เพราะอะไร

“ได้นิมิตฝันเห็นเสมอก่อนวันไหว้ภู บนนั้นมีอีกเมืองหนึ่งมีสวนกล้วยสวนอ้อย สมบูรณ์เจ้าภูอาศัยอยู่ในถ้ำใหญ่ผู้ที่อยู่บนนั้นเมื่อถึงวันไหว้ภูต่างก็ยินดีพากันเตรียมการต้อนรับเฝ้าคอย วันไหว้ภูในแต่ละปี”

นายท้วม นนท้อจ อายุ ๖๔ ปี กวนจ้ำคนปัจจุบันของบ้านนาเวียงใหญ่ กล่าวถึง นิมิตอันเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านต่างเล่าขานกันมา เช่นกันว่า บนภูมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คนธรรมดา มองไม่เห็น แต่กวนจ้ำหรือคนที่ท่านเลือกหรือคนที่มิวิชาแก่กล้าเท่านั้นถึงจะมองเห็น

“ขึ้นไปไหว้ภูครั้งแรกตอน ป.๕-ป.๖ ไปกับหมู่หลายคนแรก ๆ ก็ไปเกือบทุกปีไปกับ หมู่รุ่นเดียวกันม่วนดี(สนุกดี) เติ้งภูก็งามคนไปบหลายเฒ่าเฒ่าขึ้นก็ไปบางปี ๔๐-๕๐ คน บางปี ๒๐- ๓๐ คน พากันไปขอพรให้ข้าวอุดมสมบูรณ์เดี๋ยวนี้อาจปีก็ไปบางปีได้ไป”

นายชัยยุทธ จักรบุตร เด็กหนุ่มวัย ๑๖ ปี นักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพด่านซ้าย เล่าประสบการณ์เดินทางขึ้นไปร่วมพิธีบูชาภูของตน

จากคำบอกเล่าเกี่ยวกับภูอั้งลั้งและประวัติการตั้ง บ้านนาเวียงที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระธาตุอันศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองด่านซ้าย อันเป็นเรื่องราวที่คน นาเวียงและคนด่านซ้าย ต่างภาคภูมิใจแม้รายละเอียดของแต่ละคนแต่ละวัยจะต่างกันบ้างแต่ก็คล้ายคลึงกันและยังสอดคล้องกับบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่มีผู้ศึกษาไว้หลายคนว่าคนแถบนี้มีเชื้อสายมาจากอีกฝั่งของแม่น้ำโขงในรายงานการวิจัยตามโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและชาติพันธุ์ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมกรณีศึกษาบ้านด่านซ้าย นาเวียง และนาหอลุ่มน้ำหมันอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปี ๒๕๔๘ ตลอดจนงานศึกษาของนักวิชาการท่านอื่นในพื้นที่อำเภอด่านซ้ายที่ศึกษาไว้อย่างรอบด้านและหลากหลาย ทำให้สามารถกล่าวถึงความเป็นมาของชุมชนแถบนี้ โดยย่อว่า เดิมลำนํ้าหมันเคยเป็นเส้นทางระหว่างท้องถิ่น เป็นเส้นทาง โบราณระหว่างเมืองสุโขทัย-พิษณุโลก กับแคว้นหลวงพระบางในสมัยที่พระธรรมราชาลิไทของสุโขทัยกับพระเจ้าฟ้าจัมแห่งหลวงพระบาง จึงมีคนทั้งสองรัฐมาตั้งถิ่นฐานอาศัยเป็นบ้านเป็นเมืองร่วมกัน และหลังการแบ่งเขตแดนครั้งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิของกรุงศรีอยุธยา กับสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช แห่งล้านช้าง เมืองด่านซ้ายอยู่ในเขตแดนลาวจึงมีคนลาวหลวงพระบางมาอยู่และต่อมาคนไทยลื้อเข้ามาตั้งถิ่นฐาน อีกทั้งเมื่อมีการแบ่งเขตแดนในสมัยรัตนโกสินทร์เมืองด่านซ้าย และชุมชนในเขตลุ่มน้ำหมันตกอยู่ในเขตแดนไทยในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งแผ่นดิน กรุงศรีอยุธยาได้ตกลงสร้างสัมพันธภาพกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เจ้าแผ่นดินกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) โดยร่วมมือกันสร้างพระเจดีย์เพื่อเป็นสักขีพยานแห่งมิตรไมตรีระหว่างสองแผ่นดิน คือ “พระธาตุศรีสองรัก” ขึ้นที่เมืองด่านซ้าย เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๑๐๓ ใช้เวลาสร้าง ๓ ปี แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๑๐๖ เล่ากันมาว่าการสร้างเจดีย์ต้องใช้เวลานาน ต้องเกณฑ์ราษฎรทั้งชาวไทยและลาวมาช่วยกันสร้าง ผู้คนที่ถูกเกณฑ์มาทำงานนี้ จำเป็นต้องสร้างบ้านเรือนและไร่นาจึงเกิดหมู่บ้านต่างๆ รอบ ๆ บริเวณองค์พระธาตุ เช่น บ้านนาไทย(ชุมชนชาวไทยกรุงศรีอยุธยา) บ้านนาเวียง (ชุมชนชาวเวียงจันทน์) และบ้านนาผ้าขาว (ที่อยู่ของบรรดาพระสงฆ์ และพราหมณ์ ที่มาร่วมทำพิธีสร้างพระเจดีย์นี้) หมู่บ้านต่างๆ เหล่านี้ปรากฏมาอยู่ในปัจจุบัน^{๓๓}

จากการศึกษาของนักวิชาการก่อนหน้านี้นี้ ชี้ให้เห็นว่า ผู้คนในหุบเขาด่านซ้ายมีที่มาที่แตกต่างกัน เช่น ชาวลาวหลวงพระบาง ชาวไทย ชาวไทยลื้อ และชาวลาวเวียง คือ หนึ่งใน หลายกลุ่มคนที่เข้าสัมพันธ์กันในหุบเขาด่านซ้ายด้วยพระธาตุศรีสองรักรวมทั้งเหตุผลอื่น ๆ จากเค้าตำนานความ

^{๓๓} ศรีศักร วัลลิโภดม, กล่าวไว้ในหน้าคำนำ ของหนังสือผีกับพุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมด่านซ้าย : ดุลยภาพ ทางจิต-วิญญาณ ของชาวบ้านในลุ่มน้ำหมัน,กรุงเทพฯ : มุลนิธิเล็ก – ประไพ วิริยะพันธุ์, ๒๕๔๘.

เป็นมาของคนในชุมชนนาเวียงใหญ่ เรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติบนภู่อังล้ง เป็นสถานที่สถิตของ วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่จะดลบันดาลความสุข และความอุดมสมบูรณ์ในการทำไร่ นา และตำนานเกี่ยวกับ กำเนิดและการสืบเชื้อสายร่วมกันจากบรรพบุรุษ จากฝั่งแม่น้ำโขงมาสร้างพระธาตุศรีสองรักอันเป็น เรื่องเล่าถึงกำเนิดถิ่นฐาน “นาเวียง” ร่วมกัน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์กันความเป็นคนลาวเวียงอันเป็น ภาพพจน์ที่มีอยู่ในจิตใจ ในจินตนาการของชาวบ้านนาเวียงใหญ่ แม้ปัจจุบันคนรุ่นใหม่จะตระหนักใน ใจว่า ตัวเองเป็นคนด่านซ้าย คนอีสาน หรือคน ไทย ซึ่งความเป็นคนด่านซ้ายความเป็นคนไทยอาจ จะแจ่มชัดขึ้น และเป็นสิ่งที่เขาแสดงออกในสังคมใหญ่ หากแต่ตำนานเหล่านี้ก็ถือเป็นสิ่งอธิบายถึง สำนึกการเป็นส่วนหนึ่งของเผ่าพันธุ์ชาวลาวเวียงที่พวกเขาถือกำเนิด และมีชะตากรรมร่วมกันมาแต่ ครั้งบรรพบุรุษโดยจะเห็นได้ว่า “พิธี ไหว้ภู” นอกจากความเชื่อในสิ่งลี้ลับในธรรมชาติแล้ว ยังเป็นการ ไหว้ภูผาที่มีเรื่องเล่าที่ทำให้พวกเขาพร้อมใจกันประกอบพิธีกรรมนี้ทุกปี และหากปีใดขาดหายไป จะต้องชดเชยด้วยการต้องหาเครื่องเซ่นไหว้มากกว่าเดิมเป็นสองเท่าในปีถัดไป และการไหว้ภูนี้ยัง เกี่ยวเนื่องกับระบบความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้านาย และพระธาตุศรีสองรัก อันเป็นตำนานการสืบเชื้อสาย ร่วมกับชุมชนในหุบเขาด่านซ้าย

๓. ผีเจ้านายและความเชื่อร่วม

การนับถือผีเจ้านายเป็นความเชื่อที่แสดงออกอย่างเด่นชัดของชาวนาเวียงใหญ่ โดยม ีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อหลักของคนด่านซ้าย หมู่บ้านอื่นที่ผูกอยู่กับการสร้างพระธาตุศรี สองรัก ซึ่งพวกเขายอมรับนับถือ แสดงออกผ่านพิธีกรรมไหว้พระธาตุศรีสองรัก การไหว้หอหลวงหอ เจ้านายซึ่งเชื่อมโยงกับกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ในหุบเขาด่านซ้ายหรือลุ่มน้ำหมัน โดยมีพระธาตุศรีสองรักเป็น ศูนย์กลางในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้านายสมเดช สิ่งประเสริฐ อายุ ๗๘ ปี นักวิชาการท้องถิ่นผู้ สืบค้นศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอด่านซ้าย กล่าวว่า คนด่านซ้ายต่างมีประวัติศาสตร์และความ เชื่อมร่วมกันคือนับแต่ “พระธาตุศรีสองรัก” สร้างเสร็จ ปี พ.ศ. ๒๑๐๖ คนท้องถิ่นจะจัดงานไว้พระธาตุ ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี เพราะมีเรื่องเล่าสืบเนื่องเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุ ที่ว่า ระหว่างการสร้างพระธาตุกษัตริย์ แห่งล้านช้างได้แต่งตั้งให้ขุนแสนหมื่น และเจ้านาง รวมทั้งข้าบริวาร มาควบคุมดูแล การก่อสร้างและปกครองเมืองให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข กระทั่งขุนแสนหมื่นเจ้านางและข้า รับใช้ได้สิ้นชีวิตลง เจ้าขุนไกรและเจ้านางน้อยโสดาซึ่งเป็นเครือญาติเจ้านายเก่าก็ได้ดูแลเมืองนี้สืบต่อ มา^{๓๔} อีกทั้งระหว่างการก่อสร้างพระธาตุนั้นคนเจ็บไข้ ได้ป่วยล้มตายก็มาก คนท้องถิ่นต่างเชื่อว่า วิญญาณคนเหล่านั้นวนเวียนผูกพันอยู่บริเวณพระธาตุ บ้างว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษที่ติดตามมาจาก บ้านเมืองเดิมจึงได้สร้างหอเจ้านายไว้ข้างตัวพระธาตุเรียกว่า “หอหลวง” ซึ่งเทียบเท่ากับผีแห่งด่าน

^{๓๔} ชื่อที่ปรากฏอ้างอิงเพิ่มเติมจาก เอกกรินทร์ พึ่งประชา. “การลดทอนความศักดิ์สิทธิ์โดยทุนนิยมและรัฐ” เมืองโบราณ, ๒๕๔๘.

ซ้ายเป็นผีประจำเมืองและในแต่ละหมู่บ้าน มีการอัญเชิญหรือสร้าง “หอเจ้านาย” ของชุมชนตนเป็นผีประจำหมู่บ้านของตนโดยจะการทำพิธีเลี้ยงทุกปีภายใต้โครงสร้างใหญ่ของความเชื่อเรื่องผีทำให้การทำพิธีเลี้ยงผีประจำหมู่บ้านต้องทำหลังจากที่ทำพิธีไหว้พระธาตุและเลี้ยงผีหลวงแล้วจึงจะทำพิธีเลี้ยงประจำหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านให้คนในชุมชนได้ไหว้ขอมาแก้บะแก้บนได้

คนนาเวียงใหญ่และคนด่านซ้ายรวมกระทั่งคนที่สืบเชื้อสายร่วมมาจากชาวลาวในอดีต ต่างเชื่อว่าเจ้าพ่อกวน เป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากวิญญาณของอดีตกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรล้านช้าง, เจ้าองค์ไทย คือ วิญญาณอดีตของกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา, ฝ่ายวิญญาณที่เข้าประทับทรงเจ้าแม่นางเทียมมีดังนี้ เจ้าเมืองกลางคือวิญญาณของเจ้านายที่อพยพมาจากอาณาจักรล้านช้าง ที่ได้รับมอบหมายให้ปกครองดูแลเมืองด่านซ้าย อันประกอบด้วยวิญญาณเจ้านายที่เป็นชายาและนางสนมของเจ้าเมืองที่ติดตามมาจากอาณาจักรล้านช้าง หลวงพระบางและอาณาจักรล้านช้างร่มขาวเวียงจันทน์^{๓๕}

ดังนั้น “เจ้าพ่อกวน” และ “เจ้าแม่นางเทียม” ในความเชื่อของคนท้องถิ่นด่านซ้ายจึงเป็นดังผู้สืบเชื้อสายมาจากเจ้าผู้ปกครองเมืองแต่อดีต และได้รับเลือกจากวิญญาณเจ้านายให้สามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณเจ้านายได้ ชาวนาเวียงก็เชื่อถือต่อบทบาทเจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม ว่าคือตัวแทนเจ้านายเป็นผู้ดูแลศาสนสถานและประกอบพิธีกรรมต่างๆ และเป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างโลกของวิญญาณกับโลกมนุษย์ โดยมีองค์พระธาตุศรีสองรักเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่รวมวิญญาณผีเจ้านาย ผีบรรพบุรุษ ภายใต้ความเชื่อเรื่องผีต่าง ๆ ได้รวมเอาชาวชุมชนในหุบเขาด่านซ้ายเข้าไว้ในร่มเดียว ทำนองเดียวกันกับที่เจ้าพ่อกวนมีบทบาทเป็นผู้สื่อสารรวมजनกวนเจ้าในแต่ละหมู่บ้านก็ถือเป็นบริวารที่ได้รับเชิญ หรือส่งออกไปคุ้มครอง ดูแลชุมชน บริวารในร่มเงาความเชื่อเดียวกัน และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรม

๔. พิธีไหว้ผีเจ้านาย

ณ บ้านเจ้าพ่อกวน ถาวร เชื้อบุญ มีเจ้าพ่อกวนคนปัจจุบัน ขณะที่มีโอกาสได้ไปไหว้คารวะ ในวันก่อนวันออกพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ สองสามวันนั้น บ้านเจ้าพ่อกำลังเริ่มคึกคักจากชาวบ้านที่เดินทางมาไหว้บูชา ขอพรหรือบะ บน (บนบานสานกล่าว) บ้านเจ้าพ่อกวนเป็นเรือนหลังใหญ่ ที่เปิดเป็น โถงกว้าง จัดให้มีแท่นที่นั่งของเจ้าพ่อ ซึ่งมีเครื่องศาสตราวุธ หอก ดาบ ง้าว เรียงรายนำเกรงขามและที่มุมในสุดของโถงกว้างมีหิ้งดอกไม้ รูป เทียน จำนวนมาก อันหมายถึง เทียนศรัทธาที่คนจากสารทิศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในหุบเขาด่านซ้ายที่เดินทางมาไหว้บูชาต่อผีเจ้านายผ่านเจ้าพ่อกวน ผู้สื่อสารทางจิตวิญญาณ วันนั้นหลายคนจากหมู่บ้านต่างๆ ตลอดจนสายน้ำหมั้นเรื่อยไปหมู่บ้านในเขตติดต่อจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ มาร่วมกันเตรียมเครื่อง หีบ น้ำมัน จากหมาก แดก เม็ด ตะ ค้อ สำหรับใช้จุดเทียนไหลเรือไฟในวันออกพรรษา บางคนนำวัสดุมาบางคนมาทำ

^{๓๕} อ่างแล้ว เอกรินทร์ พึ่งประชา, ๒๕๔๘

เครื่องมือและทุกคนต่างปรารถนาจะมีส่วนร่วมได้หยิบได้จับ ทำงานสักชิ้นเป็นการแสดงออกว่าปรารถนาจะร่วมทำงานศรัทธาด้วยความครั้นเคร่ง

หออเจ้านายบ้านนาเวียง ใหญ่ มีความเกี่ยวข้องกับหอลวงช้างพระธาตุศรีสองรัก ดังที่แม่ฉลอง อุ่นแก้ว อายุ ๘๗ ปี ผู้สืบเชื้อสายนางเทียมของบ้านนาเวียงได้กล่าวว่า หออเจ้านายบ้านเวียง ซึ่งสร้างหอไว้ ๗ หอ ได้เชิญวิญญาณเจ้านายมาจากหอลวง (ด้านซ้าย) คือ องค์ลวง ๑ องค์ ให้ท่านมารักษา คุ่มครองชวานาเวียง นอกจากนั้น เป็นเจ้านายเก่าอยู่มาแต่เดิมแล้ว ได้แก่ เมินตอง เมินอาด เมินฮาด จำคุม และสองนางพี่น้อง แต่ก่อนบริเวณหออเจ้านายจะเป็นป่าหนา อยู่ริมฝั่งน้ำห่มัน ต่อมาก็ได้มีการสร้างพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนเดี๋ยวนี้เหลือพื้นที่เล็ก ๆ หย่อมหนึ่ง ที่ชาวบ้านต่างเคารพศรัทธา จะลวงละเมิดทำสกปรกเลอะเทอะมิได้

เรื่องเล่าเกี่ยวกับผีในหออเจ้านายประจำหมู่บ้าน ซึ่ง ประกอบด้วยผีที่เชิญมาจากหอลวงและยังมีผีเจ้าถิ่นเดิม ที่ถูกยกให้เป็นผีเจ้านายเก่าที่อยู่มาแต่เดิม เป็นผีประจำหมู่บ้านนั้น ทำให้ความ เชื่อ ของชวานาเวียง ใหญ่ มีลักษณะที่พิเศษแตกต่างไปจากชุมชนในด้านซ้ายอื่น ๆ โดยที่ชวานาเวียงจะทำพิธีไหว้หออเจ้านายประจำหมู่บ้านทุกปี หลังจากไหว้หอลวงที่ด้านซ้ายแล้ว จะทำพิธีไหว้หออเจ้านาย ในหมู่บ้าน ใน ช่วงเดือน ๗ ของทุกปี (ประมาณ เดือน มิถุนายน) โดยเมื่อจำกวนประจำหมู่บ้านกำหนด วันแล้ว ก็จะ ระกาศขอบริจาคเงินจากชาวบ้านไปซื้อหมู ไก่ เหล้า ยาสูบและเครื่องปรุงอื่น ๆ อันเป็นเครื่องเซ่น ประจำปีที่ขาดไม่ได้ และหากชาวบ้านคนใดเคยได้บะ บน อันใดไว้ก็จะนำเอา ไก่ ไปแก้บะตามจำนวนที่บะไว้ เรียกว่า “ไก่บะ” เป็นไก่ที่ต้มมาเป็นตัวๆ แล้ว และหากชาวบ้านครอบครัวใดไม่ ได้บะแต่มีศรัทธาก็จะนำไก่ไปบูชา เรียกว่า “ไก่ปี” ซึ่ง เป็นไก่เป็น ๆ โดยที่หมูและ ไก่ปีจะนำตัวเป็น ๆ เอาไปฆ่าให้ตาย โดยไม่เชือดคอในบริเวณหออเจ้านายก่อนจะปรุงให้สุก แล้วนำไปจัดขึ้นหิ้งบูชาพร้อม เครื่องบูชาอื่น ๆ โดยจัดใส่ในชวยพร้อมดอกไม้ ชั้น ๕ ชั้น ๘ ไหเหล่านี้ทำด้วยกระบอกไม้ไผ่วางบูชาที่ หอทั้ง ๗ แล้วกวนจ้ำก็จะนำกล่าวคำไหว้ ส่วนไก่และหมูที่เหลือจากการพิธีไหว้ชาวบ้านจะนำมากินด้วยกัน เป็นการฉลองหรือแบ่งแจกจ่ายกันกลับไปกินที่บ้านก็เป็นอันเสร็จพิธีกรรมซึ่งชุมชนอื่น ๆ ในลุ่มน้ำห่มันที่สืบทอดความเชื่อนี้ก็ยังถือปฏิบัติอยู่หิ้งของรักษาประจำสายตระกูล

นอกจากความเชื่อในผีเจ้านายสิ่งที่เด่นชัดและบ่งถึงสายสัมพันธ์ที่เป็นความเฝือหาถวิลถึงของคนที่เป็นลูกหลานบ้านนาเวียง คือ ความ เชื่อในผีบรรพบุรุษสะท้อนผ่านการผูกโยงทุกคนในหมู่บ้านเข้าไว้ด้วยกันในหิ้งเทวดา หรือหิ้งพระธรรมซึ่งเป็นหิ้งของรักษา (สิ่งสำคัญ) ประจำสายตระกูล ซึ่งในบ้านนาเวียง มีหิ้งเทวดาใหญ่ ๑ หิ้ง หิ้งเทวดาน้อย ๑ หิ้ง (เป็นหิ้งที่แยกมาจากหิ้งเทวดาใหญ่ เมื่อมีจำนวนสมาชิกมาก) และหิ้งพระธรรมอีก ๒ หิ้ง บนหิ้งจะมีของ รักษา คือ หอก ดาบ หรือเครื่องศักดิ์ อันเป็นเครื่องหมายสำคัญของบรรพบุรุษเก็บไว้ โดยมีการปฏิบัติเคารพ คือ ผู้ได้รับเลือกซึ่งเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากต้นตระกูล คือ “เจ้าต้น” จะต้องบูชาหิ้งเทวดาของตนในวันศีล (วันพระขึ้น/แรม ๘ ค่ำ และวันขึ้น/แรม ๑๕ ค่ำ ของทุกเดือน) “นางแต่ง” ประจำหิ้งในบ้านจะต้องเตรียมทำชวย

ดอกไม้ ๕ ขวยขันน้ำหอม และ“ห่อปีบน” คือห่อใบตองที่บรรจุดอกไม้คู่หนึ่งเทียนเล่มหนึ่งให้ “เจ้าต้น” บูชา

นางสุทนต์ โปธิปลัด อายุ ๗๔ ปี นางแต่งแหงหิ้งเทวดาน้อยกล่าวว่า หิ้งแต่ละหิ้งจะมีเจ้าต้นคนหนึ่งและนางแต่งคนหนึ่งดูแลปฏิบัติอยู่ ทั้งนี้ในระหว่างเดือนอาจจะมีลูกหิ้งมาบะต่อหิ้งโดยลูกหิ้งจะเตรียมเครื่องไหว้มาให้นางแต่งจัดเตรียมเครื่องไหว้ในการทำพิธีบะหรือแก้บะไว้ให้เจ้าต้นทำพิธีให้ลูกหิ้งชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านจะต้องขึ้นประจำกับหิ้งใดหิ้งหนึ่งตามเชื้อสายตระกูลของตัวเองหรืออาจมีคนในหมู่บ้านอื่นที่สืบเชื้อสายจากบ้านนาเวียงขึ้นหิ้งที่บ้านนาเวียงด้วย โดยเมื่อมีหนุ่มสาวแต่งงานใหม่จะต้องทำการไหว้เพื่อแจ้งต่อผีบรรพบุรุษประจำหิ้งว่า มีสมาชิกใหม่ขอแจ้งเข้าหิ้งโดยคู่แต่งงานจะต้องเตรียมมะพร้าว หมากร อย่างละ ๑ ทะลายเหล่า, พร้อมขัน ๕ ชั้น ๘ อย่างละหนึ่งมาไหว้แจ้งขอให้ เทวดาประจำตระกูลคุ้มครอง นอกจากนี้คู่แต่งงานจะนำผ้าขาวหรือเสื้อสีขาวของคู่แต่งงานมาทำพิธีเพื่อที่จะนำกลับไปไว้หิ้งประจำครอบครัวใหม่ด้วย หรือเมื่อมีเด็กเกิดใหม่ในครอบครัวนั้นก็จะต้องเตรียมเครื่องไว้ คือ ดอกไม้ ธูป เทียน เสื้อขาว/ผ้าขาว มาไหว้ขอให้คุ้มครองลูกหลานหากครอบครัวใดไม่ทำเด็กที่เกิดใหม่จะเจ็บไข้กระจองอแงไม่หายจนกว่าจะได้มาทำพิธีแล้วเท่านั้น หากลูกหรือสมาชิกจะเดินทางไกลหรือมีการเปลี่ยนแปลงสำคัญในอาชีพการงาน ก็จะมาบอกกล่าวหรือบะบนหากผู้ใดที่ย้ายไปอยู่ที่อื่นโดยแต่งงานออกไปอยู่หมู่บ้านอื่นหรือจะย้ายไปขึ้นต่อหิ้งอื่น ต้องมาทำพิธีบอกกล่าว ว่า ขอย้ายไปอยู่หิ้งที่หมู่บ้านอื่นตามความจำเป็นก็ได้

นอกจากนี้ หิ้งเทวดาจะมีพิธีกรรมเลี้ยงประจำปีที่เป็นเหมือนวันทำบุญร่วมกันของลูกหิ้ง ซึ่งจะทำการหลังจากงานบูชาพระธาตุ ส่วนใหญ่จะตรงกับวันขึ้น ๔ - ๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปีโดยก่อนวันเลี้ยง ๑ วัน ลูกหิ้งเทวดาใหญ่ ลูกหิ้งเทวดาน้อย ก็จะมารวมกันที่บ้านที่ตั้งหิ้งเทวดาใหญ่เพื่อเตรียมเครื่องเลี้ยง ได้แก่ ห่อข้าวต้มมัด เย็บขวย ดอกไม้ เมียง ตะไคร้ ห่อมันตัน จีบหมาก จีบพลู พานบายศรี และในเย็นก่อนวันเลี้ยงเทวดา จะลงเทียมเจ้าต้นหรือใครคนใดคนหนึ่งที่มีเชื้อสายเจ้าต้นโดยที่คนที่ถูกเทียมจะแสดงปาฏิหาริย์ เช่น เดินบนแผ่นสังกะสีร้อน ๆ หรือถ่านไฟสุบบุหรีมวนด้วยเม็ดพริก โดยไม่จาม หรือ ตีแม่เหล่า-เปียร์ ได้มากกว่าคนปกติ โดยไม่เมา พูดเสียงผิดไปจากเสียงปกติ เป็นต้น ต่อจากนั้นเทวดาจะ “ออกปาก” ผ่านคนที่ถูกเทียมให้เอาเหล้ามากิน เอาม้ามาขี่ บอกความต้องการต่างๆ ของเทวดา หรือ บอกกล่าวตักเตือนลูกหิ้งที่มารวมกันอยู่ เป็นต้น เมื่อถึงเช้าอีกวันเป็นวันเลี้ยงก็จะนำเครื่องไหว้ที่เตรียมไว้ขึ้นหิ้งบูชา โดยที่เจ้าต้นจะนำลูกหิ้งไหว้บูชา เสร็จจากการไหว้หิ้งเทวดาใหญ่แล้ว ก็ย้าย ไปหิ้งเทวดาน้อย ทำการบูชาเช่นเดียวกัน จากนั้นก็จะทำการผูกข้อมือบายศรีสู่ขวัญกันเองในระหว่างผู้ที่เป็นลูกหิ้งไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบ กินข้าวร่วมกันแล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

นางอวยพร อ่ามะเหียะ อายุ ๔๗ ปี เป็นครูโรงเรียนบ้านนาเวียงและเป็นนางแต่งประจำหิ้งพระธรรมหนึ่งของชาวนาเวียงและชาวบ้านใกล้เคียง กล่าวว่า หิ้งพระธรรมจะทำพิธีไหว้เป็นปกติในวันพระและมีลูกหิ้งมาบะบนเป็นธรรมดา การปฏิบัติต่อหิ้งจะมีพิธีการแจ้งขึ้นหรือพิธีแจ้งออก

จากหิ้งเช่นกัน แต่ไม่มีพิธีเลี้ยงประจำปีเหมือนหิ้งเทวดา เพราะหิ้งพระธรรมเป็นการนับถือพระธรรมของพระพุทธเจ้าและความดีของบรรพบุรุษ โดยสมาชิกหิ้งพระธรรมจะไปร่วมพิธีไหว้ประจำปีกับหิ้งเทวดา

นอกจากความเชื่อในผีบรรพบุรุษหรือผีสายตระกูล การแสดงออกผ่านพิธีการไหว้หิ้งเทวดาหรือหิ้งพระธรรมแล้ว คนนาเวียงยังเชื่อในผีที่อยู่ในครอบครัวของตน หรือเป็นวิญญาณของสมาชิกในครอบครัวที่ตายไป ถือว่าเป็นผีเชื่อหรือผีเรือนที่จะดูแลคุ้มครองภายในบ้านเรือนของครอบครัวนั้นนอกจากนี้ยังมีผีประจำหมู่บ้าน หรือผีบ้าน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ผีเจ้านาย ที่จะดูแลคุ้มครองในเขตหมู่บ้านทั้งหมด นอกจากนี้ในพื้นที่เพาะปลูกหรือ ที่ดิน หรือ ในป่า ชาวนาเวียงก็เชื่อว่ามีผีไร่ผืนา หรือผีเจ้าที่ ที่ปกปักคุ้มครองอยู่ ในเขตแดนเหล่านั้น โดยหากใครฝืนถึงหรือจะทำไร่นาจะต้องหาข้าวห่าน้ำ เครื่องคาวหวาน แต่งบูชา ไหว้เสียก่อน เพื่อบอกกล่าวเล่าแจ้ง เป็นการขอความคุ้มครอง และเกื้อกูลจากเหล่าผีเป็นประจำที่นั่น ครูอวยพรเล่าเพิ่มเติมว่า นอกจากผีดีแล้ว คนนาเวียงยังเชื่อในเรื่อง“ผีร้าย” ได้แก่ “ผีปอบ” เป็นผีร้ายที่จะสิงอยู่ในตัวคนที่ “เป็นผีปอบ” และจะออกจากร่างนั้นไปกินหรือเข้าคนอื่นเพื่อที่จะกินเลือด เนื้อ อวัยวะ ภายใน เป็นอาหาร คนที่ถูกปอบเข้ากินจะอ่อนแอ เจ็บป่วย ชาวบ้านเชื่อว่า การเป็นผีปอบกินจะเกิดกับบางคนที่ไปเรียนคาถาอาคมจนแก่กล้าแต่นำไปใช้ในทางไม่ดีผิดครู นอกจากผีปอบก็มี “ผีตายโหง” คือวิญญาณของผู้ที่ตายด้วยอุบัติเหตุกะทันหัน ชาวบ้านเชื่อว่า วิญญาณของผู้ที่ตายด้วยลักษณะนี้จะไม่สุขสงบ และเที่ยวรังควาน รบกวนหลอกหลอนชาวบ้าน ชาวบ้านเชื่อว่า ผีร้ายจะมีวิธีการจัดการโดยการใช้ “หมอผี” เช่น ผีตายโหงที่ออกอาระวาดร้ายจะเชิญหมอผีมาทำพิธีสะกดวิญญาณดุร้ายไว้ไม่ให้คุกคามทำร้ายหรือเมื่อผีปอบเข้าก็จะต้องเชิญหมอผีให้มาไล่ปอบออกจากตัว

นางประไพ นนท์โคตร อายุ ๖๘ ปี เป็นคนจับยามสามตา หรือมีญาณรู้ประจำหมู่บ้านกล่าวว่า ในบ้านนาเวียงมีความเชื่อเกี่ยวกับผีที่ซบซ้อนตน ซึ่งเป็น “คนจับยาม” ทำหน้าที่เหมือนร่างทรงเมื่อ เกิดเหตุว่า มีผู้ใดเจ็บป่วยกระทันหันไม่ทราบสาเหตุ หรือเจ็บป่วยไม่หาย ชาวบ้านจะแต่งขัน ๕ มาหาตน เพื่อที่จะให้ตนขอให้ผีมาทรง เพื่อที่จะจับยามดูว่ามาจากสาเหตุอะไรก็ได้ไปแก้ถูก เช่น ถ้าเป็นเพราะละเมียดหอเจ้านายก็ไปหาจ้ำกวนให้พาไปแก้ ถ้าผิดต่อเทวดาประจำหิ้งก็ไปหาเจ้าตัน หากผีร้ายเข้าทำร้ายก็ไปหาหมอผี เป็นต้น

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่ผ่านมาซึ่งจะมีเนื้อหาและแนวทางในการศึกษาที่มีความคล้ายกับงานศึกษา เรื่อง พุทธวิธีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จำเนียร ณะคังคิว^{๓๖} (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาถึงโลกทัศน์ของชาวพุทธที่มีต่อทรัพยากรป่าตามแนวคิดคำสอนของพุทธศาสนา และวิถีปฏิบัติตามคำสอนในพุทธศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ ๒) ศึกษาถึงปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคในด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามแนวพุทธศาสนา การศึกษาในครั้งนี้อาศัยหลักคำสอนทางด้านพุทธศาสนาคือ ปฏิจจสมุปบาท ไตรลักษณ์ เมตตา กรรม และวินัย เพื่อเป็นทฤษฎีในการอธิบายถึงวิธีการอนุรักษ์แนวพุทธ โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต และการสัมภาษณ์แนวลึก จากกลุ่มตัวอย่างทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวัดป่าบ้านขาด ใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธีการจำแนกข้อมูลและการวิเคราะห์ด้วยวิธีอุปนัย ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์จะมีโลกทัศน์ที่ไม่เบียดเบียนป่าเขา เพราะป่ามีผลต่อการฝึกฝนทางด้านจิตวิญญาณ ส่วนโลกทัศน์ของชาวบ้านจะมีความเคารพต่อป่า เพราะป่าเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ผู้ที่ตนเคารพ ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าทำลายป่า และการปฏิบัติกิจกรรมทั้งหมดของพระสงฆ์วัดป่าล้วนมีความสัมพันธ์ต่อการฝึกฝนจิตวิญญาณที่จะทำให้เกิดความรู้สึกอยากเบียดเบียนป่าน้อยลง รวมถึงการปฏิบัติตามวินัยต่าง ๆ ของพระสงฆ์ก็มีผลต่อการอนุรักษ์ป่า วิธีการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านก็แฝงอยู่ในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เพราะชาวบ้าน ถือว่าทรัพยากรภายในวัดป่าเป็นสมบัติของพระสงฆ์การละเมิดทรัพยากรถือว่าเป็นบาป การใช้ทรัพยากรภายในวัดป่าของชาวบ้านจึงต้องขออนุญาตพระสงฆ์เสมอ ปัจจัยส่งเสริมต่อการอนุรักษ์แนวพุทธ มี ๖ ปัจจัย คือ ๑) ความเลื่อมใสต่อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ ๒) ความเชื่อเรื่องวิญญาณคุ้มครอง ๓) ประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ๔) บทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นและระดับประเทศ ๕) การมีส่วนร่วมตามคติการทำบุญของชาวบ้าน ๖) บทบาทของพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำหรับการอนุรักษ์มี ๒ ปัจจัย คือ ๑) ความไม่สมดุลระหว่างอาชีพและรายได้ของชาวบ้าน ๒) การขาดการศึกษาของพระสงฆ์ ข้อเสนอแนะ ๑) ส่งเสริมให้ชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีด้านการผลิตที่ไม่ซับซ้อน ๒) จัดการศึกษาของสงฆ์ให้มีความเป็นระบบมากขึ้น ภายใต้ความร่วมมือของสถาบันสงฆ์ ภาครัฐ และชุมชน ๓) เน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านเพื่อการตรวจสอบกันเองระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้าน ๔) ควรจัดกิจกรรมด้านประเพณีดั้งเดิมให้มีความต่อเนื่องกันทุกปี โดยรักษา

^{๓๖} พระมหาจำเนียร ณะคังคิว. การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

รูปแบบและจุดมุ่งหมายของประเพณีไว้ให้ได้มากที่สุด ๕) การใช้ประโยชน์จากป่าควรจะทำให้มีความสมดุลทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ

จักรพรรณ วงศ์พรพวัฒน์^{๓๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “นิเวศวิทยาเชิงพุทธกับแนวคิด คุณค่า และการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและคุณค่าของนิเวศวิทยาเชิงพุทธ ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและคุณค่าของนิเวศวิทยาเชิงพุทธ พบว่า พุทธศาสนากับนิเวศวิทยามีความเกี่ยวข้องกันตรงที่ไม่ได้แบ่งแยกกระหว่างสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติออกจากกัน นิเวศวิทยาจะสอนให้มนุษย์รู้จักรักษาระบบชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนพุทธศาสนาจะมุ่งสอนให้มนุษย์มีความเมตตาต่อธรรมชาติและให้ปฏิบัติต่อธรรมชาติเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตน การทำลายธรรมชาติก็เหมือนกับการทำลายตนเอง เพราะจุดร่วมของมนุษย์กับธรรมชาติคือการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นั่นคือการทำลายสิ่งหนึ่งย่อมมีผลต่อเนื่องไปถึงการคงอยู่ของสิ่งอื่น อย่างเช่น การทำลายป่าไม้ย่อมก่อให้เกิดผลเสียหายตามมา เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม และการขาดแคลนแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น การนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงเป็นการรักษาระบบนิเวศวิทยาของป่าไม้ให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน นี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของพุทธศาสนาที่เอื้อหนุนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพราะหลักธรรมและวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้แล้วนั้นล้วนเป็นสิ่งเอื้อหนุนต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ จะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของพุทธศาสนาในทุกองคาพยพล้วนเกิดในป่า หลักธรรมและวินัยก็ล้วนแสดงและบัญญัติในป่า หลักธรรมและวินัยเหล่านั้นจึงเป็นไปเพื่อเอื้อต่อการเอื้อหนุนและเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทั้งสิ้น เมื่อสังคมมนุษย์เห็นคุณค่าของป่าไม้น้อยลงจึงพากันทำลายป่าไม้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของพวกเขา เมื่อจำนวนป่าไม้ลดลง ภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดจากผลพวงของการทำลายป่าไม้ก็เกิดขึ้นมากเท่าที่ป่าไม้ได้ถูกทำลายลงไป สิ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติมากที่สุดคือมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ดังนั้นการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาวิกฤติป่าไม้ในเชิงนิเวศนี้ จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จะทำการฟื้นฟูหรืออนุรักษ์ป่าไม้ในส่วนที่ยังเหลืออยู่ให้คงอยู่คู่อยู่กับสังคมมนุษย์ต่อไป กระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่ามีป่าชุมชน ๒ แห่ง ที่ได้รับการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนจากกรมป่าไม้แล้ว คือป่าชุมชนบ้านโคกสี และป่าชุมชนบ้านหัวบึง ส่วนป่าชุมชนบ้านกงกลางเป็นป่าสาธารณประโยชน์ ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน ดังนั้นป่าชุมชนทั้ง ๒ แห่งข้างต้น ได้รับการบริหารจัดการในฐานะเป็นป่าชุมชนอย่างเป็นทางการโดยชาวบ้านในชุมชนร่วมกับเจ้าหน้าที่

^{๓๗} จักรพรรณ วงศ์พรพวัฒน์. นิเวศวิทยาเชิงพุทธกับแนวคิด คุณค่า และการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๑.

ของรัฐได้บริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่การยื่นคำร้องขอจัดทำโครงการป่าชุมชน การตรวจสอบพื้นที่ตามคำขออนุญาตจัดทำโครงการป่าชุมชน การจัดทำโครงร่างเสนอผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการอนุมัติจัดตั้งให้เป็นป่าชุมชนจากกรมป่าไม้ ส่วนป่าชุมชนบ้านกกกลาง ได้รับการบริหารจัดการโดยชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบป่าชุมชนในแต่ละแผนก เช่น แผนกการบำรุง และฟื้นฟูป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เป็นต้น ผลการดำเนินการทำให้พื้นที่ป่าชุมชนทั้ง 3 แห่งนั้นได้รับการดูแลรักษาและฟื้นฟู จนมีสภาพที่ค่อนข้างจะเป็นป่าสมบูรณ์ใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติดั้งเดิม และสามารถสร้างผลผลิตกลับคืนให้กับชุมชนได้ รูปแบบการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น พบว่าป่าชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีรูปแบบการสร้างเสริม ๓ ขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ และขั้นตอนที่ ๓ เป็นการควบคุมกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนนี้ ชาวบ้านในแต่ละชุมชนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดต่าง ๆ เข้ามาดูแลรักษาป่าร่วมกัน เช่น คณะกรรมการฝ่ายดำเนินงาน คณะกรรมการฝ่ายปลูกป่าทดแทน คณะกรรมการฝ่ายลาดตระเวน คณะกรรมการฝ่ายหาผลประโยชน์จากป่าชุมชน และคณะกรรมการฝ่ายสนับสนุนกิจการป่าชุมชน เป็นต้น สิ่งที่เกี่ยวข้องให้ชาวบ้านมีความร่วมมือร่วมใจกันในการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือการนำหลักธรรม เช่น ความกตัญญู กตเวทิต์ ความประมาณ และพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การบวชป่า เป็นต้น มาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่า เพราะหลักธรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้ช่วยกล่อมเกลาคิดใจชาวบ้านให้มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน และที่สำคัญชาวบ้านได้เห็นคุณค่าของป่าไม้ จึงทำให้การอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน และสืบต่อถึงคนรุ่นหลังได้อนุรักษ์กันต่อไป

พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร และพระมหามิตร ฐิตปญโญ^{๓๘} ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” โดยการศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการจัดการป่าชุมชนตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ๓) เพื่อศึกษาการจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสารและภาคสนาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ๑๔ คน และผู้ร่วมการสนทนากลุ่ม ๒๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างคำถาม ทำการวิเคราะห์

^{๓๘} พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร และพระมหามิตร ฐิตปญโญ. การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม). ๒๕๖๒.

ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ เป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการดูแลรักษาป่าชุมชนเพื่อใช้แก้ปัญหาการรุกป่าไม้และการพัฒนาชีวิตสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สภาพปัญหาและการจัดการป่าชุมชน ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าสภาพปัญหาป่าชุมชนดงท่าเล-ดอนใหญ่ เกิดจากการบุกรุกป่าเพื่อลักลอบตัดไม้พะยุง และการจัดการป่าชุมชนดงท่าเล-ดอนใหญ่ เกิดจากผู้คนในชุมชนมีความรู้เข้าใจสภาพปัญหาการลักลอบตัดไม้พะยุง ร่วมกันสร้างจิตสำนึกที่ดี ตระหนักถึงคุณค่าของป่าชุมชน และรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มจิตอาสาพิทักษ์ป่าชุมชนดงท่าเล-ดอนใหญ่ โดยการร่วมกันช่วยกันป้องกันปราบปรามควมคุม พื้นที่ดูแลรักษาป่าชุมชน และสภาพปัญหาป่าชุมชนบ้านโนนสว่าง เกิดจากพื้นที่ป่าถูกบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งการดูแลรักษาป่าเป็นไปตามวิถีของชุมชนที่ต้องอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับป่า แต่ยังคงขาดความรู้ ประสบการณ์ และกระบวนการมีส่วนร่วมจากองค์กรชุมชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องที่จะเข้ามาช่วยพัฒนาป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้ ส่วนการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนสว่างต้องอาศัยการจัดการของป่าชุมชนดงท่าเล-ดอนใหญ่ การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เป็นแนวทางการปฏิบัติงานระหว่างประชาชนในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนและประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือ ป่าชุมชนทั้งสองจึงได้รับการฟื้นฟูพัฒนา สร้างกระบวนการจัดการป่าชุมชนได้อย่างมั่นคงและเป็นระบบชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเป็นองค์รวมเชิงพุทธที่ชัดเจนยั่งยืนต่อไป และการจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการจัดการอนุรักษ์ป่าเพื่อให้คนและป่าอยู่ร่วมกันแบบธรรมชาติ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับผู้คนในชุมชนให้เกิดการเกื้อกูลแก่กันด้วยการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเมตตาต่อธรรมชาติ ทั้งตระหนักถึงคุณค่าของป่าที่เกิดขึ้นในพื้นที่แล้วช่วยกันดูแลรักษา

พระครูพิชิตติโสภณ (วิเชียร ชันผักแว่น) และคณะ^{๓๙} ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการตามศาสตร์พระราชา” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ๒) เพื่อศึกษาแนวความคิดอนุรักษ์ป่าไม้ตามศาสตร์พระราชาและสภาพปัญหาป่าชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอบ้านกรวดและอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการตามศาสตร์พระราชา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ได้แก่ไตรสิกขา คือ ๕ และหิริโอตตปปะ โดยไตรสิกขาเป็นหลักการเชิง

^{๓๙} พระครูพิชิตติโสภณ (วิเชียร ชันผักแว่น) และคณะ. แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารมนุษยสังคมสาร (มสส.) ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม) ๒๕๖๒.

โครงสร้างให้มีการวางกฎกติกา วางแผนและมีปัญญากำกับให้ชุมชนปฏิบัติตามอย่างพอเหมาะ ศิล ๕ เป็นหลักประกันชุมชนด้านชีวิต ทรัพย์สิน และความซื่อสัตย์ต่อกัน วางกรอบ ข้อตกลงร่วมกันไม่ให้เกิดปัญหาในการบุกรุกป่าและสร้างจิตสำนึกด้วยหิริโอตตปละ ไม่ฝ่าฝืนข้อห้ามของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน แนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ตามศาสตร์พระราชาสภาพปัญหาป่าชุมชนในเขตอำเภอบ้านกรวด อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีการนำศาสตร์พระราชากับการอนุรักษ์ป่าไม้ การบริหารจัดการน้ำมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่า สภาพปัญหาที่มีการบุกรุกเพื่อที่ทำกิน การหาของป่า และทำไม้เพื่อการค้าซึ่งมีการประนีประนอมอยู่บนพื้นฐานข้อตกลงของคณะกรรมการชุมชน แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการตามศาสตร์พระราชามี ๓ แนวทาง ดังนี้ ๑) แนวทางอนุรักษ์ตามหลักไตรสิกขา โดยการนำศีลมาเป็นกรอบวางกฎระเบียบเพื่อให้ชุมชนได้ปฏิบัติอย่างเหมาะสม นำสมาธิมาเสริมความมุ่งมั่น จดจ่อในการแก้ปัญหาและรักษาสภาพของป่าชุมชน นำปัญญามาเป็นหลักการคิดหาเหตุและสรุปผลของการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ๒) แนวทางอนุรักษ์ตามหลักศีล 5 โดยการวางกฎข้อตกลงของชุมชน ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักของป่า วางกฎกติกาในการใช้ป่าร่วมกันรักษาดูแลป่า ประสานแนวคิดจากหลักพุทธธรรมกับวิถีชุมชน ไม่กล่าวเท็จ ไม่รับจ้างตัดไม้ ไม่ตัดไม้มาหมักดอง และหมั่นตรวจตราดูแลรักษาป่าชุมชน ปลูกป่าทดแทนเพื่อความยั่งยืน และ ๓) แนวทางอนุรักษ์ตามหลักหิริโอตตปละ ด้วยการสร้างความตระหนักรู้ด้านความละเอียด การห้ามจิตไม่ฝ่าฝืน ไม่ทำลาย และละเว้นการกระทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน

พระเจริญ บุญเทศ และคณะ^{๔๐} ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธวิถีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจแบบองค์รวม” โดยมุ่งเสนอพุทธวิถีในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจแบบองค์รวมตามหลัก BCG Model ซึ่งพุทธวิถีที่พระสงฆ์ใช้ดำเนินการแตกต่างกันตามปัญหาและภูมิณีเวศของวัดและภูมิสังคมรอบวัดแต่โดยรวมพระสงฆ์ที่ได้รับยกย่องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ ใช้หลักอหิที่ปัจเจกที่ชี้ให้เห็นกฎธรรมชาติเป็นหลักการ และยึดพุทธวิถีตามแบบของท่านพุทธทาสภิกขุในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ๓ วิธี คือ ใช้การถ่ายทอดหลักธรรมให้รู้และร่วมกันทำและการให้ได้รับประโยชน์ร่วมกันเป็นพุทธวิถีที่ใช้ได้เป็นรูปธรรมจากการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี โดยพระราชธรรมนิเทศ หรือ พระพยอม กัลยาโณ โดยใช้พุทธวิถี ๓ ขั้นตอน คือ ๑) การเทศน์อบรมสั่งสอนด้วยหลักธรรมตามกฎธรรมชาติของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมว่าต้องอยู่ร่วมกัน ไม่แบ่งแยก ไม่เอาชนะ ละอึดตา ใช้กฎแห่งกรรมและมีความเมตตากรุณาต่อกัน ๒) การลงมือปฏิบัติให้ดูและร่วมกันทำด้วยจิตอาสาด้วยสโลแกน

^{๔๐} พระเจริญ บุญเทศ และคณะ. พุทธวิถีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจแบบองค์รวม. วารสารวิทยการการจัดการปริทัศน์ ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน).๒๕๖๔.

“ดวงตาเห็นทำ” ตั้งมูลนิธิตอนแก้วโดยใช้เครือข่ายผู้มีจิตศรัทธาพัฒนาพื้นที่พุทธรักษาธรรมชาติดิน น้ำ ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพในวัดและพื้นที่วัดสาขาทั่วประเทศอีก ๑๑ แห่ง พื้นฟูดินโดยบำรุง ดินด้วยน้ำเศษพืชผักผลไม้มาถมผิวดินในพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นและผลไม้ ใช้น้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยคอก จากโค-กระบือที่ไถชีวิตให้ย่อยสลายโดยพลิกกลับผิวดินทุก ๖ เดือนจนได้ผิวดินสูงขึ้นจัดการน้ำให้ เพียงพอและสะอาดโดยทำแอ่งเก็บน้ำและคลองไส้ไก่ ทำน้ำตกและรหัสวิตน้ำเติมอากาศแบบพื้นบ้าน ปลูกพืชพื้นถิ่นเพิ่มความหลากหลายทั้งสายพันธุ์และประโยชน์จัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 3R คือ การ นำกลับมาใช้ใหม่ การใช้ซ้ำและแปรรูปเพิ่มมูลค่า และ ๓) การให้รับประโยชน์ร่วมกันโดยจัดแหล่ง จำหน่ายสินค้าในวัดและรอบวัดเพื่อขายผลผลิตจากในวัด จากสาขาและเครือข่ายในราคาถูกและแจก ฟรี ทั้งผักผลไม้และพันธุ์ไม้ สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนยากไร้ คนรอบวัด ส่งผลให้เกิดระบบ เศรษฐกิจแบบองค์รวม โดยที่เชื่อมโยงจากผลิตผลทางชีวภาพ (Biology) การแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็น สินค้า (Circular) เกิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green) จากวัดสู่ครัวเรือนและชุมชน สอดคล้องตามหลัก BCG Model ที่มุ่งสร้างสมดุลให้เศรษฐกิจให้เติบโตไปควบคู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

ธรรมชนก คำแก้ว และ ศิวรัตน์ กุศล^{๔๑} ศึกษา การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อย่างยั่งยืนในบริเวณโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่จอน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เชิงเกษตรให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ลักษณะวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมของชุมชนทั้งนี้แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่จอน อย่างยั่งยืน และมีความสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่ง ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นและการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการพัฒนาปรับปรุงดินให้สามารถใช้ ประโยชน์ทางการเกษตรได้เป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการสร้างจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวางแผนการจัดการเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างมีทิศทาง เพื่อลดความเสื่อมโทรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนและทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ

จันทร์จรัส ประทุมวงศ์^{๔๒} ได้ศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ แผนพัฒนาตำบล กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบุษม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดย การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาระดับบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ

^{๔๑} ธรรมชนก คำแก้ว และ ศิวรัตน์ กุศล. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนในบริเวณ โครงการพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จอน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๘, หน้า ๑๗๒.

^{๔๒} จันทร์จรัส ประทุมวงศ์. บทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบุษม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. ๒๕๕๗, หน้า ๖๑.

จัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลบุษุม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย ๒) เปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ขององค์การบริหารส่วนตำบลบุษุมอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย และ ๓) ระบุปัญหาอุปสรรคและ ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล บุษุม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ตำบลบุษุม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลยที่มีอายุ ๑๘ ขึ้นไป จำนวน ๕,๖๐๘ คน ผลการศึกษาพบว่า ๑) ระดับ บทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลในภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการร่วมประชุมวางแผน ด้านการร่วมดำเนินการ และด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ๒) เปรียบเทียบบทบาทและการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลบุษุม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด เลย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่เคยมีตำแหน่งการทำงานในชุมชนต่างกัน มี บทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ทุกด้านส่วนปัจจัยด้านอื่นๆ ไม่มีความแตกต่างกัน และ ๓) ปัญหาที่พบ คือ การขาดเงินงบประมาณ สนับสนุนและการขาดความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาส่วนข้อเสนอแนะคือองค์การบริหารส่วน ตำบลควรมีการประชาสัมพันธ์อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาที่ชัดเจนแก่ ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านสมาชิกสภาในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการ ประชาสัมพันธ์อบรมให้ความรู้พบปะประชาชนจัดทำแผนความต้องการของหมู่บ้าน

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีการใช้ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย การสำรวจเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษา การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ ทั้งด้านความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนในชุมชน และกลุ่มอื่น ๆ ควบคู่กับการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาค้นคว้า เอกสาร ตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลระบบออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงมากที่สุด

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จะทำการศึกษาในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน นางแตง ครู และชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นปราชญ์ผู้รู้และผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน ๑๕ รูป/คน

๒) กลุ่มประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ จำนวน ๑๐ คน

๓) กลุ่มตัวแทนภาครัฐและประชาชนผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน

รวมประชากรกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย” จำนวน ๓๐ รูป/คน ทั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย มาอย่างน้อย ๕ ปี และเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความสะดวกและเต็มใจในการให้ข้อมูลวิจัยเพื่อจะได้ผลการวิจัยที่ถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ที่ได้จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากปัญหาความต้องการของชุมชน

๓.๔.๑ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ความต้องการและแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย แนวคำถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended) สร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์และแนวคิดที่การวิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย โดยคำถามสามารถยืดหยุ่นตามสถานการณ์ในการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างสัมพันธภาพ อันจะช่วยให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่น และที่สำคัญคือ จะทำให้ผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและเป็นจริงมากที่สุด แบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ชั้นเริ่มสนทนา ชั้นเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา และชั้นปิดสนทนา

๓.๔.๒ แบบสอบถาม เกี่ยวกับนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย โดยแบ่งเป็น ๓ ประเด็น คือ ๑) แนวทางการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๒) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์ และ ๓) การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุน

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่เกี่ยวข้องทั้งแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุดปฏิบัติการวิจัยและแบบประเมินโครงการ

๒) ร่างเครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบประเมินโครงการเพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

๓) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ คนเพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

๔) นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ ๐.๕๐ ถึง ๑.๐๐ ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุมเนื้อหาหรือข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไขเพราะมีความสอดคล้องกันและปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดทำแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview)

๕) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕.๑ แหล่งข้อมูล

ข้อมูลและแหล่งข้อมูลของการวิจัยนี้ ประกอบด้วย

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) การศึกษานี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) การศึกษานี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิโดยทำการศึกษาข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้า เอกสาร ตำราวิชาการ บทความ ระบบออนไลน์ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจะมีการกำหนดประเด็นและปัจจัยไว้แล้ว ในการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ผล

๓.๕.๒ วิธีการรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย ดังนี้

- ๑) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยและเก็บข้อมูลที่ได้มาอย่างเป็นระบบ
- ๒) การสำรวจพื้นที่ทั้งหมดในปัจจุบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบสภาพความเป็นจริงกับข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จากแบบและวิธีการที่เกี่ยวข้อง
- ๓) จัดทำแบบสังเกตการณ์และแบบสัมภาษณ์ พร้อมตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนและสมบูรณ์ของแบบสังเกตและสัมภาษณ์
- ๔) ยื่นขอหนังสือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลในการวิจัย
- ๕) ดำเนินการวิจัยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้เบื้องต้น ได้แก่
 - ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน นางแตง ครู และชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นปราชญ์ผู้รู้และผู้นำทางจิตวิญญาณ
 - กลุ่มประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่
 - กลุ่มตัวแทนภาครัฐและประชาชนผู้เกี่ยวข้อง
- ๖) การรวบรวมข้อมูลเชิงแผนที่อย่างบูรณาการกับแผนที่พื้นฐาน การสร้างแผนที่จากการสำรวจ การสังเกตการณ์และการวิเคราะห์ข้อมูลอื่นๆ ที่ได้มา

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖.๑ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือแต่ละชนิดที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากภาคสนามมาทำการวิเคราะห์และประมวลผล

- ๑) วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเอกสารมาทำการวิเคราะห์เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ
- ๒) วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๖.๒ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ก. แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้คือ

๑. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามทุกฉบับ
๒. แบบสอบถามตอนที่ ๑ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ เพื่อนำมาประกอบการอภิปรายผลในการศึกษาค้นคว้า
๓. คำนวณหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของข้อมูลพื้นฐาน เพื่อนำเสนอเป็นรายด้านและรวมทั้ง ๕ ด้าน โดยให้คะแนน ตามเกณฑ์ของครอนบาค (Cronbach, ๑๙๙๐) อ้างถึงในดลมนรรัตน์ บากา โดยแบ่งช่วงของค่าตัวกลางเลขคณิต ๕ กลุ่ม ในการแปลความหมาย ดังนี้คือ

๑.๐๐ - ๑.๔๙ หมายถึง ปฏิบัติระดับ น้อยที่สุด

๑.๕๐ - ๒.๔๙ หมายถึง ปฏิบัติระดับ น้อย

๒.๕๐ - ๓.๔๙ หมายถึง ปฏิบัติระดับ ปานกลาง

๓.๕๐ - ๔.๔๙ หมายถึง ปฏิบัติระดับ มาก

๔.๕๐ - ๕.๐๐ หมายถึง ปฏิบัติระดับ มากที่สุด

๔. แบบสอบถามตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ วิเคราะห์โดยวิธีการสังเคราะห์ความคิดเห็นที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน แล้วหาค่าความถี่เพื่อนำมาประกอบการอภิปรายผล

ข. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาสรุปประเด็นโดยวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลยรวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ แล้วนำเสนอเชิงบรรยายประกอบการอภิปรายผล

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยใช้ค่าสถิติ เช่น ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดังต่อไปนี้

๑. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามอีกครั้ง แล้วจะนำข้อมูลถ่ายลงในรหัส (Coding Form) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อทำ

การวิจัยแบบสังคมศาสตร์เพื่อหาสถิติต่าง ๆ ดังนี้ ค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage)^{๔๓} คือ ค่าเฉลี่ย (Mean),^{๔๔} ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

กำหนดให้

$$\begin{aligned} \text{ค่าเฉลี่ย } (\bar{X}) &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น} - 1} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ \text{ช่วงห่างระดับ} &= 0.8 \end{aligned}$$

ดังนั้น แต่ละระดับจะมีช่วงห่าง ๐.๘ จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยสามารถแบ่งระดับการปฏิบัติงานตามค่าเฉลี่ย ดังต่อไปนี้

๑.๐๐ - ๑.๘๐	หมายความว่า	มีระดับน้อยที่สุด
๑.๘๐ - ๒.๖๐	หมายความว่า	มีระดับน้อย
๒.๖๑ - ๓.๔๐	หมายความว่า	มีระดับปานกลาง
๓.๔๑ - ๔.๒๐	หมายความว่า	มีระดับดี
๔.๒๑ - ๕.๐๐	หมายความว่า	มีระดับดีที่สุด

๒. สำหรับสถิติในการวิเคราะห์แบบสอบถาม ได้แก่ ค่าสถิติพื้น ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage)^{๔๕} ตามสูตร ดังนี้

กำหนดให้

$$\text{จำนวนประชากรของชุมชนต่าง ๆ} = \frac{\text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \times ๑๐๐$$

^{๔๓}ธีรยุทธ พึ่งเทียร, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า ๑๒.

^{๔๔}พรเพ็ญ สุขศิริ, การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร ฉบับปรับปรุงใหม่, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๘, หน้า ๒๒-๒๔.

^{๔๕}ธีรยุทธ พึ่งเทียร, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า ๑๒.

๓. สถิติค่าเฉลี่ย (Mean)^{๔๖} ของระดับการศึกษาวีธีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ^{๔๗} คือ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย เหมาะสมน้อยที่สุด ซึ่งการหาค่าเฉลี่ยสามารถทำได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ค่าเฉลี่ย} \quad \bar{X} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} = 0.8 \end{aligned}$$

ดังนั้น ช่วงห่างระดับ มีค่าเท่ากับ ๐.๘

แต่ละระดับจะมีช่วงห่างกัน ๐.๘ จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยสามารถจะแบ่งระดับการปฏิบัติงานตามค่าเฉลี่ย ดังต่อไปนี้

๑.๐๐ - ๑.๘๐	หมายความว่า	มีระดับน้อยที่สุด
๑.๘๐ - ๒.๖๐	หมายความว่า	มีระดับน้อย
๒.๖๑ - ๓.๔๐	หมายความว่า	มีระดับปานกลาง
๓.๔๑ - ๔.๒๐	หมายความว่า	มีระดับมาก
๔.๒๑ - ๕.๐๐	หมายความว่า	มีระดับมากที่สุด

๔. สถิติค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^{๔๘}

$$S.D. = \sqrt{\frac{n(\sum fx^2) - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ	S. D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum fx^2$	หมายถึง	ผลรวมกำลังสอง
	$(\sum fx)^2$	หมายถึง	ผลรวมของข้อมูล
	n	หมายถึง	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

^{๔๖} พรเพ็ญ สุขศิริ, การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร ฉบับปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, ๒๕๔๘) หน้า ๒๒-๒๔.

^{๔๗} Best john w., Research in Education, (New Jersey: Practice Hall Inc., 1970, p. 204-208.

๕. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

หาค่าดัชนีความสอดคล้องเนื้อหาของแบบสอบถาม (IOC) ของเครื่องมือวิจัย ทั้ง ๒ แบบโดยใช้สูตร ดังนี้^{๔๙}

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง
 $\sum R$ แทน ผลรวมของการพิจารณาข้อความแต่ละข้อความแบบวัด
 จากผู้นำท้องถิ่น
 N แทน จำนวนผู้นำท้องถิ่น

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

ตารางที่ ๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย

วัตถุประสงค์ การวิจัย	ประเด็นการ วิจัย	หน่วยการวิจัย/ กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือวิจัย	วิธีเก็บข้อมูล การวิจัย
๑) เพื่อสำรวจ แหล่งท่องเที่ยว เชิงพุทธวิถีการ อนุรักษ์พื้นที่ป่า ชุมชนในจังหวัด เลย	- ด้านความ เป็นมาและวิถี ชีวิต - แหล่ง ท่องเที่ยวเชิง พุทธวิถี	พื้นที่การวิจัย - ชุมชนบ้านนาเวียง ใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	- ศึกษาจากเอกสาร (เชิงเอกสาร) - แบบสอบถาม - แบบสัมภาษณ์	- แบบสอบถาม - การสังเกต - การลงพื้นที่ - การสัมภาษณ์
๒) เพื่อพัฒนา นวัตกรรมการ ท่องเที่ยวเชิง พุทธวิถีการ อนุรักษ์พื้นที่ป่า ชุมชนในจังหวัด เลย	- การพัฒนา นวัตกรรมการ ท่องเที่ยวเชิง พุทธวิถี	พื้นที่การวิจัย - ชุมชนบ้านนาเวียง ใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	- แบบสัมภาษณ์	- แบบสอบถาม - การสังเกต - การลงพื้นที่ - การสัมภาษณ์

^{๔๙} พวงรัตน์ ทวีรัตน์. การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒประสานมิตร. ๒๕๓๐, หน้า ๑๑๗.

วัตถุประสงค์ การวิจัย	ประเด็นการ วิจัย	หน่วยการวิจัย/ กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือวิจัย	วิธีเก็บข้อมูล การวิจัย
๓) เพื่อเสนอแนว ทางการพัฒนา นวัตกรรมการ ท่องเที่ยวเชิง พุทธวิถีการ อนุรักษ์พื้นที่ป่า ชุมชนในจังหวัด เลย	- การส่งเสริม และถ่ายทอด ความรู้ สร้าง ความสัมพันธ์ ของคนแต่ละ รุ่น	พื้นที่การวิจัย - ชุมชนบ้านนาเวียง ใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	- แบบสัมภาษณ์	- แบบสอบถาม - การสังเกต - การลงพื้นที่ - การสัมภาษณ์

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย โดยผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๔.๑ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

๔.๒ การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

๔.๓ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

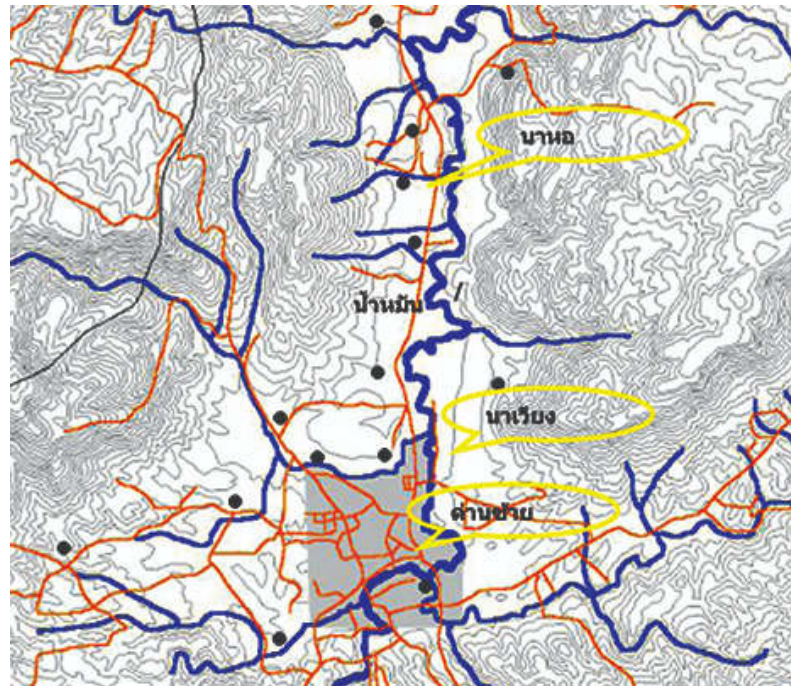
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ กับกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า บ้านนาเวียงใหญ่ ตั้งอยู่ริมลำน้ำหมัน ห่างจากตัวอำเภอด่านซ้ายไปทางทิศเหนือราว ๒ กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นที่ราบและหุบเขาสูงต่ำสลับกับเชิงเขา มีพื้นที่ราว ๑,๓๐๐ ไร่ มีลำน้ำหมันตั้งอยู่ทิศตะวันตกเป็นพรมแดนธรรมชาติระหว่างหมู่บ้าน บ้านนาเวียงใหญ่กับบ้านหนองฟ้าแลบ ถัดจากพื้นที่ราบลุ่มน้ำหมันจะเป็นที่ดอนและที่เชิงเขาภูอั้งลั้ง ด้วยลักษณะทางกายภาพดังกล่าวจึงทำให้บ้านนาเวียงใหญ่มีพื้นที่ราบทำการเกษตรแบบจำกัด

และมี “ภูอั้งลั้ง” เป็นภูเขาสาขาของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ทอดตัวยาวตามทิศเหนือยาวลงมาทิศใต้ มีพื้นที่ราบลุ่มน้ำหมันแคบๆ อยู่ด้านทิศตะวันตก และมีที่ราบบนที่สูงของลำน้ำห้วยตาดด้านทิศตะวันออก ชื่อของภูมาจากชื่อ “ผี” ที่คนในอำเภอด่านซ้ายเชื่อว่าเป็นจิตวิญญาณที่สิงสถิตย์อยู่บน

ภูเขาในส่วนของบ้านนาเวียงใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ป่าศักดิ์สิทธิ์ที่คนให้ความเคารพนับถือ^{๕๐} ชาวบ้านนาเวียงจึงมีการประกอบพิธีไหว้ภู่อังลั้งในเดือน ๘ ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชาหรือวันก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน

ภาพที่ ๔.๑ แผนที่อำเภอด่านซ้ายและแผนที่แสดงเส้นความสูงของภูเขาและแอ่งที่ราบของกลุ่มน้ำหมั่นเมืองด่านซ้าย (ที่มา เว็บไซต์ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ เผยแพร่เมื่อ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๙

<https://lek-prapai.org/home/view.php?id=396>)

ลักษณะด้านกายภาพของภู่อังลั้ง เป็นหินทรายมีดินเป็นฝุ่นลูกรังปนทราย เป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญหลายหมู่บ้านในอำเภอด่านซ้าย นอกจากนี้ยังอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์พืชและสัตว์ป่า เช่น ผักหวานป่า ไข่ เห็ด กบภูเขา ฯลฯ ลักษณะป่าเป็นป่าเบญจพรรณผลัดใบ ปัจจุบันจำนวนพันธุ์พืชและสัตว์ป่าลดลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการทำลายป่าไม้เพื่อขยายที่ทำกินบนภูเขาของหลายหมู่บ้าน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้กรมป่าไม้ ประกาศให้ ภู่อังลั้งเป็นพื้นที่ป่าสงวน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังคงมีสิทธิในที่ทำกินบางพื้นที่ ภู่อังลั้ง เป็นภูเขาอยู่บริเวณด้านหลังชุมชนบ้านนาเวียง เมื่อมองจากภู่อังลั้งจะเห็นว่ามียลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกลางหุบเขา

^{๕๐} เอกรินทร์ พึ่งประชา. จากป่าสู่ครัวไท่ด่าน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายเกษตร (ฝ่าย ๒). เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๗, หน้า ๘๑.

ภาพที่ ๔.๒ แผนที่ชุมชนนาเวียงและภูอึ้งลิ่ง
(ที่มา เว็บไซต์ Google Maps <https://www.google.com/maps/place>)

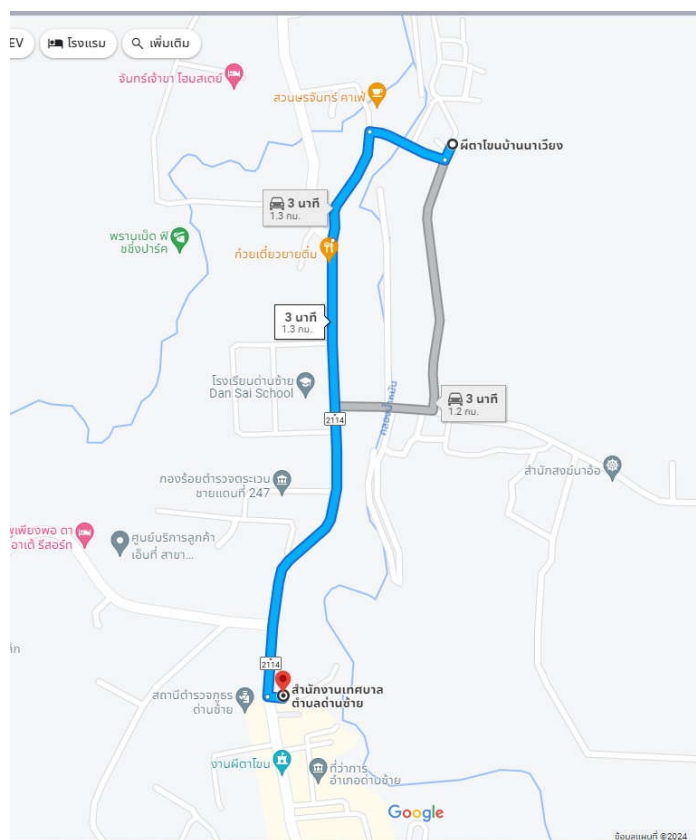
ภาพที่ ๔.๓ บ้านนาเวียงใหญ่ มุมมองจากภูอึ้งลิ่งจะเห็นว่ามียลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกลางหุบเขา
(ที่มา : จากหนังสือ จากป่าสู่ครัว “ไทดำน”))

นอกจากภูอึ้งลิ่ง ทางชุมชนนาเวียงยังมีแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ วัดโพธิ์ศรี นาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัด ในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมีการละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้าากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในวัดที่มีการต่อเรือยาว และเป็นหนึ่งใน

สนามแข่งเรือเมื่อครั้งสมัยก่อน เป็นหนึ่งใน ๒ ชุมชนสุดท้ายในอำเภอด่านซ้ายที่ยังมี “พืดทอน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ภูมิปัญญาของชาวลุ่มน้ำหมัน หลงเหลือให้เห็นอยู่ในแม่น้ำหมัน

๔.๑.๑ การเดินทางเข้าถึงชุมชนนาเวียง ตำบลด่านซ้าย

การคมนาคมชุมชนนาเวียง ตำบลด่านซ้าย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวเมืองด่านซ้าย ห่างจากอำเภอด่านซ้าย ประมาณ ๑.๓ กิโลเมตร เป็นการคมนาคมทางบก โดยชุมชนนาเวียงสามารถเข้าสู่พื้นที่ได้เส้นทางเดียว โดยใช้ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑๑๔ (ถนนด่านซ้าย – ปากหมัน) แล้วเลี้ยวขวาเข้าสู่ถนนไปหมู่บ้านนาเวียง หมู่ที่ ๑๒ การเดินทางจะต้องใช้รถส่วนตัวเท่านั้น

ภาพที่ ๔.๔ เส้นทางคมนาคมการเข้าถึงชุมชนนาเวียง
ที่มา : ดัดแปลงจาก Google Map

๔.๑.๒ พิธีไหว้ภู่อังลังของชุมชนนาเวียง ความเชื่อในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน

พิธีไหว้ภู่อังลังเป็นประเพณีของหมู่บ้านนาเวียงใหญ่ที่มีมาแต่โบราณ แต่ชาวบ้านหมู่บ้านอื่นที่เคารพศรัทธาหรือมีความเชื่อต่อภู่อังลังก็สามารถเข้าร่วมพิธีนี้ได้เช่นกัน กล่าวคือ เมื่อถึงเดือน ๘ วันอาสาฬหบูชาหรือวันก่อนเข้าพรรษา ชาวบ้านนาเวียงใหญ่และหมู่บ้านใกล้เคียงจะไปตักบาตรทำบุญที่

วัดตอนเช้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว กวนจ้ำ นางแตง ชาวบ้าน และพระภิกษุสงฆ์ ๔ รูป จะร่วมกันเดินทางขึ้นภูอั้งลั้ง ชาวบ้านบางส่วนจะจัดเตรียมน้ำและกับข้าว รวมทั้งเครื่องที่จะนำไปแต่งสักการะบูชาภูอั้งลั้ง ระหว่างทางก็จะตีฆ้อง ตีกลอง และตีฉาบ เป็นที่สนุกสนานในระหว่างการเดินทาง เมื่อเหนื่อยก็พักกันระหว่างทาง หายเหนื่อยก็เดินกันต่อ โดยมีข้อกำหนดว่า ต้องเดินทางไปถึงภูก่อนเที่ยงและระหว่างเดินขึ้นเขาห้ามดื่มน้ำและกินอาหารเป็นอันขาด จึงต้องอาศัยความศรัทธาและความอดทนสูง ดังนั้นหากครอบครัวใดที่มีผู้เฒ่าผู้แก่ขึ้นไปไม่ได้ ก็จะส่งลูกหลานเป็นตัวแทนขึ้นไปไหว้ภูอั้งลั้ง

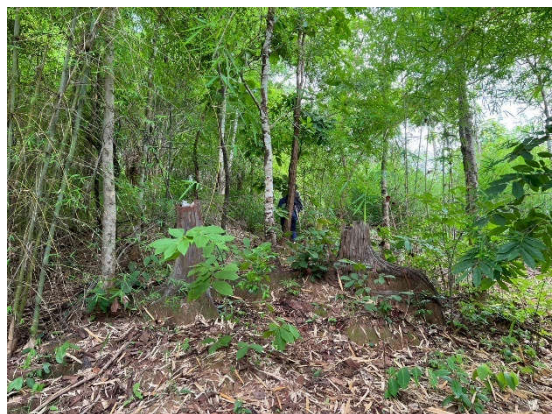

ภาพที่ ๔.๕ แผนที่เส้นทางเดินเท้าจากชุมชนนาเวียงเพื่อไปทำพิธีไหว้ภูอั้งลั้ง
ที่มา : เว็บไซต์ Google Maps <https://www.google.com/maps/place>

ในการลงพื้นที่ภาคสนามของคณะผู้วิจัยในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖ ช่วงเช้าจะมีการประกอบพิธีทำบุญตักบาตรที่วัดโพธิ์ศรีในตอนเช้า ดังภาพที่ ๔.๕ เมื่อทำพิธีในช่วงเช้าเสร็จชาวบ้านก็จะแยกย้ายช่วยกันเตรียมของเพื่อประกอบพิธี จากนั้นจะทำการเดินเท้าขึ้นไปยังภูอั้งลั้งในเวลาประมาณ ๙ นาฬิกา ซึ่งเส้นทางเดินเท้าในปีนี้มีฝนตก ทำให้การเดินทางพบเห็นดินสไลด์ค่อนข้างยากลำบากต่อการเดินทาง แต่ด้วยความศรัทธาและจิตใจที่ตั้งมั่นของชาวบ้านและคณะผู้วิจัย สามารถเดินทางขึ้นภูอั้งลั้งเพื่อประกอบพิธีเป็นไปด้วยความราบรื่นไม่มีอุบัติเหตุใดๆ ดังภาพ

ภาพที่ ๔.๖ ประกอบพิธีทำบุญตักบาตรที่วัดโพธิ์ศรีในตอนเช้า

ภาพที่ ๔.๗ การเดินทางจากวัดโพธิ์ศรีนาเวียงไปยังภูอ่างล้าง

ภาพที่ ๔.๘ จุดแวะพักระหว่างการเดินทางจากวัดโพธิ์ศรีนาเวียงไปยังภู่อังล้ง

เมื่อขึ้นไปถึงลานไหว์บนภู่อังล้งซึ่งเป็นลานหินธรรมชาติบนหลังภูล้อมรอบด้วยป่าไม้ ชาวบ้านผู้ชายจะช่วยกันแบงหิ้ง (สร้างร้านไม้ยกพื้นสูง) สำหรับวางเครื่องไหว์ทำด้วยไม้ไผ่อย่างง่าย ๆ ขึ้นเป็นหิ้งขนาดเล็ก ๔ หิ้ง วางไว้ ๔ มุม และหิ้งขนาดใหญ่ ๑ หิ้ง วางไว้ข้างหน้าส่วนนางแตงและผู้หญิงจะช่วยกันแต่งเครื่องร้อยเครื่องพัน หรือเครื่องไหว์ อันได้แก่ แกงเปรี้ยว คือ อาหารเปรี้ยว เช่น หน่อไม้ดอง แกงหวาน เช่น ข้าวต้มมัด หรือของหวาน โดยจัดหาใบตองชาด (ยางชาด) ใบตองกุง (พลวง) มาเย็บเป็นชวย (กรวย) ๑๒๕ ชวย บรรจุเครื่องเปรี้ยว เครื่องหวานเหล่านี้ ลงไปแล้วจ้ากวนก็จะทำพิธีนำไหว์ภู โดยวางชวยเครื่อง ไหว์ ไหว์บนหิ้งให้ครบหิ้งเล็ก หิ้งใหญ่ หิ้งละ ๒๕ ชวย พร้อม ชั้น ๕ ชั้น ๘ ปักตุงและตั้งบั้งไฟไว้รอบ แล้วพระสงฆ์ก็จะทำพิธีทางพุทธ เทศน์ ๑ กัมภ์เทศน์ ต่อจากนั้น ชาวบ้านก็ถวายอาหารแก่พระสงฆ์ ก่อนจ้ากวนจะนำชาวบ้าน ไหว์เจ้าภู่อังล้งเพื่อว่าผู้ที่มาร่วมพิธีจะได้ ขอขมาภูหากเคยล่วงเกินจากการขึ้นมาใช้ประโยชน์เก็บของป่าหาอาหารใด ๆ หรือขอพรให้การ เพาะปลูกข้าวที่กำลังจะเก็บเกี่ยวสมบูรณ์ แล้วจุดบั้งไฟบูชาก่อนจะกินอาหารร่วมกันกลางป่าบนยอดภู นั้น บางปีมีการเชิญหมอลำขึ้นไปลำปิดท้ายเพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาด้วยก่อนเสร็จพิธี แล้วก็เดินทาง ลงจากภูโดยมีข้อกำหนดว่า ใครถืออะไรขึ้นไปต้องหิ้วกลับลงมาให้หมด ไม่ว่าจะเป็นใบไม้ ใบตอง เศษ พลาสติก ฯลฯ โดยจะแห่เป็นขบวนตามกันลงมาด้วยการตีฆ้องตีกลองร้องรำสนุกสนาน พอมาถึงเชิง เขาก็มีการเล่นน้ำ เล่นโคลนกันอย่างสนุกสนาน ในหมู่ชาวบ้าน

(ก) ลานหินที่ประกอบพิธี

(ข) จัดเตรียมทำชวยเครื่องเปี้ยวและเครื่องหวาน

(ค) กวนจำผู้ประกอบพิธี

(ง) เตรียมพิธีสงฆ์

(ค) ประกอบพิธีสงฆ์

(ง) พระสงฆ์เทศนา

ภาพที่ ๔.๙ ภาพการจัดเตรียมและประกอบพิธี

(ก) พิธีไหว้ขอมาเพื่อลงจากภูอึ้งดั่ง

(ข) หลังจากเดินทางลงมา

(ค) ชำระล้างร่างกายในลำคลอง

ภาพที่ ๔.๑๐ หลังจากเสร็จพิธีไหว้ภูอึ้งดั่ง

หลังจากเสร็จพิธีไหว้ภู่อังลั้ง ชาวบ้านจะประกอบพิธีไหว้ขอขมาเพื่อลงจากภู่อังลั้ง โดยจะมี กวนจ้ำ ผู้ใหญ่บ้าน และตัวแทนผู้ชายในหมู่บ้านไปประกอบพิธีบริเวณเนินดินหลังสถานที่ประกอบพิธี ไหว้ภู่อังลั้ง และเมื่อทำพิธีขอขมาเสร็จก็จะพากันเก็บขยะและข้าวของที่เตรียมไปเดินทางลงจากภู่อังลั้ง และเมื่อเดินทางลงมาถึงด้านล่าง (ดังภาพที่ ๔.๙ (ข) และ (ค) ก็จะพากันชำระล้างร่างกายในในลำคลอง) และเดินทางกลับเข้าไปในหมู่บ้าน ถือเป็นอันเสร็จพิธีไหว้ภู่อังลั้ง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ปัจจุบันพื้นที่ป่าโดยรอบไปจนถึงภู่อังลั้งเป็นพื้นที่ป่าสงวน ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านกำลังขอทำเรื่องให้เป็นป่าชุมชน เพื่อเป็นแหล่งประกอบพิธี และเป็นแหล่งทรัพยากรทางอาหาร การหาของป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของชาวบ้านนาเวียง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถสรุปได้ ดังนี้

ร.ต.อ. ประสาน ใจดี อดีตข้าราชการตำรวจ กล่าวว่า ด้านหลังภู่อังลั้ง เป็นเขตพื้นที่ของอีกหนึ่งหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านห้วยนาแหลม ซึ่งหมู่บ้านนี้ที่ไม่มีการทำพิธีไหว้ภู่อังลั้งเหมือนชาวบ้านนาเวียง จึงทำให้มีการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่รอบภูเขาฝั่งนั้นเพื่อทำการเกษตร อีกทั้งยังไม่มีมีการไม่มีการอนุรักษ์ป่า

นายวิรัช สุวรรณเกิด ผู้ใหญ่บ้านนาเวียงใหญ่ กล่าวว่า ตนและชาวบ้านต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกาศรับรองพื้นที่ป่าภู่อังลั้งเป็นป่าชุมชน เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำและคงไว้ซึ่งพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่มีการไหว้ภู่อังลั้งตั้งแต่วัยบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

พระเอกสิทธิ์ วัฒนสิทธิ์ (มณีศรี) เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีนาเวียง กล่าวเสริม หากคณะผู้วิจัยสามารถช่วยส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยว ในเชิงอนุรักษ์ป่า และสามารถทำการประการสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกรับรู้เรื่องราวหรือพิธีกรรมของชาวบ้านนาเวียง ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี นอกจากนี้ยังเพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและยังถือเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชนต่อไป

การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ถือเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ มีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของผืนป่าด้วยความเชื่อและภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยมีการควบคุมผลกระทบที่เกิดจากภัยธรรมชาติ การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากป่า และสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตแหล่งธรรมชาติ รวมทั้งแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมและมีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่

ส่งผลให้การอนุรักษ์ ปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน
ท้องถิ่นด้วยแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๔.๒ การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัด เลย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีการใช้ข้อมูลปฐมภูมิ
ประกอบด้วย การสำรวจเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษา การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมการ
การท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ผลการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนาเวียง

โดยผู้วิจัยทำการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ประกอบด้วย (๑) ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน นางแตง ครู และชาวบ้าน
ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นปราชญ์ผู้รู้และผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน ๑๕
รูป/คน (๒) กลุ่มประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ จำนวน ๑๐ คน และ (๓) กลุ่ม
ตัวแทนภาครัฐและประชาชนผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน ในส่วนนี้จะเป็นการศึกษาเกี่ยวโดยการ
สัมภาษณ์และสังเกตการณ์ เพื่อหาศักยภาพของของสถานที่ท่องเที่ยวว่ามีเหมาะสมแก่การพัฒนาเป็น
แหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ โดยคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ จะอยู่ภายใต้ปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยว
เดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ๕ ประการ หรือ หลัก 5 A's อันได้แก่^{๕๑}

- ๑) ทักษะคติ (Attitude)
- ๒) การเข้าถึง (Access)
- ๓) ที่พัก (Accommodation)
- ๔) สิ่งดึงดูดใจ (Attractions)
- ๕) การประชาสัมพันธ์ (Advertising)

ผู้วิจัยทำการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการจัด
สนทนากลุ่มย่อย ซึ่งประเด็นการสนทนาจะอยู่ภายใต้หัวข้อ ปัจจัยที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวตาม
หลัก 5 A's พบว่า

๑) ด้านทักษะคติ (Attitude)

จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่า หากคนในชุมชนมีทักษะคติที่ดีต่อการพัฒนาการธุรกิจการ
ท่องเที่ยว ย่อมส่งผลให้การแสดงออกของคนในท้องถิ่นต่อนักท่องเที่ยวในทางที่ดี จากผลการวิจัย

^{๕๑} พิมพ์ระวี โรจนรุ่งสัจด์ย์. การท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. ๒๕๕๓, หน้า ๕๘-๖๓.

พบว่า ผู้ประกอบการท่องเที่ยวหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนาเวียง มีทัศนคติในทางบวกกับนักท่องเที่ยว มองว่านักท่องเที่ยวเป็นเสมือนแขกของจังหวัด จึงต้องทำหน้าที่เป็นเจ้าถิ่นที่ดี

“เวลานักท่องเที่ยวจะมาคงมองว่าเป็นแขกของจังหวัด สิ่งที่ทำให้ลูกค้าไม่ได้ทำ เพื่อให้ประทับใจในโฮมสเตย์ แต่อยากให้ประทับใจในตัวจังหวัดมากกว่า เหมือนเป็นเจ้าภาพ อยากให้รู้สึกดีกับบ้านนาเวียง อยากให้รู้ว่ามีมาเที่ยวเมืองด่านซ้ายมีอะไรมากกว่าที่คิด เพราะนอกจากจะเป็นเมืองผ่าน แล้วให้ได้อะไรมากกว่านั้น แล้วเรื่องการบริการ ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวจะอยู่ที่การชื่นชมธรรมชาติ แต่อยากให้ลูกค้าได้อะไรมากกว่านั้น”^{๕๒}

อีกทั้งยังมีความต้องการที่จะให้ชุมชนนาเวียงพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยว แต่ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะเกรงว่าจะกลายเป็นการทำลายมากกว่าการส่งเสริม ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืน “เป็นเรื่องที่ดีที่คนไม่ค่อยรู้จักชุมชนนาเวียง เพราะเหมือนผ้าขาว ยังไม่ต้องไปสนใจว่าคนจะรู้จักหรือไม่รู้จักนาเวียง เรามาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เสร็จก่อนแล้วค่อยเปิดรับนักท่องเที่ยวก็ได้ ดีกว่ากำลังทำแล้วพานักท่องเที่ยวมา”^{๕๓}

“ชุมชนนาเวียงเป็นเมืองที่ยังไม่ดัง แต่ค่อยๆ โต และเป็นที่ยอมรับอย่างช้าๆ ไม่ได้หวือหวา ถ้าหากต้องการให้หวือหวาก็ต้องกลับมามองสิ่งอำนวยความสะดวก ว่าพร้อมแค่ไหนที่จะรองรับนักท่องเที่ยว สมมติว่าหนังสือหรือละครมาถ่ายที่ชุมชนนาเวียง แล้วเกิดกระแสขึ้นมา พอนักท่องเที่ยวเข้ามา แล้วพะเยายังไม่มีอะไรรองรับ แทนที่จะเกิดการส่งเสริมก็จะกลายเป็นการทำลายเหมือนกับภูทับเบิก ปาย ถ้าเกิดขึ้นกับชุมชนนาเวียง ก็น่าจะเสียใจ ชุมชนนาเวียงควรจะเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนมากกว่า ค่อยๆ โต และค่อยๆ เติบโตพร้อมไปเรื่อยๆ ดีกว่า เพราะอย่างไรก็ตามชุมชนนาเวียงก็ยังมีคนมาท่องเที่ยว”^{๕๔}

แต่ก็ยังมีผู้ประกอบการการท่องเที่ยวบางส่วนที่ยังไม่เข้าใจว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยระยะเวลา ทำให้การร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนไม่ต่อเนื่อง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ทางธุรกิจในระยะสั้นมากกว่าผลในระยะยาว “ผู้ประกอบการบางกลุ่มที่ยังไม่เข้าใจว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องใช้ระยะเวลา จะมาพลิกหน้ามือเป็นหลังมือไม่ได้ คนในท้องถิ่นไม่ค่อยเข้าใจ อยากเห็นผลไวๆ เพราะ ลงทุนไปแล้ว”^{๕๕}

^{๕๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๕ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๖ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๒) ด้านการเข้าถึง (Access)

การเดินทางไปชุมชนนาเวียงนั้นในการเดินทางโดยรถยนต์ค่อนข้างจะสะดวกสบาย แต่การคมนาคมภายในพื้นที่ เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ยังไม่สะดวกมากนัก ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเดินทางมายังชุมชนนาเวียง “ลูกค้าจะเที่ยวฝั่งนี้เยอะ ถ้าไปเที่ยวอีกฝั่งหนึ่งก็ต้องไปตอนกลางวัน เพราะไปกลางคืนค่อนข้างจะลำบาก

การเดินทางในอำเภอด่านซ้ายค่อนข้างที่จะยาก เช่น ถ้าลูกค้าจะเดินทางส่วนตัวโดยไม่นั่งรถประจำทางไปที่อื่น ค่อนข้างทำได้ยาก เพราะชุมชนนาเวียงไม่มีธุรกิจรถรับจ้าง ไม่มีคนทำ เพราะนักท่องเที่ยวน้อย ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน^{๕๖}

กลุ่มนักท่องเที่ยวเป็น กลุ่มที่เที่ยวด้วยตัวเอง อาจจะไม่มียอด ชุมชนนาเวียงน่าจะต้องมีการพัฒนาการคมนาคมภายในตัวอำเภอ อย่างฝรั่งจะมาเที่ยวในอำเภอด่านซ้าย ถ้าถามว่ามีรถตุ๊กตุ๊ก หรือ รถเช่าไหม ก็ไม่มี”^{๕๗}

“การเดินทางไปที่อื่นก็ยังลำบาก คนที่จะมาก็ต้องเอารถมาถึงจะสะดวกในการไปเที่ยว ถ้าแค่แค่คนที่นี่ไม่รู้ว่าจะไปยังไง ไม่เหมือนเชียงใหม่ที่มีรถแดง มีรถรับส่งสนามบิน เดียวนี้ก็มี Grab Taxi แล้ว อย่างอำเภอด่านซ้ายมีแต่มาตรง บขส. ถ้าไปผ่านที่เที่ยวยังไม่มี นักท่องเที่ยวจะมาชุมชนนาเวียงมาลง บขส. ยังไม่มีรถที่มาจากชุมชนนาเวียงเลย”^{๕๘}

๓) ด้านที่พัก (Accommodation)

ในอำเภอด่านซ้ายมีโรงแรมใหม่ๆ เกิดขึ้นมาก เพื่อรองรับกลุ่มลูกค้าที่มาทำธุระหรือประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ รวมไปถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว แต่การเพิ่มขึ้นของโรงแรมมากกว่าการเพิ่มขึ้นของลูกค้า ทำให้ในบางครั้งโรงแรมบางแห่งอาจไม่มีลูกค้า

“โรงแรมขึ้นเยอะมากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยว เมื่อปีที่แล้ว (๒๕๖๕) โรงแรมเพิ่มขึ้นมาเกือบ ๒๐ แห่ง ปีนี้ (๒๕๖๖) เพิ่มมาอีกเกือบ ๓๐ แห่ง การขยายตัวของโรงแรมหรือโฮมสเตย์ก็เพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นนับว่าไปในทิศทางเดียวกัน แต่อัตราการเติบโตของห้องเพิ่มขึ้นเร็วกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา ก็อาจจะทำให้ห้องเหลือ ซึ่งผู้ประกอบการจะต้องปรับตัว”^{๕๙}

^{๕๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๔ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๗ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๘ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๐ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

“แรกๆ ลูกค้าเยอะ แต่หลังโรงแรมเยอะขึ้น ก็มีเสียบ้างเป็นช่วงๆ บางวันไม่มีลูกค้าก็มี อำเภอด่านซ้ายเป็นเมืองผ่านอะ บางทีวันธรรมดาลูกค้าเต็ม เสาร์อาทิตย์ไม่มีลูกค้าก็มี อย่างเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมาไม่มีลูกค้าอยู่ ๒ วัน อย่างช่วงหยุดยาวก็ไม่ได้เต็ม”^{๖๐}

ผู้ประกอบการโรงแรมมีการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีสร้างความร่วมมือกับธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้า ทั้งการทำสัญญากับร้านอาหาร การติดต่อบริษัททัวร์ หรือการให้ส่วนลดแก่บริษัททัวร์ที่พาลูกค้ามาพัก เนื่องจากได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

“โรงแรมมีบริการให้ข้อมูลกับลูกค้า เป็นเหมือน Information Center ว่าลูกค้าอยากไปเที่ยวที่ไหน ต้องการใช้รถประเภทไหน ร้านอาหารก็มีการทำ MOU ไว้กับหลายๆ ร้าน เพื่อที่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว ก็จะแนะนำ他去กินร้านนั้น ซึ่งโรงแรมก็ได้อะไร แต่เป็นการบริการให้กับลูกค้า เพราะ การแนะนำร้านอาหารให้กับลูกค้าก็ต้องมองเรื่องของมาตรฐานและความสะอาด เพราะไม่อยากแนะนำไปร้านที่อร่อย แต่อาจจะซื้คเรื่องความสะอาด เลยจะเลือกร้านอาหารที่อยู่ในอันดับแรกที่มีชื่อเสียงของอำเภอ”^{๖๑}

“มีกรุ๊ปทัวร์พามา ก็มีคอนแทคกันก็ลดราคาให้อีกเรทหนึ่ง เป็นราคาพิเศษอย่างอันนี้ของโอพาเที่ยวที่เป็นบริษัททัวร์จะบอกเลยว่าจะมาวันไหน ยังไง เมื่อไหร่ หรือกลุ่มบักไบค์ของฝรั่งจะมาทุกสิ้นปี เขาชอบมาพักอย่างนี้มากกว่าที่จะไปพักตามโรงแรม อย่างที่พามาที่นี่ก็มีติดต่อกับบริษัทไว้เลย ถ้าหากพามาต่างหากไม่ผ่านบริษัทก็ให้ส่วนลดเหมือนกัน อย่างของบริษัททัวร์นี้ก็จะลดให้เขาเพราะว่า มาติดต่อบ่อยถือว่า ตั้งสองฝ่าย เพราะ เขาต้นทุนถูกลง เราได้ลูกค้า หรือถ้ามีรถรับจ้างจากขนส่งพามาเราก็ให้ส่วนแบ่ง ห้องละ 30 บาท”^{๖๒}

แม้ว่าอำเภอด่านซ้ายจะมีธุรกิจที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาหลัก คือ ปัญหาด้านบุคลากรด้านบริการ เนื่องจากมาตรฐานการให้บริการยังไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน อีกทั้งปัญหาการเปลี่ยนงานของบุคลากรที่อยู่ในธุรกิจท่องเที่ยวที่อยู่ในอัตราที่สูง รวมไปถึงต้นทุนของพนักงานที่มากขึ้น

ผู้ประกอบการมองว่าการสร้างโรงแรมที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกยังเป็นสิ่งที่ไม่สามารถที่จะสร้างรายได้ให้แก่กิจการได้ เนื่องจากยังไม่มีตลาดมารองรับ เพราะโรงแรมส่วนใหญ่ที่สร้างขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับกลุ่มลูกค้าที่มาทำธุระ หรือประกอบกิจกรรมทางธุรกิจที่อำเภอด่านซ้าย มีลักษณะของการเป็นที่พักที่อยู่ในระดับมาตรฐานทั่วไปเท่านั้น “มีห้องไม่หลากหลาย ทำให้รองรับลูกค้าบางกลุ่มไม่ได้ เช่น ลูกค้าที่มาเป็นครอบครัว อยากได้ห้องคอนเน็ค หรือต้องการสระว่าย

^{๖๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๙ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๒ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

น้ำหรือฟิตเนส เราไม่มี เพราะ เราเป็นเบตแอนด์เบรกฟาสต์ คือ ให้บริการแค่มาทักแล้วก็ทานอาหารเช้า ไม่ได้เป็นรีสอร์ทที่จะมารีแล็กซ์ เพราะด่านซ้ายไม่ใช่เมืองท่องเที่ยวหลัก การจะทำโรงแรมแบบรีสอร์ทที่มี facility ก็จะได้รับได้เฉพาะลูกค้า Niche Market ซึ่งไม่มีตลาด เลยเลือกที่จะทำแบบนี้”^{๖๓}

๔) ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attractions)

สิ่งหนึ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวยังชุมชนนาเวียง คือ วัดโพธิ์ศรี นาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัด ในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมีการละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้าากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในวัดที่มีการต่อเรือยาว และเป็นหนึ่งในสนามแข่งเรือเมื่อครั้งสมัยก่อน เป็นหนึ่งใน ๒ ชุมชนสุดท้ายในอำเภอด่านซ้ายที่ยังมี “พืดทตน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ภูมิปัญญาของชาวลุ่มน้ำหมัน หลงเหลือให้เห็นอยู่ในแม่น้ำหมัน

“ด่านซ้ายเป็นเมืองสงบ เป็นเมืองที่นักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยว เพราะ รู้ว่า ด่านซ้ายเป็นเมืองที่มีทะเลภูเขาที่สวยงามและเป็นเมืองที่สงบ เพราะเที่ยวในเมืองที่เจริญมาเยอะแล้วเลยต้องการเปลี่ยนบรรยากาศ อยากมาพักผ่อนจริงๆ อยากเห็นวิถีชีวิตผู้คนจริงๆ ว่าเป็นยังไง ด่านซ้ายเป็นเมืองที่อบอุ่น ทุกคนเป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส เพราะไม่เร่งรีบ ไม่มีความกดดัน คนที่นี่ก็จะอยู่อย่างสบายๆ ไปเรื่อยๆ”^{๖๔}

“ลูกค้าฝรั่งชอบเพราะเงียบ ที่นี่ไม่มีอะไรเลย เบื่อเชียงใหม่ เพราะวุ่นวาย” แต่เมื่อด่านซ้ายก็ไม่ได้มีความดึงดูดมากพอที่จะทำให้เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวได้ เนื่องจากไม่มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เพราะวัตถุประสงค์หลักของเมื่อด่านซ้ายมีไว้เพื่อท่องเที่ยวประเพณีผีตาโขน และสัมผัสบรรยากาศแห่งขุนเขามากกว่าเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะแวะเที่ยวเมื่อด่านซ้ายไม่เกิน ๑ วัน ก่อนที่จะเดินทางต่อไปเพื่อไปท่องเที่ยวยังจังหวัดหรืออำเภออื่นๆ^{๖๕}

“เมื่อด่านซ้ายเป็นเหมือนเมืองที่คนมาเที่ยวเดียวแล้วก็ไป ควรที่จะมีกิจกรรมที่สามารถดึงให้คนมาใช้ชีวิตและมาพักผ่อน ฆานอนที่นี่ ๑ คืน ควรจะมีกิจกรรมตอนเย็น และตอนเช้า นักท่องเที่ยวจะได้พักข้ามคืน เช่น การกินข้าวตอนเย็นในเมืองด่านซ้าย หรือทำอะไรที่เคยทำกันอยู่ ตอนเช้า อาจจะไปดูพระอาทิตย์ขึ้น ชุมชนนาเวียงต้องมีอะไรที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยู่ที่นี่อย่างน้อย ๘ ชั่วโมง คือ กลับไปไหนไม่ได้ ต้องนอน ตื่นมาจะได้ทานข้าว จะไปเที่ยวไหนต่อก็ค่อยไป... ถ้าจะมาชุมชนนาเวียงนอกจากงานผีตาโขน มีแค่นี้ ไม่มีอะไรให้นักท่องเที่ยวทำจริงๆ เคยมีคนคิดพา

^{๖๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๓ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๕ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๖ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

นักท่องเที่ยวไปเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไปปลูกข้าว เผาถ่าน นักท่องเที่ยวไม่มาลำบากหรอก ใครจะแต่งตัวสวยไปปลูกข้าว”^{๖๖} (หมายเลข 4)

“เมื่อด่านชายและชุมชนนาเวียงเป็นจังหวัดที่มาก็แค่มาวันเดียวก็จบ เป็น one day trip มันไม่ต้องนอน แคนั่งรถไปไหว้พระธาตุศรีสองรัก ไปดูพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนที่วัดโพนชัย/วัดนาเวียง หรือเที่ยวชมวัดนรมิตวิปัสสนาเสร็จแล้วก็กลับ ก็ไม่มีอะไร ไม่มีกิจกรรมให้ทำ ชาวชุมชนที่อยู่รอบพระธาตุศรีสองรัก หรือชุมชนที่มีผีตาโขนอย่างเช่นวัดบ้านนาเวียง จึงมีความพยายามที่จะจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวขึ้นมา แต่ก็ทำได้เพียงชั่วคราว ก็ล้มเลิกไป”^{๖๗}

๕) การประชาสัมพันธ์ (Advertising)

การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในอำเภอด่านซ้ายยังไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากแต่เดิมอำเภอด่านซ้ายยังไม่มีหน่วยงานที่มาดูแลด้านการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ยังต้องขึ้นตรงกับจังหวัดเลย แต่ในปัจจุบันอำเภอด่านซ้ายมีองค์กรด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย ซึ่งเป็นเพียงหน่วยงานเล็กๆ ทำให้เอกชนต้องเป็นผู้ดำเนินการเอง

“เรื่องการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมีเฉพาะช่วงงานเทศกาลผีตาโขน เพราะเมื่อก่อนหน่วยงาน สมาคม ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวยังไม่มี ผอ.การท่องเที่ยวฯ จังหวัดก็ยังไม่ทำให้ไม่มีองค์กรตั้งต้น ภาคเอกชนเลยต้องเป็นตัวตั้งตัวตี แต่คนที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวก็ไม่ได้ดำเนินการเพื่อผลักดันอะไรมากนัก”^{๖๘} แต่การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนนาเวียงยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากคนในพื้นที่ก็ยังไม่ทราบว่ามีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ “การประชาสัมพันธ์ ของส่วนกลางยังไม่ค่อยดีเท่าไร อย่างประเพณีบุญหลวงสักการะพระธาตุศรีสองรัก ปีหนึ่งมีครั้งเดียว แต่ ๑ สัปดาห์ก่อนงานประเพณียังไม่มีป้ายบอก การประชาสัมพันธ์ในส่วนองภาครัฐค่อนข้างช้า หนังสือจากผู้ว่าที่เกณฑ์คนไปร่วมพิธีเปิด สมมติว่ามีงานพุงนี้ หนังสือเพิ่งออก”^{๖๙}

“การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอำเภอด่านซ้ายน้อยมาก ขนาดคนเลยบางอำเภอยังไม่รู้เลย”^{๗๐} ผู้ประกอบการมองว่าการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวต้องพิจารณากลุ่มลูกค้าให้ดี เพื่อที่จะได้สื่อสารออกไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงต้องมีการสร้างรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ที่น่าสนใจ เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เพจของโรงแรมในเฟซบุ๊ก เป็นต้น

^{๖๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๔ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๗ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๘ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒๒ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

แต่ก็ยังต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อให้สามารถจุดกระแสการท่องเที่ยวขึ้นมาได้ เพราะ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากขาดการร่วมมือระหว่างภาครัฐและคนในท้องถิ่น ซึ่งในส่วนของผู้ประกอบการเองก็มีความต้องการที่จะลงทุนในกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แต่ถ้าหากไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจากภาครัฐ ผู้ประกอบการก็มองว่าการลงทุนอาจจะไม่สามารถทำได้ เพราะ ไม่คุ้มค่าที่จะลงทุนทำธุรกิจเพื่อรองรับการท่องเที่ยว “ผู้ประกอบการโรงแรมพร้อมที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ แต่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวไม่มีข้อมูลมาให้ เวลามีคนมาถามก็บอกนักท่องเที่ยวไม่ได้”^{๗๑}

“ตอนนี้พี่เสียภาษีให้กับเทศบาล และเทศบาลแค่ไปขอแผ่นพับโปรโมทการท่องเที่ยว ในอำเภอด่านซ้ายยังไม่มีให้เลย บอกว่าไม่มีงบประมาณ ทั้งๆ ที่เราเสียภาษีให้เทศบาล จริงๆ อยากได้แรงโปรโมทจากทางภาครัฐมากกว่า เหมือนอย่างเวลาไปตามมอเตอร์เวย์ จะเห็นป้ายใหญ่ๆ โปรโมทระยอง จันทบุรี แต่อย่างเมืองเลย ททท. เคยขึ้นป้ายให้ไหม แม้กระทั่ง ททท. ของเลย ยังไปขึ้นอยู่กับอุดรขอนแก่นเลย จังหวัดเลยเองก็มีแต่สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาแต่เล็กๆ”^{๗๒}

“การโปรโมทมันไม่สามารถจุดกระแสได้ งบประมาณไม่มา มันต้องใช้งบประมาณมาถึงจะทำให้ดีได้ แต่ก็ยังไม่รู้ว่านโยบายของพะเยาจะเน้นพัฒนาไปทางด้านไหน อย่างอุดรขอนแก่นเงินเขามาจากการท่องเที่ยว อย่างเที่ยวการเกษตร การค้าขายภาคธุรกิจ อย่างอำเภอนาแห้วที่อยู่ติดด่านซ้าย ตอนนี้มีมีความต้องการจะพัฒนาด้านพรมแดนสะพานไม้ไผ่ชายแดนไทยลาว บ้านเหมืองแพร์ ตำบลนาแห้ว อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ซึ่งอาจจะทำให้อำเภอด่านซ้ายมีโอกาสเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกัน”^{๗๓}

“จริงๆ การโปรโมทต้องการความร่วมมือทั้งคนท้องถิ่นแล้วก็ภาครัฐด้วย เพราะนักลงทุนก็อยากจะทำที่พัก อาจจะอยากทำแบบที่ปาย ยิ่งไงก็ต้องการให้นักท่องเที่ยวมากก็ต้องมีการโปรโมทมาจากข้างบน ถ้าเราโปรโมทเองก็ไม่ได้เยอะมาก มันก็เลยไม่คุ้มที่จะทำธุรกิจเพื่อเอื้อการท่องเที่ยว คือถ้าต้องการมีอีเว้นท์ก็ต้องขอความร่วมมือจากภาครัฐ อย่างขึ้นภู่อังลังก็ไม่ได้เป็นกิจกรรมของอำเภอด่านซ้ายแต่ว่าเป็นเพียงพิธีกรรมของกลุ่มชาวบ้านนาเวียง”^{๗๔}

^{๗๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๙ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๓ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๔ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๐ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๔.๒.๒ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งประกอบด้วย (๑) ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน นางแตง ครู และชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นปราชญ์ผู้รู้และผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน ๑๕ รูป/คน (๒) กลุ่มประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ จำนวน ๑๐ คน และ (๓) กลุ่มตัวแทนภาครัฐและประชาชนผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน ในส่วนนี้จะเป็นการสนทนากลุ่ม เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยมีรายละเอียดประเด็นการสนทนา ดังนี้

๑) บริบทพื้นที่ของชุมชนนาเวียง

พื้นที่ชุมชนนาเวียงมีลักษณะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ มีสภาพเป็นที่ราบเชิงเขามีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ ลำน้ำหมัน ประกอบกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามโดยมีภูเขาอยู่ด้านหลังชุมชน

“มีการจัดงานบุญเดือน ๘ หรือที่เรียกว่า “บุญหลวง (บุญมหาชาติ)” ทำร่วมกับวัดโพนชัยที่ด่านซ้าย มีการแห่ผีตาโชน แล้วกลับมาทำบุญน้อยในหมู่บ้าน แห่ผีตาโชนน้อย และวันต่อมาเป็นวันไหว้ภู่อังลิ่ง ซึ่งเป็นพิธีกรรมของชาวนาเวียง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะถิ่นของชาวนาเวียงใหญ่”^{๗๕}

“การเดินทางมาชุมชนนาเวียงค่อนข้างลำบาก เนื่องจากเป็นถนนภายในหมู่บ้าน แต่ก็เข้ามาไม่ลึกมากนัก แต่เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำก็ท่วมถนน เนื่องจากถนนต่ำ แต่ปัจจุบันทางเทศบาลกำลังปรับปรุงทำถนนเทคอนกรีตให้สูงขึ้น”^{๗๖}

“ที่วัดก็มีการพัฒนา พระอาจารย์เอกสิทธิ์ เจ้าอาวาสขอเราก็ได้พาชาวบ้านสร้างที่พักและห้องน้ำใหม่เพื่อรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวงานผีตาโชนของทุกปี เพราะวัดเราก็เป็นหนึ่งในสามวัดที่มีการตั้งขบวนผีตาโชนเพื่อแห่ในงานด้วย ชั้น ๒ ของศาลานี้ก็เป็นพิพิธภัณฑ์ผีตาโชนของชุมชนนาเวียง เวลานั้นนักท่องเที่ยวมาพักหรือมาร่วมงานในวัดเราก็จัดให้มีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเรื่องต่างๆ หรือบางปี นักท่องเที่ยวก็ขอเดินทางร่วมพิธีไหว้ภู่อังลิ่งกับเราด้วย”^{๗๗}

^{๗๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

“ทางชาวบ้านอยากให้หน่วยงานราชการมาช่วยพัฒนาด้านการท่องเที่ยว หรือช่วยโฆษณาชุมชนนาเวียงด้วย เนื่องจากชุมชนเราก็เป็นอีกหนึ่งขบวนที่ต้องแห่ผีตาโขนไปไหว้พระธาตุทุกปี”

๒) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชนนาเวียง

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า อำเภอด่านซ้ายมีประเพณีผีตาโขนเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมานานจนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดเลย ที่รวมอยู่ในงานบุญหลวงที่มีงานบุญผะเหวดและบุญบั้งไฟและถือเป็นการบูชาอารักษ์หลักเมือง และบวงสรวงดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ในอดีต และยังมีวัดโพธิ์ศรี นาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัดในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมีการละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้าากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในวัดที่มีการต่อเรือยาว และเป็นหนึ่งในสนามแข่งเรือเมื่อครั้งสมัยก่อน เป็นหนึ่งใน ๒ ชุมชนสุดท้ายในอำเภอด่านซ้ายที่ยังมี “พืดทอน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ภูมิปัญญาของชาวลุ่มน้ำหมัน หลงเหลือให้เห็นอยู่ในแม่น้ำหมันในปัจจุบันประเพณีผีตาโขนกลายเป็น ประเพณีที่สามารถสร้างรายได้ในการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดเลย และถือเป็นการสืบต่อกันมาของชาวบ้าน ที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ชมและเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีที่มาช้านาน

“การท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดเป็นจุดอ่อนของชาวบ้าน เนื่องจากการพัฒนาของเทศบาล ที่ยังไม่สามารถทำให้การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเกิดขึ้นในพื้นที่ ตัวชุมชนเองไม่มีความพร้อมมากพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ร่วมกับการจัดการพื้นที่ในการท่องเที่ยวมีน้อย และอุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดแคลนบุคลากรในการสื่อสารจัดการการท่องเที่ยวให้ต้องสนองต่อการท่องเที่ยวของพื้นที่”^{๗๘}

“นอกจากการท่องเที่ยวงานผีตาโขน ไหว้ภู่อังล้ง ชุมชนนาเวียงเราก็มีอาหารพื้นบ้านของคนด่านซ้าย จังหวัดเลย ชื่อแปลก แต่อร่อยมากครบเครื่องเรื่องสมุนไพร นั่นก็คือ “เมี่ยงโค้น” บ้านนาเวียงเวลามีงาน หรือแค่มาวัดในวันพระเราก็จะทำกินกันเรื่องจากเครื่องเมี่ยงโค้นเป็นผักและสมุนไพรที่หาง่ายอยู่แล้ว เราก็อยากให้หน่วยงานรัฐมาส่งเสริมหรือหาตลาดให้ด้วยก็ดี”^{๗๙}

“ถ้าพูดถึงการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน ภู่อังล้งเขาเราก็คงเป็นเขตป่าสงวน ชาวบ้านและผู้นำชุมชนกำลังทำเรื่องขอเป็นเขตป่าชุมชน อย่างที่เห็นก็มีแต่บ้านนาเวียงนี้แหละ ที่ยังคงเป็นป่า รอบภูผิงหมู่บ้านอื่นเขาเผาทำไร่ทำสวนกันหมดแล้ว เพราะเขาไม่มีพิธีไหว้ภูแบบนาเวียง ถ้าส่งเสริมหรือพัฒนาให้คนมาเที่ยว หรือดูเราเป็นต้นแบบการรักษาป่าจะดีมาก”^{๘๐}

^{๗๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๗๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๘๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๓) การใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

การทำประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ นับเป็นอีกหนึ่งเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวนาเวียง เพราะในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าไม่ใช่โทรศัพท์หรือสมาร์โฟน ทำงานหรือทำอะไรทำสวนก็ต้องลงในสื่อสังคมออนไลน์ ประเด็นนี้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มก็เสนอแนวทางไว้ในหลายด้าน ดังนี้

“หากมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลายผ่านช่องทางต่างๆ นั้น ก็ถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างความรู้จักให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงชุมชนนาเวียง”^{๘๑} และ “ทุกวันนี้ชาวบ้านนาเวียงมีโทรศัพท์มือถือถือกันเกือบทุกคน อย่างที่วัดเราก็มีกลุ่มไลน์ ไลน์พูดคุย แจ้งข่าวสาร หรือนัดประชุมกันที่วัด พระอาจารย์เจ้าอาวาสก็สร้างเฟซบุ๊กของวัดเพื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนนาเวียง”^{๘๒}

“วัดเรามีการพิมพ์ใบปลิวประชาสัมพันธ์อยู่นะ ถ้าทางคณะวิจัยหรือนักศึกษาที่มาช่วยงานในครั้งนี้ ช่วยเอาไปลงในอินเทอร์เน็ตได้ก็ยิ่งดี อาศัยคนในหมู่บ้านก็มีแต่คนทำงาน ทำไร่น่า ไม่ค่อยมีความทันสมัย ส่วนเด็กลูกๆ หลานๆ ในหมู่บ้านเขาไปเรียนในตัวอำเภอ ก็จริงแต่เขาก็ไม่ได้ทำอะไรแบบนี้”^{๘๓}

“หน่วยงาน อพท. กับ ททท. ก็มาตั้งป้าย แผนที่ให้ในวัด แต่ไม่ได้มีตั้งไว้ที่พระธาตุหรือในอินเทอร์เน็ต ถ้ามีเพิ่มก็คงจะดี เวลาทีมงานที่มีนักท่องเที่ยวมาถ่ายรูป ถ่ายวิดีโอ แต่เราไม่รู้จักเขา ไม่ได้ติดต่อ เลยไม่รู้ว่ามีโฆษณาด้วย”^{๘๔}

๔) ความต้องการของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลด่านซ้ายสามารถแบ่งได้ ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย (๑) กลุ่มคนภายใน พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีทั้งส่วนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยความต้องการที่มีร่วมกันคือ ต้องการให้มีการพัฒนาพื้นที่โดยการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนารักษาแหล่งท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและประเพณีความเชื่อที่สืบทอดกันมา และ (๒) กลุ่มคนนอกคือ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่อำเภอด่านซ้าย ที่เล็งเห็นว่าพื้นที่ตำบลด่านซ้ายมีทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมโดดเด่น ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ผ่านการจ้างงานคนในชุมชนทั้งจากชุมชนในพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง มาเป็นลูกจ้างและการรับซื้อผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์จาก

^{๘๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๘๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๘๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๘๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ชุมชน นอกจากนั้นยังสนับสนุนให้คนในชุมชนมาร่วมเครือข่ายในการทำกิจกรรม และการอนุรักษ์
พื้นฟูธรรมชาติ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลต่อรายได้ของ
ชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ซึ่ง
สอดคล้องกับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีความคิดเห็นสำคัญที่ตรงกัน ๒ ด้าน ดังนี้

(๑) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

โครงสร้างพื้นฐานยังคงต้องได้รับการปรับปรุง ซ่อมแซมหรือบำรุงรักษา
เพิ่มขึ้น เนื่องจากโครงสร้างพื้นฐานด้านเส้นทางคมนาคมบางจุดมีสภาพชำรุด เสียหาย ไม่มีไหล่ทาง
ถนน อีกทั้งบางจุดยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ ด้านน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ต้อง
ทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำ ด้านไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะตามหมู่บ้านไม่เพียงพอและ
ทั่วถึง สภาพการใช้งานของอุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ เสื่อมสภาพ ซึ่งมีการใช้งานมาเป็นเวลานาน

(๒) ศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่

การพัฒนาความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน
คนภายในชุมชนต้องมีการเรียนรู้และเข้าใจตนเองหรือชุมชน รวมทั้งมีความรู้และเข้าใจโลกภายนอก
ด้วยเช่นกันโดยที่กระบวนการภายในนั้นควรมุ่งเน้นเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม
เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม การสร้างเสริมการเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้แก่บุคลากรทางการท่องเที่ยว โดยการ
สร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน
อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกภาคส่วน และยกระดับทักษะการปฏิบัติการและการสื่อสารของบุคลากร
ทางการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง
ยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาพื้นที่ โดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มร่วมกับชุมชนนาเวียง ได้แก่ กลุ่ม
หัตถกรรมพื้นบ้าน /ของที่ระลึก กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/การท่องเที่ยวเดินป่า กลุ่มทำน้ำผักสะทอน/
เมี่ยงไค้น และกลุ่มนวดแผนไทย การส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน การสนับสนุนคนใน
ชุมชนสร้างเครือข่ายร่วมกับกลุ่มผู้ประกอบการก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพื้นที่เพื่อพัฒนาด้านทรัพยากร
บุคลากร^{๘๕}

^{๘๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒๐ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๔.๓ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน ในจังหวัดเลย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนภาครัฐและผู้นำท้องถิ่น ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นเพื่อสังเคราะห์เป็นครั้งนี้เป็นแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ดังนี้

๔.๓.๑ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนนาเวียง ตำบล ด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย

๑) การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน มี ๓ ประการ ได้แก่

๑.๑) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

โครงสร้างพื้นฐานยังคงต้องได้รับการปรับปรุง ซ่อมแซมหรือบำรุงรักษาเพิ่มขึ้น เนื่องจากโครงสร้างพื้นฐานด้านเส้นทางคมนาคมบางจุดมีสภาพชำรุด เสียหาย ไม่มีไหล่ทาง ถนน อีกทั้งบางจุดยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ ด้านน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ต้องทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำ ด้านไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะตามหมู่บ้านไม่เพียงพอและทั่วถึง สภาพการใช้งานของอุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ เสื่อมสภาพ ซึ่งมีการใช้งานมาเป็นเวลานาน^{๖๖}

๑.๒) ศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่

การพัฒนาความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน การสร้างเสริมการเป็นเจ้าของที่ดีให้แก่บุคลากรทางการท่องเที่ยว โดยการสร้างความตระหนักรู้ รับรู้และความเข้าใจในการเป็นเจ้าของที่ดีให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกภาคส่วน และยกระดับทักษะการปฏิบัติการและการสื่อสารของบุคลากรทางการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป^{๖๗}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน กล่าวถึงจุดแข็งและโอกาสของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชนไว้ว่า จุดแข็ง-ธรรมชาติที่สวยงามที่มีทั้งแม่น้ำ ภูเขา และความหลากหลายทางเชื้อชาติ เป็นจุดแข็งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวมายังพื้นที่ที่ขึ้นชื่อธรรมชาติ การผจญภัย หรือแม้แต่วิถีชีวิตของคนในพื้นที่เองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

^{๖๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒๓ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๒๔ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

โอกาส-มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่หลากหลายพร้อมที่พักค้างคืนที่พักรูปแบบโฮมสเตย์ รีสอร์ทหรือโรงแรมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจุดอ่อนและอุปสรรคของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชน จุดอ่อน-การท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ตัวเทศบาลเองไม่มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน ตัวชุมชนเองไม่มีความพร้อมมากพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติ การจัดการพื้นที่ในการท่องเที่ยวมีน้อย อุปสรรค-ขาดแคลนบุคลากรในการสื่อสารจัดการการท่องเที่ยวที่เพียงพอ ปัญหาด้านระบบไฟฟ้าแสงสว่างไม่เพียงพอต่อความต้องการ ถนนในตำบลบางพื้นที่ยังเข้าถึงลำบาก^{๘๘}

๑.๓) การใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

การทำการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ โดยสร้างโปรแกรมโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลายผ่านช่องทางต่างๆ นั้น ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างความรู้จักให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพในด้านการตลาดเจาะนักท่องเที่ยวทั้งวงกว้างและแบบตัวต่อตัว ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาการตลาดด้วยสื่อใหม่บนโลกออนไลน์ องค์การธุรกิจจะต้องปรับตัวให้ทันกับแนวโน้มของเทคโนโลยี เพื่อจับกระแสการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว^{๘๙}

๒) การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนาเวียง

๒.๑) ปัจจัยภายใน

ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งที่น่าสนใจที่ทำให้ท่องเที่ยวเดินทางมา แบ่งได้ดังนี้

- แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบผจญภัย ชมธรรมชาติ มี Nature Trails/เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ทัศนียภาพที่สวยงามของป่าภูอั้งลั้ง พื้นที่ชุมชนนาเวียงมีจุดเด่น คือ ความเป็นธรรมชาติของป่าไม้และแม่น้ำลำธาร มีการสร้าง “พืด” หรือระหัดวิดน้ำสำหรับผันน้ำจากน้ำหมันเข้าแปลงนา

- แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัด ภูอั้งลั้ง พื้นที่ชุมชนนาเวียง มีวัดที่สำคัญ คือ วัดโพธิ์ศรีนาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัด ในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมีการละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้าากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในวัดที่มีการต่อเรือยาว และเป็นหนึ่งในสนามแข่งเรือเมื่อครั้งสมัยก่อน

- แหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญา ได้แก่ พืดทดน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ภูมิปัญญาของชาวลุ่มน้ำหมัน หลงเหลือให้เห็นอยู่ในแม่น้ำหมันป็นหนึ่งใน ๒ ชุมชนสุดท้ายในอำเภอด่าน

^{๘๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๐ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๘๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๑ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ชายที่ยังมี “พัตทอน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ความคิดความเชื่อ และการนับถือผีซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในหมู่บ้าน โดยจะสืบทอดการนับถือและประเพณีปฏิบัติต่อกันมาอย่างเคร่งครัด การนับถือผี ปู่ย่า อันเป็นผีของบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูล โดยเชื่อว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองให้ทุกคนในตระกูลอยู่เป็นสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน ในแต่ละปีจะมีประเพณีและพิธีกรรมของคนในท้องถิ่น เช่น การเลี้ยงผีปู่ย่า การเลี้ยงผีและการส่งหีบส่งแถน การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน การบูชาผีบรรพบุรุษ ผ่านร่างทรงหรือผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ เจ้าพ่อกวนและเจ้าแม่นางเทียม

๒.๒) ปัจจัยภายนอก

- เนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทำให้การเดินทางท่องเที่ยวอ่อนตัวลง โดยเฉพาะการเดินทางท่องเที่ยวระยะไกล เช่น เดียวกับความเคลื่อนไหวทางการเมืองในบางประเทศ อาจก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความไม่มั่นคง เป็นผลให้การเดินทางออกนอกประเทศชะลอตัวลง ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่น้อยลง

- ความนิยมในการท่องเที่ยวลดลง องค์กรประกอบหลายประการที่ช่วยให้รายได้ของครอบครัวสูงขึ้น ครอบครัวมีขนาดเล็กลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวลดลง- การขยายเส้นทางคมนาคม ระบบการคมนาคมขนส่งทำให้เกิดระบบเครือข่ายถนนเชื่อมต่อเพื่อการเดินทางด้วยรถ มีรถที่สามารถเข้าถึงได้และถนนลาดยางเอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว

- นโยบายทางการเมืองที่ส่งเสริมและพัฒนาให้มีสิทธิประสิทธิภาพและรวดเร็ว ทำให้ดูเหมือนโลกจะหดตัวเล็กลง เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวและแลกเปลี่ยนข้อมูล

นอกจากนี้ ยังมีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลด่านซ้าย นั้น ที่ทำให้เห็นถึงการพัฒนาโดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งออกมาในรูปแบบการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ และด้านบริการชุมชนและสังคม เช่น กิจกรรมการแข่งขันวิ่งเทรล "วิ่งรักษป่า คันทาวีถิตท่องเที่ยวชุมชน" โดยวัตถุประสงค์ของการจัดงานเพื่อนำรายได้ส่วนหนึ่งมอบให้ชุมชนและสนับสนุนกองทุนงานป้องกันไฟป่า จัดขึ้นโดยความร่วมมือของทั้งกลุ่มคนภายนอก คือ กลุ่มผู้ประกอบการ บริษัท โร้ดรันเนอร์ สปอร์ตแอนด์เอาท์ดอร์ จำกัด ในฐานะผู้จัดการแข่งขัน มีการร่วมมือกับคนภายในจากทั้งผู้นำชุมชนและชุมชนในพื้นที่ กลุ่มหน่วยงานราชการท้องถิ่น รูปแบบการจัดกิจกรรมได้นำเอากระแสการวิ่งที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน เข้ามาสร้างความน่าสนใจร่วมกับจุดเด่นของพื้นที่ที่มีธรรมชาติที่สวยงาม และความน่าสนใจของวิถีชีวิตชุมชน ให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สัมผัส ส่งผลให้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อีกด้วยจากกิจกรรมตัวอย่างดังกล่าวจึงสามารถสรุปแนวทางของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนนาเวียงได้ว่า มีการสร้างความร่วมมือของจากทั้งกลุ่มคนภายในท้องถิ่นและกลุ่มคนภายนอกที่เป็นผู้ประกอบการร่วมกันในการสร้างแนวทางการท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวจากกระแสนิยมของโลก

โดยมีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ที่เหมาะสมทั้งในด้านการบริหารเพื่อลดต้นทุน และเพิ่มช่องทางการเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ความเปลี่ยนแปลงจากกระแสที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งโอกาสที่ดีของพื้นที่ตำบลด่านซ้ายที่กำลังเริ่มปรับตัว

๔.๓.๒ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนนาเวียง ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ในด้านฤดูกาลการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่า การประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลด่านซ้ายบางแห่งก็สามารถดำเนินกิจการต่อได้ บางแห่งก็ไม่สามารถดำเนินกิจการต่อได้ โดยการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญส่งผลต่อจำนวนของนักท่องเที่ยวในแต่ละช่วง เช่น ช่วงที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อย คือ ช่วงฤดูฝน นักท่องเที่ยวก็จะไม่สะดวกในการทำกิจกรรมหรือสภาพภูมิทัศน์เกิดการเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำในสถานที่ท่องเที่ยวอย่าง แม่น้ำที่ถูกทำลายและสภาพอากาศรุนแรง สร้างความเสียหายต่อแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคมไม่สะดวกต่อการเดินทาง ส่วนช่วงที่คึกคัก คือ ช่วงฤดูหนาว ซึ่งเป็นช่วง High Season และในช่วงที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ผู้ประกอบการและสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวนของผู้ประกอบการและสมาชิก^{๙๐}

การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและสมาชิกในด้านการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน คือ การช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ ป่าไม้และแหล่งน้ำและพื้นที่พุทธศาสนารธรรมชาติให้คงสภาพสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อความยั่งยืน โดยการท่องเที่ยวในชุมชนที่ควรได้รับการส่งเสริม กระตุ้น หรือพัฒนาและสิ่งที่ควรได้รับการปรับปรุง คือ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนสิ่งที่ควรได้รับการปรับปรุง คือ การจัดการห้องสุขาให้สะอาดถูกหลักสุขาภิบาล มีเพียงพอต่อการใช้สอยและการพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้สามารถสัญจรได้สะดวก

โดยจากการสำรวจข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียง ยังพบอีกว่าไม่มีกลุ่มผู้ประกอบการที่เข้ามามีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากในพื้นที่มีแต่ชาวบ้านที่รวมกลุ่มกัน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำน้ำผักสะทอน กลุ่มทำลูกประคบสมุนไพร อันเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นกลุ่มที่นำนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้พื้นที่นี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ยังมีศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์พื้นที่การท่องเที่ยวลงบนช่องทางสื่อออนไลน์ในเว็บไซต์ของศูนย์ หัวข้อ “วิกิชุมชน” เทียวเพื่อประชาสัมพันธ์ ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าสู่ชุมชนนาเวียงอีกด้วย จึงถือเป็น

^{๙๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ ๑๒ เมื่อ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

กลุ่มที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสนอมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียงนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มองเห็นทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวในพื้นที่ตลอดมา ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้ประกอบการกลุ่มบริษัททัวร์จึงถือเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งส่งผลต่อปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียง โดยข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มภาครัฐและภาคประชาชนผู้ให้ข้อมูล สามารถแบ่งได้เป็น ๔ ด้าน ดังนี้

ด้านจุดแข็ง

- มีทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งขบวนแห่ผีตาโขน พิธีไหว้ภู่อังลั้ง การทานเมี่ยงคั้น การอบสมุนไพร สัมต่าน้ำผักสะทอน เป็นต้น

- มีวัฒนธรรมชนเผ่าที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ทั้ง ไทดำ และลาวเวียง

- มีแหล่งผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรมหลากหลาย ทางตำบลมีสินค้าโอท็อป (OTOP) ซึ่งก็คือ ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ หน้ากากผีตาโขน ลูกประคบสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมรายได้ของคนในตำบล

- มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มอาชีพและภูมิปัญญา กลุ่มทำหน้ากากผีตาโขน การนวดเพื่อรักษาและนวดเพื่อสุขภาพ การใช้สมุนไพรที่เป็นยอมารับ

ด้านจุดอ่อน

- การเดินทางคมนาคมยังไม่สะดวก ถนนชำรุด เพราะยังอยู่ในช่วงก่อสร้างถนนหนทาง เส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านโดนน้ำกัดเซาะ พื้นที่กว้าง ระยะห่างระหว่างหมู่บ้านไกล การติดต่อประสานงานในพื้นที่ยากลำบาก

- ปัญหาการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานด้านการสาธารณสุข ปลอดภัย สาธารณูปการ

- การสื่อสารประสานงาน หรือสร้างความรู้ความเข้าใจยาก

- ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการใช้สื่อในการแจ้งข่าวสาร ส่วนใหญ่การกระจายข่าวการใช้สื่อนั้นจะเน้นเป็นการแจ้งข่าวสารผ่านเสียงตามสาย และเป็นการบอกปากต่อปาก

- ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผลมาจากการขยายพื้นที่การทำไร่ของหมู่บ้านรอบข้าง ทำให้มีการใช้และทำลายทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ และดิน เป็นจำนวนมาก

- ปัญหาด้านแนวทางการบริหารต่อการจัดการผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะตามมาจากการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยว เช่น การจัดการของเสีย

- สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวไม่ได้มาตรฐาน เช่น
ป้ายชี้ทางแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

ด้านโอกาส

- นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล
 - นโยบายจังหวัดเลยส่งเสริมการท่องเที่ยวและความสนใจของนักท่องเที่ยว
- ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ
- นโยบายของกลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่และนอกพื้นที่ในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
 - นโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเลยในการพัฒนาความเชื่อมโยง
ด้านคมนาคมสู่แหล่งท่องเที่ยว
 - ระบบเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยในปัจจุบัน ทำให้นักท่องเที่ยวภายนอก
สามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกง่าย

ด้านอุปสรรค

- ปัญหาด้านระบบไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะไม่เพียงพอ /ขาดการ
ติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย
- การจัดสรรงบประมาณให้เทศบาลไม่สมดุลกับพื้นที่ และระยะห่างระหว่าง
หมู่บ้านในพื้นที่
- ปัญหาด้านระเบียบ/กฎหมาย/ข้อสั่งการของท้องถิ่นที่ใช้ครอบคลุมทั่ว
ประเทศแต่ไม่คำนึงถึงข้อจำกัดของ อปท.ขนาดเล็กและมีพื้นที่ห่างไกล ทุรกันดาร
- ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้เกิดภัยธรรมชาติ แบ่ง
ออกเป็น ๒ ช่วงฤดูกาล ดังนี้

(๑) น้ำท่วมในช่วงหน้าฝน (เดือนสิงหาคม) ส่งผลให้ปริมาณฝนตก
หนัก ระดับกระแสน้ำไหลเชี่ยวแรงและสูงมากกว่าปกติ ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อการประกอบกิจกรรม
ในรูปแบบการท่องเที่ยวและเดินป่า

(๒) ปัญหาภัยแล้งในช่วงหน้าแล้ง ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม
ของเกษตรกร และปัญหาความขัดแย้งจากการใช้น้ำ

นอกจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในด้านที่เกี่ยวข้องกับจุดแข็ง
จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ชุมชนนาเวียงแล้ว หน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้องขาดการส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน จึงไม่สามารถที่จะพัฒนาต่อยอดด้านการท่องเที่ยวได้ใน
อนาคต

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นเพื่อแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย แบ่งเป็น ๒ ด้าน ได้แก่

๑) องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนนาเวียง ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย

(๑) การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว พบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน มี ๓ ประการ ได้แก่

๑.๑) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

โครงสร้างพื้นฐานยังคงต้องได้รับการปรับปรุง ซ่อมแซมหรือบำรุงรักษาเพิ่มขึ้น เนื่องจากโครงสร้างพื้นฐานด้านเส้นทางคมนาคมบางจุดมีสภาพชำรุด เสียหาย ไม่มีไหล่ทางถนน อีกทั้งบางจุดยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ ด้านน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ต้องทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำ ด้านไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะตามหมู่บ้านไม่เพียงพอและทั่วถึง สภาพการใช้งานของอุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ เสื่อมสภาพ ซึ่งมีการใช้งานมาเป็นเวลานาน

๑.๒) ศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่

การพัฒนาความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน การสร้างเสริมการเป็นเจ้าของที่ดีให้แก่บุคลากรทางการท่องเที่ยว โดยการสร้างความตระหนักรู้ รับรู้และความเข้าใจในการเป็นเจ้าของที่ดีให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกภาคส่วน และยกระดับทักษะการปฏิบัติการและการสื่อสารของบุคลากรทางการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

๑.๓) การใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

การทำตลาดผ่านสื่อออนไลน์ โดยสร้างโปรแกรมโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลายผ่านช่องทางต่างๆ นั้น ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างความรู้จักให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพในด้านการตลาดเจาะนักท่องเที่ยวทั้งวงกว้างและแบบตัวต่อตัว ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาการตลาดด้วยสื่อใหม่บนโลกออนไลน์ องค์การธุรกิจจะต้องปรับตัวให้ทันกับแนวโน้มของเทคโนโลยี เพื่อจับกระแสการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

มุมมองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียง โดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบการสนทนากลุ่ม เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งส่งผลต่อปัจจัยที่มีผล

ต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียง โดยข้อมูลที่ได้รวบรวมได้ สามารถแบ่งได้ เป็น ๔ ด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการท่องเที่ยวในพื้นที่

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - มีทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งขบวนแห่ผีตาโขน พิธีไหว้ภู่อังล้ง การทานเมี่ยงคั้น การอบสมุนไพร สัมต๋าน้ำผักสะทอน - มีวัฒนธรรมชนเผ่าที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ทั้ง ไทดำน และลาวเวียง - มีแหล่งผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรม หลากหลาย ทางตำบลมีสินค้าโอท็อป (OTOP) ซึ่งก็คือ ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ หน้ากากผีตาโขน ลูกประคบสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมรายได้ของคนในตำบล - มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มอาชีพและภูมิปัญญา กลุ่มทำหน้ากากผีตาโขน การนวดเพื่อรักษาและนวดเพื่อสุขภาพ การใช้สมุนไพรที่เป็นยอรรับ 	<ul style="list-style-type: none"> - การเดินทางคมนาคมยังไม่สะดวก ถนนชำรุด เพราะยังอยู่ในช่วงก่อสร้างถนนหนทาง เส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านโดนน้ำกัดเซาะพื้นที่กว้าง - ปัญหาการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานด้านการสาธารณสุข ฝึกอบรม สาธารณูปโภค - การสื่อสารประสานงาน หรือสร้างความรู้ความเข้าใจยาก - ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการใช้สื่อในการแจ้งข่าวสาร ส่วนใหญ่การกระจายข่าวสารการใช้สื่อนั้นจะเน้นเป็นการแจ้งข่าวสารผ่านเสียงตามสาย และเป็นการบอกปากต่อปาก - ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ - ปัญหาด้านแนวทางการบริหารจัดการจัดการผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะตามมาจากการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยว เช่น การจัดการของเสีย - สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวไม่ได้มาตรฐาน เช่น ป้ายชี้ทางแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์บริการท่องเที่ยว

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการท่องเที่ยวในพื้นที่

โอกาส	อุปสรรค
<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล - นโยบายจังหวัดเลยส่งเสริมการท่องเที่ยวและความสนใจของนักท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ - นโยบายของกลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่และนอกพื้นที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน - นโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเลยในการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านคมนาคมสู่แหล่งท่องเที่ยว - ระบบเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยในปัจจุบัน ทำให้นักท่องเที่ยวภายนอกสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกง่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาด้านระบบไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะไม่เพียงพอ /ขาดการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย - การจัดสรรงบประมาณให้เทศบาลไม่สมดุลกับพื้นที่ และระยะห่างระหว่างหมู่บ้านในพื้นที่ - ปัญหาด้านระเบียบ/กฎหมาย/ข้อสั่งการของท้องถิ่นที่ใช้ครอบคลุมทั่วประเทศแต่ไม่คำนึงถึงข้อจำกัดของ อปท.ขนาดเล็กและมีพื้นที่ห่างไกล ทุรกันดาร - ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้เกิดภัยธรรมชาติ แบ่งออกเป็น ๒ ช่วงฤดูกาลคือ (๑) น้ำท่วมในช่วงหน้าฝน (เดือนสิงหาคม) ส่งผลให้ปริมาณฝนตกหนัก ระดับกระแสน้ำไหลเชี่ยวแรงและสูงมากกว่าปกติ และ (๒) ภัยแล้งในช่วงหน้าแล้ง ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม และปัญหาความขัดแย้งจากการใช้น้ำ

๒) การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนาเวียง

๒.๑) ปัจจัยภายใน

ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจที่ทำให้ท่องเที่ยวเดินทางมา แบ่งได้ ดังนี้

- แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบผจญภัย ชุมชนชาติ มี Nature Trails/เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ดูความสมบูรณ์ของป่าภูอั้งลั้ง พื้นที่ชุมชนนาเวียงมีจุดเด่น คือ ความเป็นธรรมชาติของป่าไม้และแม่น้ำลำธาร มีการสร้าง “พืด” หรือระหัดวิดน้ำสำหรับผันน้ำจากน้ำหมันเข้าแปลงนา

- แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัด ภูอั้งลั้ง พื้นที่ชุมชนนาเวียง มีวัดที่สำคัญคือ วัดโพธิ์ศรีนาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัด ในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมีการละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้าากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในวัดที่มีการต่อเรือยาว และเป็นหนึ่งในสนามแข่งเรือเมื่อครั้งสมัยก่อน

- แหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญา ได้แก่ “พืดทนต์น้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ภูมิปัญญาของชาวลุ่มน้ำหมัน หลงเหลือให้เห็นอยู่ในแม่น้ำหมันป็นหนึ่งใน ๒ ชุมชนสุดท้ายในอำเภอด่านซ้ายที่ยังมี “พืดทนต์น้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ความคิดความเชื่อ และการนับถือผีซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในหมู่บ้าน โดยจะสืบทอดการนับถือและประเพณีปฏิบัติต่อกันมาอย่างเคร่งครัด การนับถือผีปู่ย่า อันเป็นผีของบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูล โดยเชื่อว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองให้ทุกคนในตระกูลอยู่เป็นสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน ในแต่ละปีจะมีประเพณีและพิธีกรรมของคนในท้องถิ่น เช่น การเลี้ยงผีปู่ย่า การเลี้ยงผีและการส่งหาบส่งถาด การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน การบูชาผีบรรพบุรุษ ผ่านร่างทรงหรือผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ เจ้าพ่อกวนและเจ้าแม่นางเทียม

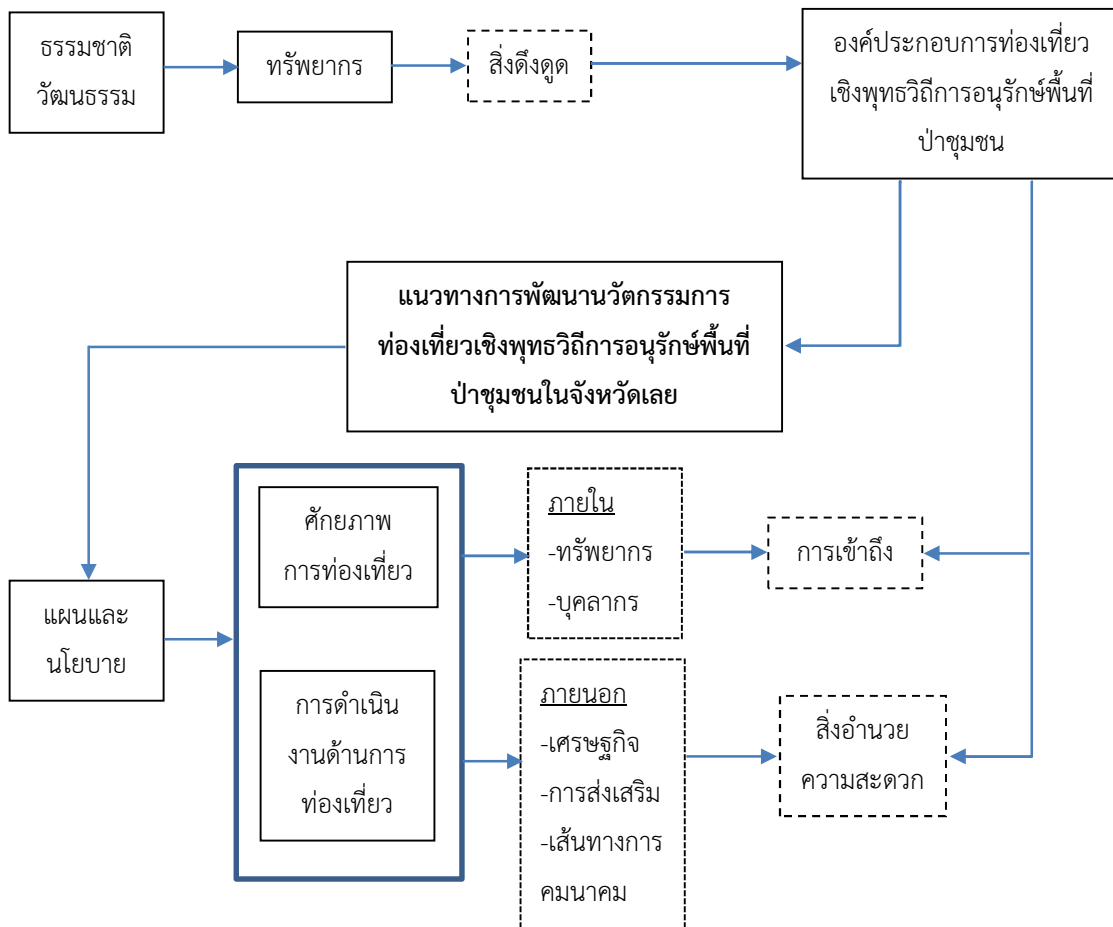
๒.๒) ปัจจัยภายนอก

- เนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทำให้การเดินทางท่องเที่ยวอ่อนตัวลง โดยเฉพาะการเดินทางท่องเที่ยวระยะไกล เช่น เดียวกับความเคลื่อนไหวทางการเมืองในบางประเทศ อาจก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความไม่มั่นคง เป็นผลให้การเดินทางออกนอกประเทศชะลอตัวลง ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่น้อยลง

- ความนิยมในการท่องเที่ยวลดลง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายประการที่ช่วยให้รายได้ของครอบครัวสูงขึ้น ครอบครัวมีขนาดเล็กลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวลดลง- การขยายเส้นทางคมนาคม ระบบการคมนาคมขนส่งทำให้เกิดระบบเครือข่ายถนนเชื่อมต่อเพื่อการเดินทางด้วยรถ มีรถที่สามารถเข้าถึงได้และถนนลาดยางเอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว

- นโยบายทางการเมืองที่ส่งเสริมและพัฒนาให้มีสิทธิประสิทธิภาพและรวดเร็ว ทำให้ดูเหมือนโลกจะหดตัวเล็กลง เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวและแลกเปลี่ยนข้อมูล

นอกจากนี้ ยังมีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลด่านซ้ายนั้น ที่ทำให้เห็นถึงการพัฒนาโดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสรุปแนวทางของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ตำบลก๊าดช้างได้ว่า มีการสร้างความร่วมมือของจากทั้งกลุ่มคนภายในท้องถิ่นและกลุ่มคนภายนอกที่เป็นผู้ประกอบการร่วมกันในการสร้างแนวทางการท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวจากกระแสนิยมของโลก โดยมีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ที่เหมาะสมทั้งในด้านการบริหารเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มช่องทางการเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ความเปลี่ยนแปลงจากกระแสที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งโอกาสที่ดีของพื้นที่ชุมชนนาเวียงที่กำลังเริ่มปรับตัว ได้ดังภาพที่ ๔.๑๑

ภาพที่ ๔.๑๑ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพหุวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน
ในจังหวัดเลย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย” ซึ่งมีรูปแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อให้ได้คำตอบ ตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑) เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ๒) เพื่อพัฒนาวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปราย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

โดยผลการวิจัยสามารถสรุปโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

ผลการวิจัยในข้อนี้ ผู้วิจัยได้ประมวลจากการใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสังเกต โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานของบ้านนาเวียงใหญ่ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาและการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

๕.๑.๑ แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

“ภูอั้งลั้ง” เป็นภูเขาสาขาของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ทอดตัวยาวตามทิศเหนือยาวลงมาทิศใต้ มีพื้นที่ราบลุ่มน้ำหมันแคบๆ อยู่ด้านทิศตะวันตก และมีที่ราบบนที่สูงของลำน้ำห้วยตาดด้านทิศตะวันออก ชื่อของภูมาจากชื่อ “ผี” ที่คนในอำเภอด่านซ้ายเชื่อว่าเป็นจิตวิญญาณที่สิงสถิตย์อยู่บนภูเขาในส่วนของบ้านนาเวียงใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ป่าศักดิ์สิทธิ์ที่คนให้ความเคารพนับถือ ชาวบ้าน

นาเวียงจึงมีการประกอบพิธีไหว้ภู่อังลั้งในเดือน ๘ ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชาหรือวันก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน

นอกจากภู่อังลั้ง ทางชุมชนนาเวียงยังมีแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ วัดโพธิ์ศรี นาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัด ในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมีการละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้าากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในวัดที่มีการต่อเรือยาว และเป็นหนึ่งในสนามแข่งเรือเมื่อครั้งสมัยก่อน เป็นหนึ่งใน ๒ ชุมชนสุดท้ายในอำเภอด่านซ้ายที่ยังมี “พืดทอนน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ภูมิปัญญาของชาวลุ่มน้ำหมัน หลงเหลือให้เห็นอยู่ในแม่น้ำหมัน

๕.๑.๒ พิธีไหว้ภู่อังลั้งของชุมชนนาเวียง ความเชื่อในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน

พิธีไหว้ภู่อังลั้งเป็นประเพณีของหมู่บ้านนาเวียงใหญ่ที่มีมาแต่โบราณ แต่ชาวบ้านหมู่บ้านอื่นที่เคารพศรัทธาหรือมีความเชื่อต่อภู่อังลั้งก็สามารถเข้าร่วมพิธีนี้ได้เช่นกัน กล่าวคือ เมื่อถึงเดือน ๘ วันอาสาฬหบูชาหรือวันก่อนเข้าพรรษา ชาวบ้านนาเวียงใหญ่และหมู่บ้านใกล้เคียงจะไปตักบาตรทำบุญที่วัดตอนเช้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว กวนจ้ำ นางแตง ชาวบ้าน และพระภิกษุสงฆ์ ๔ รูป จะร่วมกันเดินทางขึ้นภู่อังลั้ง ชาวบ้านบางส่วนจะจัดเตรียมน้ำและกับข้าว รวมทั้งเครื่องที่จะนำไปแต่งสักการบูชาภู่อังลั้ง ระหว่างทางก็จะตีฆ้อง ตีกลอง และตีฉาบ เป็นที่สนุกสนานในระหว่างการเดินทาง เมื่อเหนื่อยก็พักกันระหว่างทาง หายเหนื่อยก็เดินกันต่อ โดยมีข้อกำหนดว่า ต้องเดินทางไปถึงภู่อังลั้งเที่ยงและระหว่างเดินขึ้นเขาห้ามดื่มน้ำและกินอาหารเป็นอันขาด จึงต้องอาศัยความศรัทธาและความอดทนสูง ดังนั้นหากครอบครัวใดที่มีผู้เฒ่าผู้แก่ขึ้นไปไม่ได้ ก็จะส่งลูกหลานเป็นตัวแทนขึ้นไปไหว้ภู่อังลั้ง

การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ถือเป็น การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ มีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของผืนป่าด้วยความเชื่อและภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยมีการควบคุมผลกระทบที่เกิดจากภัยธรรมชาติ การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากป่า และสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตแหล่งธรรมชาติ รวมทั้งแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมและมีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ ปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วยแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๕.๒ การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัด

เลย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีการใช้ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย การสำรวจเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษา การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ผลการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนาเวียง

โดยผู้วิจัยทำการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย (๑) ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เจ้าฟอกวน เจ้าแม้นางเทียม พ่อแสน นางแดง ครู และชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นปราชญ์ผู้รู้และผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน ๑๕ รูป/คน (๒) กลุ่มประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ จำนวน ๑๐ คน และ (๓) กลุ่มตัวแทนภาครัฐและประชาชนผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน ในส่วนนี้จะเป็นการศึกษาเกี่ยวโดยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ เพื่อหาศักยภาพของของสถานที่ท่องเที่ยวว่ามีความเหมาะสมแก่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ ตามหลัก 5 A's ได้แก่

๑) ด้านทัศนคติ (Attitude) จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่า หากคนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการธุรกิจการท่องเที่ยว ย่อมส่งผลให้การแสดงออกของคนในท้องถิ่นต่อนักท่องเที่ยวในทางที่ดี จากผลการวิจัย พบว่า ผู้ประกอบการท่องเที่ยวหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนาเวียงมีทัศนคติในทางบวกกับนักท่องเที่ยว มองว่านักท่องเที่ยวเป็นเสมือนแขกของจังหวัด จึงต้องทำหน้าที่เป็นเจ้าถิ่นที่ดี

๒) ด้านการเข้าถึง (Access) การเดินทางไปชุมชนนาเวียงนั้นในการเดินทางโดยรถยนต์ค่อนข้างจะสะดวกสบาย แต่การคมนาคมภายในพื้นที่ เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ยังไม่สะดวกมากนัก ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเดินทางมายังชุมชนนาเวียง “ลูกค้าจะเที่ยวฝั่งนี้เยอะ ถ้าไปเที่ยวอีกฝั่งหนึ่งก็ต้องไปตอนกลางวัน เพราะไปกลางคืนค่อนข้างจะลำบาก

๓) ด้านที่พัก (Accommodation) ในอำเภอด่านซ้ายมีโรงแรมใหม่ๆ เกิดขึ้นมาก เพื่อรองรับกลุ่มลูกค้าที่มาทำธุระหรือประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ รวมไปถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว แต่การเพิ่มขึ้นของโรงแรมมากกว่าการเพิ่มขึ้นของลูกค้า ทำให้ในบางครั้งโรงแรมบางแห่งอาจไม่มีลูกค้า

๔) ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) สิ่งหนึ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวยังชุมชนนาเวียง คือ วัดโพธิ์ศรี นาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัด ในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมี

การละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑสถานผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้ากากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในวัดที่มีการต่อเรือยาว และเป็นหนึ่งในสนามแข่งเรือเมื่อครั้งสมัยก่อน เป็นหนึ่งใน ๒ ชุมชนสุดท้ายในอำเภอด่านซ้ายที่ยังมี “พืดทอน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ภูมิปัญญาของชาวลุ่มน้ำหมันหลงเหลือให้เห็นอยู่ในแม่น้ำหมัน

๕) การประชาสัมพันธ์ (Advertising) การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในอำเภอด่านซ้ายยังไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากแต่เดิมอำเภอด่านซ้ายยังไม่มีหน่วยงานที่มาดูแลด้านการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ต้องขึ้นตรงกับจังหวัดเลย แต่ในปัจจุบันอำเภอด่านซ้ายมีองค์กรด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเลย และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดเลย

๕.๒.๒ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งประกอบด้วย (๑) ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เจ้าพ่อกวน เจ้าแม่นางเทียม พ่อแสน นางแตง ครู และชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นปราชญ์ผู้รู้และผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน ๑๕ รูป/คน (๒) กลุ่มประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ จำนวน ๑๐ คน และ (๓) กลุ่มตัวแทนภาครัฐและประชาชนผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน ในส่วนนี้จะเป็นการสนทนากลุ่ม เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยมีรายละเอียดประเด็นการสนทนา ดังนี้

๑) บริบทพื้นที่ของชุมชนนาเวียง พื้นที่ชุมชนนาเวียงมีลักษณะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ มีสภาพเป็นที่ราบเชิงเขา มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ ลำน้ำหมัน ประกอบกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามโดยมีภูเขาอยู่ด้านหลังชุมชน

๒) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชนนาเวียง เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า อำเภอด่านซ้ายมีประเพณีผีตาโขนเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมานานจนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดเลย ที่รวมอยู่ในงานบุญหลวงที่มีงานบุญผะเหวดและบุญบั้งไฟและถือเป็นการบูชาอารักษ์หลักเมือง และบวงสรวงดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ในอดีต และยังมีวัดโพธิ์ศรี นาเวียง เป็นหนึ่งใน ๔ วัดในอำเภอด่านซ้ายที่จัดงานบุญหลวง และมีการละเล่นผีตาโขน มีพิพิธภัณฑสถานผีตาโขนบ้านนาเวียง จัดแสดงหน้ากากผีตาโขนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในวัดที่มีการต่อเรือยาว และเป็นหนึ่งในสนามแข่งเรือเมื่อครั้งสมัยก่อน เป็นหนึ่งใน ๒ ชุมชนสุดท้ายในอำเภอด่านซ้ายที่ยังมี “พืดทอน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ” ภูมิปัญญาของชาวลุ่มน้ำหมันหลงเหลือให้เห็นอยู่ในแม่น้ำหมันในปัจจุบันประเพณีผีตาโขน

กลายเป็น ประเพณีที่สามารถสร้างรายได้ในการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดเลย และถือเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาของชาวบ้าน ที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ชมและเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีที่มาช้านาน

๓) การใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ นับเป็นอีกหนึ่งเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวนาเวียง เพราะในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าไม่ใช้โทรศัพท์หรือสมาร์ทโฟน ทำงานหรือทำอะไรทำสวนก็ต้องลงในสื่อสังคมออนไลน์

๔) ความต้องการของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลด่านซ้ายสามารถแบ่งได้ ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย (๑) กลุ่มคนภายในพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีทั้งส่วนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยความต้องการที่มีร่วมกันคือ ต้องการให้มีการพัฒนาพื้นที่โดยการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนารักษาแหล่งท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและประเพณีความเชื่อที่สืบทอดกันมา และ (๒) กลุ่มคนนอกคือ ผู้ประกอบการ ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่อำเภอด่านซ้ายที่เล็งเห็นว่าพื้นที่ตำบลด่านซ้ายมีทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมโดดเด่น ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ผ่านการจ้างงานคนในชุมชนทั้งจากชุมชนในพื้นที่ และชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงมาเป็นลูกจ้างและการรับซื้อผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์จากชุมชน นอกจากนั้นยังสนับสนุนให้คนในชุมชนมาร่วมเครือข่ายในการทำกิจกรรม และการอนุรักษ์ ฟื้นฟูธรรมชาติ

๕.๓ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนภาครัฐและผู้นำท้องถิ่น ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นเพื่อสังเคราะห์เป็นครั้งนี้เป็นแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ดังนี้

๕.๓.๑ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนนาเวียงตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย

๑) การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว จากการศึกษาข้อมูล สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน มี ๓ ประการ ได้แก่ (๑) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

(๒) ศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ และ (๓) การใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

๒) การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนาเวียง

(๑) ปัจจัยภายใน

- แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
- แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์
- แหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญา

(๒) ปัจจัยภายนอก

- สภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ
- ความนิยมในการท่องเที่ยวลดลง
- นโยบายทางการเมือง

๕.๓.๒ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนนาเวียง ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ในด้านฤดูกาลการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พบว่า การประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลกีดข้างบางแห่งก็สามารถดำเนินกิจการต่อได้ บางแห่งก็ไม่สามารถดำเนินกิจการต่อได้ โดยการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญส่งผลต่อจำนวนของนักท่องเที่ยวในแต่ละช่วง

โดยจากการสำรวจข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียง ยังพบอีกว่าไม่มีกลุ่มผู้ประกอบการที่เข้ามามีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากในพื้นที่มีแต่ชาวบ้านที่รวมกลุ่มกัน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำน้ำผักสะทอน กลุ่มทำลูกประคบสมุนไพร อันเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นกลุ่มที่นำนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้พื้นที่นี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ยังมีศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์พื้นที่การท่องเที่ยวลงบนช่องทางสื่อออนไลน์ในเว็บไซต์ของศูนย์ หัวข้อ “วิกิชุมชน” เทียบเพื่อประชาสัมพันธ์ ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าสู่ชุมชนนาเวียงอีกด้วย จึงถือเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสนอมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียงนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มองเห็นทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวในพื้นที่ตลอดมา ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้ประกอบการกลุ่มบริษัททัวร์จึงถือเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งส่งผลต่อปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียง โดยข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มภาครัฐและภาคประชาชนผู้ให้ข้อมูล สามารถแบ่งได้เป็น ๔ ด้าน ดังนี้

ด้านจุดแข็ง

- มีทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งขบวนแห่ผีตาโขน พิธีไหว้ภู่อังลั้ง การทานเมี่ยงคั้น การอบสมุนไพร สัมต๋าน้ำผักสะทอน เป็นต้น
- มีวัฒนธรรมชนเผ่าที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ทั้ง ไทดำ และลาวเวียง
- มีแหล่งผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรมหลากหลาย ทางตำบลมีสินค้าโอท็อป (OTOP) ซึ่งก็คือ ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ หน้ากากผีตาโขน ลูกประคบสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมรายได้ของคนในตำบล
- มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มอาชีพและภูมิปัญญา กลุ่มทำหน้ากากผีตาโขน การนวดเพื่อรักษาและนวดเพื่อสุขภาพ การใช้สมุนไพรที่เป็นยอมารับ

ด้านจุดอ่อน

- การเดินทางคมนาคมยังไม่สะดวก ถนนชำรุด เพราะยังอยู่ในช่วงก่อสร้าง ถนนหนทาง เส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านโดนน้ำกัดเซาะ พื้นที่กว้าง ระยะห่างระหว่างหมู่บ้านไกล การติดต่อประสานงานในพื้นที่ยากลำบาก
- ปัญหาการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานด้านการสาธารณสุข โภค สาธารณูปการ
- การสื่อสารประสานงาน หรือสร้างความรู้ความเข้าใจยาก
- ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการใช้สื่อในการแจ้งข่าวสาร ส่วนใหญ่การกระจายข่าวการใช้สื่อนั้นจะเน้นเป็นการแจ้งข่าวสารผ่านเสียงตามสาย และเป็นการบอกปากต่อปาก
- ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผลมาจากการขยายพื้นที่การทำไร่ของหมู่บ้านรอบข้าง ทำให้มีการใช้และทำลายทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ และดิน เป็นจำนวนมาก
- ปัญหาด้านแนวทางการบริหารต่อการจัดการผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะตามมาจากการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยว เช่น การจัดการของเสีย
- สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวไม่ได้มาตรฐาน เช่น ป้ายชี้ทางแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

ด้านโอกาส

- นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล

- นโยบายจังหวัดเลยส่งเสริมการท่องเที่ยวและความสนใจของนักท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ
- นโยบายของกลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่และนอกพื้นที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- นโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเลยในการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านคมนาคมสู่แหล่งท่องเที่ยว
- ระบบเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยในปัจจุบัน ทำให้นักท่องเที่ยวภายนอกสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกง่าย

ด้านอุปสรรค

- ปัญหาด้านระบบไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะไม่เพียงพอ /ขาดการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย
- การจัดสรรงบประมาณให้เทศบาลไม่สมดุลกับพื้นที่ และระยะห่างระหว่างหมู่บ้านในพื้นที่
- ปัญหาด้านระเบียบ/กฎหมาย/ข้อสั่งการของท้องถิ่นที่ใช้ครอบคลุมทั่วประเทศแต่ไม่คำนึงถึงข้อจำกัดของ อปท.ขนาดเล็กและมีพื้นที่ห่างไกล ทุรกันดาร
- ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้เกิดภัยธรรมชาติ แบ่งออกเป็น ๒ ช่วงฤดูกาล

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย” ซึ่งมีรูปแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีการใช้ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วยการสำรวจเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษา การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

การศึกษาในข้อนี้ พบว่า บ้านนาเวียงใหญ่ตั้งอยู่ริมลำน้ำหมัน ห่างจากตัวอำเภอด่านซ้ายไปทางทิศเหนือราว ๒ กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นที่ราบและหุบเขาสูงต่ำสลับกับเชิงเขา มีพื้นที่ราว ๑,๓๐๐ ไร่ มีลำน้ำหมันตั้งอยู่ทิศตะวันตกเป็นพรมแดนธรรมชาติระหว่างหมู่บ้าน บ้านนาเวียงใหญ่กับบ้านหนองฟ้าแลบ ถัดจากพื้นที่ราบลุ่มน้ำหมันจะเป็นที่ดอนและที่เชิงเขาภูอั้งลั้ง ด้วยลักษณะทางกายภาพดังกล่าวจึงทำให้บ้านนาเวียงใหญ่มีพื้นที่ราบทำการเกษตรแบบจำกัด และมี “ภูอั้งลั้ง” เป็น

ภูเขาสาขาของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ทอดตัวยาวตามทิศเหนือยาวลงมาทิศใต้ มีพื้นที่ราบลุ่มน้ำหมั้น แคนๆ อยู่ด้านทิศตะวันตก และมีที่ราบบนที่สูงของลำน้ำห้วยตาด้านทิศตะวันออก ชื่อของภูมาจากชื่อ “ผี” ที่คนในอำเภอด่านซ้ายเชื่อว่าเป็นจิตวิญญาณที่สิงสถิตย์อยู่บนภูเขาในส่วนของบ้านนาเวียงใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ป่าศักดิ์สิทธิ์ที่คนให้ความเคารพนับถือ ชาวบ้านนาเวียงจึงมีการประกอบพิธีไหว้ภูอั้งลั้งในเดือน ๘ ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชาหรือวันก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน

สอดคล้องกับ เอกกรินทร์ พึ่งประชา^{๙๑} ทำการศึกษา ลักษณะด้านกายภาพของภูอั้งลั้ง พบว่าเป็นหินทรายมีดินเป็นฝุ่นลูกรังปนทราย เป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญหลายหมู่บ้านในอำเภอด่านซ้าย นอกจากนี้ยังอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์พืชและสัตว์ป่า เช่น ผักหวานป่า ไม้ เห็ด กบภูเขา ฯลฯ ลักษณะป่าเป็นป่าเบญจพรรณผลัดใบ ปัจจุบันจำนวนพันธุ์พืชและสัตว์ป่าลดลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการทำลายป่าไม้เพื่อขยายที่ทำกินบนภูเขาของหลายหมู่บ้าน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้กรมป่าไม้ ประกาศให้ ภูอั้งลั้งเป็นพื้นที่ป่าสงวน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังคงมีสิทธิในที่ทำกินบางพื้นที่ ภูอั้งลั้ง เป็นภูเขาอยู่บริเวณด้านหลังชุมชนบ้านนาเวียง เมื่อมองจากภูอั้งลั้งจะเห็นว่ามียอดเป็นที่ราบลุ่มกลางหุบเขา

๕.๒.๒ พิธีไหว้ภูอั้งลั้งของชุมชนนาเวียง ความเชื่อในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน

พิธีไหว้ภูอั้งลั้งเป็นประเพณีของหมู่บ้านนาเวียงใหญ่ที่มีมาแต่โบราณ แต่ชาวบ้านหมู่บ้านอื่นที่เคารพศรัทธาหรือมีความเชื่อต่อภูอั้งลั้งก็สามารถเข้าร่วมพิธีนี้ได้เช่นกัน สอดคล้องกับการสนทนากลุ่ม การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย^{๙๒} เมื่อถึงเดือน ๘ วันอาสาฬหบูชาหรือวันก่อนเข้าพรรษา ชาวบ้านนาเวียงใหญ่และหมู่บ้านใกล้เคียงจะไปตักบาตรทำบุญที่วัดตอนเช้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว กวนจ้ำ นางแตง ชาวบ้าน และพระภิกษุสงฆ์ ๔ รูป จะร่วมกันเดินทางขึ้นภูอั้งลั้ง ชาวบ้านบางส่วนจะจัดเตรียมน้ำและกับข้าว รวมทั้งเครื่องที่จะนำไปแต่งสักการบูชาภูอั้งลั้ง ระหว่างทางก็จะตีส้อง ตีกลอง และตีฉาบ เป็นที่สนุกสนานในระหว่างการเดินทาง เมื่อเหนื่อยก็พักกันระหว่างทาง หายเหนื่อยก็เดินกันต่อ โดยมีข้อกำหนดว่า ต้องเดินทางไปถึงภูก่อนเที่ยงและระหว่างเดินขึ้นเขาห้ามดื่มน้ำและกินอาหารเป็นอันขาด จึงต้องอาศัยความศรัทธาและความอดทนสูง ดังนั้นหากครอบครัวใดที่มีผู้เฒ่าผู้แก่ขึ้นไปไม่ได้ ก็จะส่งลูกหลานเป็นตัวแทนขึ้นไปไหว้ภูอั้งลั้ง

พิธีไหว้ภูอั้งลั้งจะมีการจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชา ก่อนวันเข้าพรรษา ๑ วัน โดยที่กวนจ้ำ (ผู้สื่อสารกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์) นางแตง (คนที่ต้องทำหน้าที่

^{๙๑} เอกกรินทร์ พึ่งประชา. จากป่าสู่ครัวโตด้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายเกษตร (ฝ่าย ๒). เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๗, หน้า ๘๑.

^{๙๒} สนทนากลุ่ม, การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย, วัดโพธิ์ศรี บ้านนาเวียง ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. วันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๖

จัดเตรียมข้าวของสำหรับบูชาในพิธีกรรม) พร้อมพระสงฆ์ ๒ - ๔ รูป และชาวบ้านร่วมกันเดินทางเป็นขบวนแห่ขึ้นภู่อังลึงมีตุง ๔ ตุง บั้งไฟ ๔ บั้ง มีการตีฆ้องกลองฉาบให้จังหวะครื้นเครง สนุกสนานขึ้นไป ชาวบ้านจะต้องเตรียม เครื่องเปรี๊ยะ เครื่องหวาน และเครื่องไหว้ภูตามทำเนียม พร้อมข้าวปลาอาหารสำหรับเลี้ยงพระและอาหารสำหรับไปกินร่วมกันบนภูระหว่างทางเดินขึ้นมีข้อห้ามไม่ให้ดื่มน้ำหรือกินอาหารเด็ดขาดต้องเดินด้วยความอดทนแม้ว่ากว่าจะถึงลานไหว้บนเขาสูง ๓ จะเหนื่อยก็ให้หยุดพักไปเป็นระยะ ๆ

สอดคล้องกับ **ศรีศักร วัลลิโภดม**^{๙๓} กล่าวไว้ในหน้าคำนำ ของหนังสือผีกับพุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมล้านช้าง : ดุลยภาพ ทางจิต-วิญญาณ ของชาวบ้านในลุ่มน้ำหมันว่า เดิมลุ่มน้ำหมันเคยเป็นเส้นทางระหว่างท้องถื่น เป็นเส้นทาง โบราณระหว่างเมืองสุโขทัย-พิษณุโลก กับแคว้นหลวงพระบางในสมัยที่พระธรรมราชาลิไทของสุโขทัยกับพระเจ้าฟ้ารุ่งแห่งหลวงพระบาง จึงมีคนที่สองรัฐมาตั้งถิ่นฐานอาศัยเป็นบ้านเป็นเมืองร่วมกัน และหลังการแบ่งเขตแดนครั้งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิของกรุงศรีอยุธยา กับสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช แห่งล้านช้าง เมืองด่านซ้ายอยู่ในเขตแดนลาวจึงมีคนลาวหลวงพระบางมาอยู่และต่อมาคน ไทยลื้อเข้ามาตั้งถิ่นฐาน อีกทั้งเมื่อมีการแบ่งเขตแดนในสมัยรัตนโกสินทร์เมืองด่านซ้าย และชุมชนในเขตลุ่มน้ำหมันตกอยู่ในเขตแดนไทยในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งแผ่นดิน กรุงศรีอยุธยาได้ตกลงสร้างสัมพันธ์ กับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เจ้าแผ่นดินกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) โดยร่วมใจ กันสร้างพระเจดีย์เพื่อเป็นสักขีพยานแห่งมิตรไมตรีระหว่างสองแผ่นดิน คือ “พระธาตุศรีสองรัก” ขึ้นที่เมืองด่านซ้าย เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๑๐๓ ใช้เวลาสร้าง ๓ ปี แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๑๐๖ เล่ากันมาว่า การสร้างเจดีย์ต้องใช้เวลาาน ต้องเกณฑ์ราษฎรทั้งชาวไทยและลาวมาช่วยกันสร้าง ผู้คนที่ถูกเกณฑ์มาทำงานนี้ จำเป็นต้องสร้างบ้านเรือนและไร่นาจึงเกิดหมู่บ้านต่างๆ รอบ ๆ บริเวณองค์พระธาตุ เช่น บ้านนาไทย(ชุมชนชาวไทยกรุงศรีอยุธยา) บ้านนาเวียง (ชุมชนชาวเวียงจันทน์) และบ้านนาผ้าขาว (ที่อยู่ของบรรดาพระสงฆ์ และพราหมณ์ ที่มาร่วมทำพิธีสร้างพระเจดีย์นี้) หมู่บ้านต่างๆ เหล่านี้ปรากฏมาอยู่ในปัจจุบัน

และสอดคล้องกับ **พระมหาจำเนียร ฝะคังคิวิ**^{๙๔} ได้ศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยอาศัยหลักคำสอนทางด้านพุทธศาสนา คือ ปฏิจจสมุปบาท ไตรลักษณ์ เมตตา กรรม และวินัย เพื่อเป็นทฤษฎีในการอธิบายถึงวิธีการอนุรักษ์แนวพุทธ โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต

^{๙๓} ศรีศักร วัลลิโภดม, ผีกับพุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมล้านช้าง : ดุลยภาพ ทางจิต-วิญญาณ ของชาวบ้านในลุ่มน้ำหมัน. กรุงเทพฯ : มุลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์, ๒๕๔๘.

^{๙๔} พระมหาจำเนียร ฝะคังคิวิ. การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

และการสัมภาษณ์แนวลึก จากกลุ่มตัวอย่างทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวัด ที่ว่า พระสงฆ์จะมีโลกทัศน์ที่ไม่เบียดเบียนป่าเขา เพราะป่ามีผลต่อการฝึกฝนทางด้านจิตวิญญาณ ส่วนโลกทัศน์ของชาวบ้านจะมีความเคารพต่อป่า เพราะป่าเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ผู้ที่ตนเคารพ ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าทำลายป่า และการปฏิบัติกิจกรรมทั้งหมดของพระสงฆ์วัดป่าล้วนมีความสัมพันธ์ต่อการฝึกฝนจิตวิญญาณที่จะทำให้เกิดความรู้สึกอยากเบียดเบียนป่าน้อยลง รวมถึงการปฏิบัติตามวินัยต่าง ๆ ของพระสงฆ์ก็มีผลต่อการอนุรักษ์ป่า วิธีการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านก็แฝงอยู่ในการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เพราะชาวบ้าน ถือว่าทรัพยากรภายในวัดป่าเป็นสมบัติของพระสงฆ์การละเมิดทรัพยากรถือว่าเป็นบาป และ **จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์**^{๙๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “นิเวศวิทยาเชิงพุทธกับแนวคิด คุณค่า และการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น” พบว่า พุทธศาสนากับนิเวศวิทยามีความเกี่ยวข้องกันตรงที่ไม่ได้แบ่งแยกระหว่างสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติออกจากกัน นิเวศวิทยาจะสอนให้มนุษย์รู้จักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนพุทธศาสนาจะมุ่งสอนให้มนุษย์มีความเมตตาต่อธรรมชาติและให้ปฏิบัติต่อธรรมชาติเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตน การทำลายธรรมชาติก็เหมือนกับการทำลายตนเอง เพราะจุดร่วมของมนุษย์กับธรรมชาติคือการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นั่นคือการทำลายสิ่งหนึ่งย่อมมีผลต่อเนื่องไปถึงการคงอยู่ของสิ่งอื่น อย่างเช่น การทำลายป่าไม่ยอมก่อให้เกิดผลเสียหายตามมา เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม และการขาดแคลนแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น การนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงเป็นการรักษาระบบนิเวศวิทยาของป่าไม้ให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน นี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของพุทธศาสนาที่เอื้อหนุนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพราะหลักธรรมและวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้แล้วนั้นล้วนเป็นสิ่งเกื้อหนุนต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ จะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของพุทธศาสนาในทุกองคาพยพล้วนเกิดในป่า หลักธรรมและวินัยเหล่านั้นจึงเป็นไปเพื่อเอื้อต่อการเกื้อหนุนและเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทั้งสิ้น เมื่อสังคมมนุษย์เห็นคุณค่าของป่าไม้น้อยลงจึงพากันทำลายป่าไม้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของพวกตน เมื่อจำนวนป่าไม้ลดลง ภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดจากผลพวงของการทำลายป่าไม้ก็เกิดขึ้นมากเท่าที่ป่าไม้ได้ถูกทำลายลงไป สิ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติมากที่สุดคือมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ดังนั้นการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาวิกฤติป่าไม้ในเชิงนิเวศน์ จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จะทำการฟื้นฟูหรืออนุรักษ์ป่าไม้ในส่วนที่ยังเหลืออยู่ให้คงอยู่คู่อยู่กับสังคมมนุษย์ต่อไป

^{๙๕} จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์. นิเวศวิทยาเชิงพุทธกับแนวคิด คุณค่า และการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๑.

๕.๒.๒ การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัด

เลย

จากการศึกษาข้อมูล ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชนนาเวียง อำเภอด่านซ้าย พบว่า ประเพณีบุญเดือน ๘ หรือที่เรียกว่า “บุญหลวง (บุญมหาชาติ)” ทางชุมชนทำร่วมกับวัดโพนชัย โดยจะมีการแห่ผีตาโขน แล้วกลับมาทำบุญน้อยในหมู่บ้าน หรือที่เรียกว่า “แห่ผีตาโขนน้อย” และวันต่อมา เป็นวันไหว้ภู่อั้งลั้ง ซึ่งเป็นพิธีกรรมของชาวนาเวียง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะถิ่นของชาวนาเวียงใหญ่ ซึ่ง ประเพณีแห่ผีตาโขนกลายเป็น ประเพณีที่สามารถสร้างรายได้ในการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดเลย และ ถือเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาของชาวบ้าน ที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ชมและเรียนรู้ วัฒนธรรม ประเพณีที่มาช้านาน

เนื่องจากการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดเป็นจุดอ่อนของชาวบ้านเนื่องจากการพัฒนาของเทศบาล ที่ยังไม่สามารถทำให้การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเกิดขึ้นในพื้นที่ ตัวชุมชนเองไม่มีความพร้อมมากพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ร่วมกับการจัดการพื้นที่ในการท่องเที่ยวมีน้อย และอุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดแคลนบุคลากรในการสื่อสารจัดการการท่องเที่ยวให้ต้องสนองต่อการท่องเที่ยวของพื้นที่ จากการสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งประเด็นการสนทนาจะอยู่ภายใต้หัวข้อ ปัจจัยที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวตามหลัก 5 A's พบว่า

๑) ด้านทัศนคติ (Attitude) หากคนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการธุรกิจการท่องเที่ยว ย่อมส่งผลให้การแสดงออกของคนในท้องถิ่นต่อนักท่องเที่ยวในทางที่ดี กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนาเวียง มีทัศนคติในทางบวกกับนักท่องเที่ยว มองว่านักท่องเที่ยวเป็นเสมือนแขกของจังหวัด จึงต้องทำหน้าที่เป็นเจ้าถิ่นที่ดี สอดคล้องกับการสนทนากลุ่ม การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย^{๙๖} ที่ว่า ชุมชนนาเวียงเป็นเมืองที่ยังไม่ตั้ง แต่ค่อยๆ โต และเป็นที่ยึดใจอย่างช้าๆ ไม่ได้หรือหว่า ถ้าหากต้องการให้หรือหว่าก็ต้องกลับมามองสิ่งอำนวยความสะดวก ว่าพร้อมแค่ไหนที่จะรองรับนักท่องเที่ยว สมมติว่าหนึ่งสัปดาห์หรือละครมาถ่ายที่ชุมชนนาเวียง แล้วเกิดกระแสขึ้นมา พอนักท่องเที่ยวเข้ามา แล้วพะเยายังไม่มีอะไรรองรับ แทนที่จะเกิดการส่งเสริมก็จะกลายเป็นการทำลาย เหมือนกับภูทับเบิก ปาย ถ้าเกิดขึ้นกับชุมชนนาเวียง ก็น่าจะเสียใจ ชุมชนนาเวียงควรจะเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนมากกว่า ค่อยๆ โต และค่อยๆ เติริมพร้อมไปเรื่อยๆ ดีกว่า เพราะอย่างไรก็ตาม ชุมชนนาเวียงก็ยังมีคนมาท่องเที่ยว

^{๙๖} สนทนากลุ่ม, การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย, วัดโพธิ์ศรี บ้านนาเวียง ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย, วันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๖

๒) ด้านการเข้าถึง (Access) การเดินทางไปชุมชนนาเวียงนั้นในการเดินทางโดยรถยนต์ค่อนข้างจะสะดวกสบาย แต่การคมนาคมภายในพื้นที่ เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ยังไม่สะดวกมากนัก ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเดินทางมายังชุมชนนาเวียง ลูกค้าจะเที่ยวฝั่งนี้เยอะ ถ้าไปเที่ยวอีกฝั่งหนึ่งก็ต้องไปตอนกลางวัน เพราะไปกลางคืนค่อนข้างจะลำบาก อีกทั้งการเดินทางในอำเภอด่านซ้ายค่อนข้างที่จะยากลำบาก เช่น ถ้าลูกค้าจะเดินทางส่วนตัวโดยไม่นั่งรถประจำทางไปที่อื่น ค่อนข้างทำได้ยาก เพราะชุมชนนาเวียงไม่มีธุรกิจรถรับจ้าง ไม่มีคนทำ เพราะนักท่องเที่ยวน้อย ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

๓) ด้านที่พัก (Accommodation) ในอำเภอด่านซ้ายมีโรงแรมใหม่ๆ เกิดขึ้นมาก เพื่อรองรับกลุ่มลูกค้าที่มามีฐานะหรือประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ รวมไปถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว แต่การเพิ่มขึ้นของโรงแรมมากกว่าการเพิ่มขึ้นของลูกค้า ทำให้ในบางครั้งโรงแรมบางแห่งอาจไม่มีลูกค้า

๔) ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) สิ่งหนึ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวยังชุมชนนาเวียง คือ วัดผิตาโชน และความสงบของชุมชนบ้านนาเวียง ด่านซ้ายเป็นเมืองสงบ เป็นเมืองที่นักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยว เพราะ รู้ว่า ด่านซ้ายเป็นเมืองที่มีทะเลภูเขาที่สวยงามและเป็นเมืองที่สงบ เพราะเที่ยวในเมืองที่เจริญมาเยอะแล้ว เลยต้องการเปลี่ยนบรรยากาศ อยากมาพักผ่อนจริงๆ อยากเห็นวิถีชีวิตผู้คนจริงๆ ว่าเป็นยังไง ด่านซ้ายเป็นเมืองที่อบอุ่น ทุกคนเป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส เพราะไม่เร่งรีบ ไม่มีความกดดัน คนที่นี่ก็จะอยู่อย่างสบายๆ ไปเรื่อยๆ

๕) การประชาสัมพันธ์ (Advertising) การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอำเภอด่านซ้ายน้อยมาก ขนาดคนเลย บางอำเภอยังไม่รู้เลย ผู้ประกอบการมองว่าการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวต้องพิจารณากลุ่มลูกค้าให้ดี เพื่อที่จะได้สื่อสารออกไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงต้องมีการสร้างรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ที่น่าสนใจ เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์

สอดคล้องกับ **ธรรมชนก คำแก้ว และ ศิวรัตน์ กุศล**^{๙๗} ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนในบริเวณโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่จอน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและ

^{๙๗} ธรรมชนก คำแก้ว และ ศิวรัตน์ กุศล. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนในบริเวณโครงการพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จอน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๘, หน้า ๑๓๒.

บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ลักษณะวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่จอนอย่างยั่งยืน และมีความสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นและการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการพัฒนาปรับปรุงดินให้สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้เป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวางแผนการจัดการเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างมีทิศทาง เพื่อลดความเสื่อมโทรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนและทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ

๕.๒.๓ การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนภาครัฐและผู้นำท้องถิ่น ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นเพื่อสังเคราะห์เป็นครั้งนี้เป็นแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ดังนี้

๑) องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนนาเวียง ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย

(๑) การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว พบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน มี ๓ ประการ ได้แก่

๑.๑) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โครงสร้างพื้นฐานยังคงต้องได้รับการปรับปรุง ซ่อมแซมหรือบำรุงรักษาเพิ่มขึ้น เนื่องจากโครงสร้างพื้นฐานด้านเส้นทางคมนาคมบางจุดมีสภาพชำรุด เสียหาย ไม่มีไหล่ทางถนน อีกทั้งบางจุดยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ ด้านน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ต้องทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้น้ำ ด้านไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะตามหมู่บ้านไม่เพียงพอและทั่วถึง สภาพการใช้งานของอุปกรณ์ไฟฟ้าต่างๆ เสื่อมสภาพ ซึ่งมีการใช้งานมาเป็นเวลานาน

๑.๒) ศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ การพัฒนาความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน การสร้างเสริมการเป็นเจ้าของที่ดีให้แก่บุคลากรทางการท่องเที่ยว โดยการสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกภาคส่วน และยกระดับทักษะการปฏิบัติการและการสื่อสารของบุคลากรทางการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

๑.๓) การใช้สื่อออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การทำการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ โดยสร้างโปรแกรมโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลายผ่านช่องทางต่างๆ นั้น ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างความรู้จักให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพในด้านการตลาดเจาะนักท่องเที่ยวทั้งวงกว้างและแบบตัวต่อตัว ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาการตลาดด้วยสื่อใหม่บนโลกออนไลน์ องค์กรธุรกิจจะต้องปรับตัวให้ทันกับแนวโน้มของเทคโนโลยี เพื่อจับกระแสการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

มุมมองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียง โดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบการสนทนากลุ่ม เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งส่งผลต่อปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนนาเวียง

๒) การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนาเวียง

๒.๑) ปัจจัยภายใน

ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจที่ทำให้ท่องเที่ยวเดินทางมา แบ่งได้คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดและภูอั้งลั้ง และแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญา ได้แก่ พัดทอน้ำ” หรือ “ระหัดวิดน้ำ”

๒.๒) ปัจจัยภายนอก

- สภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทำให้การเดินทางท่องเที่ยวอ่อนตัวลง
- ความนิยมในการท่องเที่ยวลดลง
- นโยบายทางการเมือง

นอกจากนี้ ยังมีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลด่านซ้าย นั้น ที่ทำให้เห็นถึงการพัฒนาโดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสรุปแนวทางของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ตำบลก๊าดช้างได้ว่า มีการสร้างความร่วมมือของจากทั้งกลุ่มคนภายในท้องถิ่นและกลุ่มคนภายนอกที่เป็นผู้ประกอบการร่วมกันในการสร้างแนวทางการท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวจากกระแสนิยมของโลก โดยมีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ที่เหมาะสมทั้งในด้านการบริหารเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มช่องทางการเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ความเปลี่ยนแปลงจากกระแสที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งโอกาสที่ดีของพื้นที่ชุมชนนาเวียงที่กำลังเริ่มปรับตัว ได้ดังภาพที่ ๔.๑๑

สอดคล้องกับ **จันทร์จรัส ประทุมวงศ์**^{๙๘} แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างสำนึก เพื่อให้ภาครัฐและประชาชนรับรู้ปัญหาประกอบกับการสร้างความเข้าใจและปรับทัศนคติ ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน หลังจากนั้นสรรหาตัวแทนของแต่ละกลุ่มเพื่อจะได้ประสานประโยชน์ให้ลงตัว แล้วสร้างให้สมาชิกมีความเข้าใจและมีความจริงใจในการเข้าร่วม สามารถทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันได้แล้วสร้างฉันทามติร่วมกัน แต่ภายในองค์กรจะต้องสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร การทำกิจกรรมใดๆ จะต้องกำหนดความประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมให้ชัดเจน และต้องมีระบบประเมินผลจากกระบวนการของการมีส่วนร่วมทั้งหมดปรับปรุงกลไกการทำงานให้เกิดความโปร่งใส มีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน ที่สำคัญต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องและเมื่อทำงานภายในองค์กรประสบผลสำเร็จแล้วก็ต้องมองหาพันธมิตรสร้างเครือข่ายเพื่อผนึกกำลังร่วมกัน ทำงานร่วมกันและแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดเลย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

๑. ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนกับชุมชนอื่น หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

๒. ควรมีการศึกษาระบบการส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน

๓. ควรมีพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในอำเภออื่นของจังหวัดเลย หรือภูมิภาคอื่น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนกับชุมชน โดยองค์กรภาครัฐควรสนับสนุนกิจกรรมและผลงานด้านความเชื่อ ภูมิปัญญาในพื้นที่ รวมทั้ง

^{๙๘} จันทร์จรัส ประทุมวงศ์. บทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบุษุม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. ๒๕๕๗, หน้า ๖๑.

ดำเนินการพัฒนากิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่น ให้มีศักยภาพสูงขึ้น โดยการจัดหลักสูตรฝึกอบรม การสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันฝึกอบรม และการสร้างความร่วมมือในการฝึกอบรม

๒. กำหนดมาตรการจูงใจสนับสนุน ส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธ รัฐควรใช้มาตรการทางภาษี เพื่อจูงใจให้ภาคเอกชนและประชาชนบริจาคเพื่องานด้านการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนมากขึ้น เช่น การยกเว้นภาษีสำหรับเงินบริจาค การนำไปหักลดหย่อนภาษีได้ รวมทั้งการสนับสนุนหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไรหรือมูลนิธิต่าง ๆ เข้ามามีส่วนในการระดมทรัพยากร เพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนมากขึ้น

๓. ควรมีการผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยการสนับสนุนเงินทุนให้กับภาคเอกชนเพื่อจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยมีหลักเกณฑ์ในการสนับสนุนอย่างชัดเจนและพิจารณาเป็นรายโครงการ และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภาพยนตร์ ดนตรี ละคร เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

- กรมพัฒนาชุมชน กลุ่มงานประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. **คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ**. ๒๕๕๙, หน้า ๑๔๗.
- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ๒๕๕๕, หน้า ๗๘.
- ธีรยุทธ พึ่งเทียร, **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย**, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า ๑๒.
- เบญจวรรณ นาราสัจจ์. **ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน**. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๒, หน้า ๒.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์. ๒๕๔๘, หน้า ๑๓๔.
- ปรีดา ยังสุขสถาพร. **บริการนวัตกรรม**. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯธุรกิจ.(๒๕๕๖)
- ประคอง นิมมานเหมินท์. **นิทานพื้นบ้านศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕, หน้า ๒๑๙.
- สามารถ จันทร์สุรย์. **“ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ใน ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป. ๒๕๓๖, หน้า ๑๔๖.
- พรเพ็ญ สุขศิริ, **การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร ฉบับปรับปรุงใหม่**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๘, หน้า ๒๒-๒๔.
- พระไพศาล วิสาโล .**พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร :มูลนิธิโกมลคีมทอง .๒๕๕๒.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. ๒๕๓๐, หน้า ๑๑๗.
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์. **การท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. ๒๕๕๓, หน้า ๕๘-๖๓.
- ศรีศักร วัลลิโภดม, **กล่าวไว้ในหน้าคำนำ ของหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมด้านซ้าย : ดุลยภาพ ทางจิต-วิญญาณ ของชาวบ้านในลุ่มน้ำหมัน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเล็ก – ประไพ วิริยะพันธุ์, ๒๕๔๘.

เสถียร โกเศศ, **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย**, (กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา), ๒๕๒๑, หน้า ๒๖๕.

สำนักงานนวัตกรรม. **สุดยอดนวัตกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ๒๕๕๙, หน้า ๗๖.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. **การพัฒนาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร** เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. ๒๕๕๒, หน้า ๑๖.

อบเชย แก้วสุข. **รายงานผลการดำเนินงานประชุมปฏิบัติการการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเผยแพร่ความรู้ของสื่อมวลชน**. อุบลราชธานี: ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ๒๕๕๓, หน้า ๒๓.

อภิศักดิ์ โสมอินทร์. **โลกทัศน์อีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. มหาสารคาม : อภิชชาติการพิมพ์. ๒๕๓๗, หน้า ๑๑๙.

อุษา กลิ่นหอม. **“ความหลากหลายทางชีวภาพกับภูมิปัญญาท้องถิ่น” ใน ความหลากหลายทางชีวภาพกับภูมิปัญญาชาวบ้าน**. มหาสารคาม: ส่วนสิ่งแวดล้อม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดมหาสารคาม. ๒๕๖๐, หน้า ๓.

อนรรักษ์ ปัญญาณรงค์. **ชุมชนทรัพยากรและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม**. เอกสารประกอบคำสอนสาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๒, หน้า ๑๓.

เอกรินทร์ พึ่งประชา. **จากป่าสู่ครัวไต้หวัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายเกษตร (ฝ่าย ๒). เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๗, หน้า ๘๑.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. **“แนวคิดการศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น”** บทความใน คักยภาพในไทวิถี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจิตรธรรม. ๒๕๕๕, หน้า ๓๙-๖๖.

๑.๒ บทความ

ชูศักดิ์ อินทมนต์ และศรีณียา เลิศพุทธรักษ์. **รูปแบบการจัดการธุรกิจนวัตกรรมโฮมสเตย์ในชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยว**. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, ๓๙(๖). ๒๕๖๒, หน้า ๘๕-๑๐๓.

บำเพ็ญ ไชยรักษ์. **นาเวียงใหญ่ : กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงในหุบเขาด่านซ้าย จังหวัดเลย**. วารสารดำรงวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒, ๒๕๕๓. หน้า ๒๒๔.

พรพิมล ขำเพชรและรุ่งรวี จิตภักดิ์. **นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร, ๑๔(๑), ๒๕๖๒ หน้า ๑๐๘-๑๒๑.

พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร และพระมหารัตน ฐิตปณฺโญ. การจัดการป่าชุมชนเชิงพุทธ ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์** ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม). ๒๕๖๒.

พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร ชันผักแว่น) และคณะ. แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธ บูรณาการ. **วารสารมนุษยสังคมสาร (มสส.)** ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม) ๒๕๖๒.

พระเจริญ บุญทศ และคณะ. พุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจแบบองค์รวม. **วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์** ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน). ๒๕๖๔.

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคนอื่นๆ. “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ.” **วารสารบริหารธุรกิจ** ๓๓, ๑๒๘ (ตุลาคม-ธันวาคม): (๒๕๕๓). ๔๙-๖๕

๑.๓ รายงานการวิจัย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๐, หน้า ๑๑๔.

จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์. นิเวศวิทยาเชิงพุทธกับแนวคิด คุณค่า และการเสริมสร้างการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่น. **รายงานการวิจัย** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๑.

จันทร์จรัส ประทุมวงศ์. บทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบุษม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. **รายงานการวิจัย** มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. ๒๕๕๗, หน้า ๖๑.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๐, หน้า ๑๑๔.

ชยาภรณ์ บำรุงเขต. การศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี.

สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๖๐, หน้า ๑๒-๑๖.

ภูสวัสต์ สุขเลี้ยง. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๕, หน้า ๓๙.

ธรรมชนก คำแก้ว และ ศิวรัตน์ กุศล. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนในบริเวณโครงการพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๘, หน้า ๑๗๒.

- นพพล แก่งจำปา. พลวัตการช่วงชิง “พื้นที่การท่องเที่ยว” ของคนชายแดนด่านซ้าย จังหวัดเลย พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๕๒. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๕, หน้า ๑๑๒-๑๑๓.
- ประพัทธ์ชัย ไชยนอก. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านด่านซ้าย อำเภอ ด่านซ้าย จังหวัดเลย **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ๒๕๕๔, หน้า ๓๔.
- ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ. โครงการโปรแกรมการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและภูมิทัศน์วัฒนธรรม. **รายงานวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๕๖, หน้า ๑๐๔.
- พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ ธนปญโญ) นายฤทธิชัย แกมมภาค และนายนเรศร์ บุญเลิศ. การศึกษารูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา จังหวัดเชียงราย. ๒๕๕๕, หน้า ๒๗๓.
- พระมหาจำเนียร ณะคังคิวิ. การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านขาด ตำบลนาคู กิ่งอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- พระครูพัชรกิตติโสภณ. แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ. **ดุชนิพนธ์** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๑, หน้า ๔๘-๕๒.
- วาลิกา แสนคำ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงยาง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๕, หน้า ๓๔.
- สมพงษ์ หลีไคราะห์ และคณะ. โครงการแนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดสตูล. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. ๒๕๖๑.
- สินธุ์ สโรบล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาคเหนือ. ๒๕๖๖, หน้า ๑๖.
- สำนักงานนวัตกรรม. สูดยอนนวัตกรรมไทย. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ๒๕๕๙.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การพัฒนาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. ๒๕๕๒, หน้า ๑๖.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.
 นนทบุรี: โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๑,
 หน้า ๓๔.

๑.๔ ออนไลน์

กระทรวงวัฒนธรรม. ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. [ออนไลน์]. ได้จาก:

http://www.creativeculturethailand.com/detail_page.php?sub_id=๓๘๓๓

วิไลลักษณ์ น้อยพยัคฆ์. นวัตกรรมการท่องเที่ยว. จุลสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เผยแพร่เมื่อ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๙ สืบค้นจาก <http://www.e-TAT Tourism Journal.or.th>.

สารสนเทศจังหวัดเลย. บ้านนาเวียง. [ออนไลน์]. ที่มา <https://gotoloei.com>. สืบค้นเมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๕.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ ๐๕ การท่องเที่ยว. [ออนไลน์]. เผยแพร่เมื่อ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๕, หน้า ๒๓๑. จาก <http://nscr.nesdc.go.th>

๒. ภาษาอังกฤษ

Best john w., *Research in Education*, (New Jersey: Practice Hall Inc., ๑๙๗๐, p. ๒๐๔-๒๐๘.

Philip Feifan Xie and Geoffrey Wall. *Cultural Tourism Experiences in Hainan, China the Changing Distribution of Folk Villages*. University of Waterloo, Canada. Fourth International Conference “Tourism in Southeast Asia & Indo-China: Development, Marketing and Sustainability, Chiang Mai, Thailand. ๒๐๐๐.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือเชิญผู้ให้ข้อมูล

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕ ต.ศรีสองรัก
อ. เมือง จ. เลย ๔๒๑๐๐
โทร. ๐๔๒-๐๓๙๖๓๐

๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมโครงการ

เจริญพร นายเทศมนตรีตำบลด่านซ้าย

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยพระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัย สังกัด วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงเจริญพรมายังท่าน เพื่อขออนุญาตเข้าร่วมโครงการวิจัย ในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๗ เวลา ๐๘.๓๐ น. ณ วัดโพธิ์ศรี บ้านนาเวียงใหญ่ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ อาจารย์เอกลักษณ์ คงทิพย์ ผู้ประสานงานโครงการ โทรฯ ๐๙๕๑๘๙๒๔๙๘ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี

ขอเจริญพร

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ฝ่ายวิชาการ
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

ผู้ประสานงาน อาจารย์เอกลักษณ์ คงทิพย์
โทรฯ ๐๙๕๑๘๙๒๔๙๘

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕ ต.ศรีสองรัก
อ. เมือง จ. เลย ๔๒๑๐๐
โทร. ๐๔๒-๐๓๙๖๓๐

๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เข้าร่วมโครงการ

เจริญพร ผู้ใหญ่บ้านนาเวียงใหญ่

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยพระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัย สังกัด วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงเจริญพรมายังท่าน เพื่อขอประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๗ เวลา ๐๘.๓๐ น. ณ วัดโพธิ์ศรี บ้านนาเวียงใหญ่ ตำบลบ้านชัย อำเภอตำบลชัย จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ อาจารย์เอกลักษณ์ คงทิพย์ ผู้ประสานงานโครงการ โทรฯ ๐๙๕๑๘๙๒๔๙๘ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี

ขอเจริญพร

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ฝ่ายวิชาการ
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

ผู้ประสานงาน อาจารย์เอกลักษณ์ คงทิพย์
โทรฯ ๐๙๕๑๘๙๒๔๙๘

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕ ต.ศรีสองรัก
อ. เมือง จ. เลย ๕๒๑๐๐
โทร. ๐๔๒-๐๓๙๖๓๐

๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ใช้สถานที่เพื่อจัดกิจกรรมโครงการวิจัย
เรียน เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี บ้านนาเวียงใหญ่
สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยพระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัย สังกัด วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์มายังท่าน เพื่อขอใช้สถานที่ และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย ในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๗ เวลา ๐๘.๓๐ น. ณ วัดโพธิ์ศรี บ้านนาเวียงใหญ่ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ อาจารย์เอกลักษณ์ คงทิพย์ ผู้ประสานงานโครงการ โทรฯ ๐๙๕๑๘๙๒๔๔๘ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ฝ่ายวิชาการ
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

ผู้ประสานงาน อาจารย์เอกลักษณ์ คงทิพย์
โทรฯ ๐๙๕๑๘๙๒๔๔๘

ที่ พิเศษ/๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕ ต.ศรีสองรัก
อ. เมือง จ. เลย ๕๒๑๐๐
โทร. ๐๔๒-๐๓๙๖๓๐

๙ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรโครงการวิจัย

เรียน พระเอกสิทธิ์ วัฒนสีปุตโต (มณีสรี)

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยพระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัย สังกัด วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย” ซึ่งได้รับอนุมัติจาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์มายังท่าน เพื่อเป็นวิทยากรในกิจกรรมโครงการวิจัย ในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๗ เวลา ๐๘.๓๐ น. ณ วัดโพธิ์ศรี บ้านนาเวียงใหญ่ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ อาจารย์เอกลักษณ์ คงทิพย์ ผู้ประสานงานโครงการ โทรฯ ๐๙๕๓๘๙๒๕๙๘ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ฝ่ายวิชาการ
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

ผู้ประสานงาน อาจารย์เอกลักษณ์ คงทิพย์
โทรฯ ๐๙๕๓๘๙๒๕๙๘

ภาคผนวก ข

เครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามและสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย โครงการวิจัยย่อยที่ ๒
เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนตามแนววิถีพุทธ
ในจังหวัดเลย
ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย
ปีงบประมาณ ๒๕๖๖

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย เพื่อพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

หมายเหตุ

กรุณาให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ ข้อมูลที่ได้จากการให้สัมภาษณ์นี้จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งการให้สัมภาษณ์นี้จะไม่ผลเสียต่อผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์

๑. เพศ	☐ ชาย	☐ หญิง
๒. อายุ	☐ ต่ำกว่าหรือเท่ากับ ๒๐ ปี	☐ ๒๑ - ๓๐ ปี
	☐ ๓๑ - ๔๐ ปี	☐ ๔๑ - ๕๐ ปี
	☐ ๕๑ - ๖๐ ปี	☐ ๖๑ ปี ขึ้นไป
๓. ระดับการศึกษา	☐ ประถมศึกษา	☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย	☐ อนุปริญญา/ ปวส./ ปวท.
	☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี
๔. อาชีพ	☐ เกษตรกร	☐ รับจ้าง
	☐ พนักงานเอกชน	☐ รับราชการ/ ลูกจ้างของรัฐ
	☐ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	☐ อื่น ๆ

ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

ข้อที่	รายการ	ระดับความสำคัญ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านที่ ๑ แนวทางการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน						
๑	ชุมชนมีแนวทางการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง					
๒	มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างอัตลักษณ์ของคนในชุมชน					
๓	มีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน					
๔	เยาวชนมีการรับรู้และทราบถึงสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน					
๕	มีการถ่ายทอดหรือนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชน					
ด้านที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์						
๑	มีการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน					
๒	มีการส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์					
๓	มีการระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชนเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์					
๔	มีการส่งเสริมวัฒนธรรมวิถีพุทธของคนในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการสร้างเป็นเครือข่ายโดยชุมชนมีส่วนร่วม					
๕	หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน มีการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน					
ด้านที่ ๓ การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุน						
๑	มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์					
๒	มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์					
๓	มีการประสานงานให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์					
๔	มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์จากภายในชุมชน หรือหน่วยงานอื่น					
๕	ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการหรือชุมชนอื่นในการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์					

ตอนที่ ๓ ประเด็นการสัมภาษณ์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

๓.๑ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถี” อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๒ สภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในชุมชนบ้านนาเวียงใหญ่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ท่านคิดว่าองค์ความรู้ที่เกิดจาก พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ควรได้รับการเผยแพร่สู่สังคมในวงกว้างอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย

๔.๑ ท่านมีความเข้าใจว่า การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๔๒ ท่านคิดว่า นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ป่าชุมชน ควรมีลักษณะเป็น
อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔๓ ท่านคิดว่า นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ป่าชุมชน สามารถนำเสนอ/
แก้ปัญหา การใช้ทรัพยากรอนุรักษ์ที่ป่าชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง

.....
.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน

ภาคผนวก ค

รูปภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย

แผนที่เส้นทางเดินเท้าจากชุมชนนาเวียงเพื่อไปทำพิธีไหว้ภู่อังลัง
ที่มา : เว็บไซต์ Google Maps <https://www.google.com/maps/place>

ภาพประกอบพิธีทำบุญตักบาตรที่วัดโพธิ์ศรีในตอนเช้า

ภาพการเดินทางจากวัดโพธิ์ศรีนาเวียงไปยังภูอั้งลั้ง

ภาพจุดแวะพักระหว่างการเดินทางจากวัดโพธิ์ศรีนาเวียงไปยังภูอั้งลั้ง

(ก) ลานหินที่ประกอบพิธี

(ข) จัดเตรียมทำชวยเครื่องเปี้ยวและเครื่องหวาน

(ค) กวนจำผู้ประกอบพิธี

(ง) เตรียมพิธีสงฆ์

(ค) ประกอบพิธีสงฆ์

(ง) พระสงฆ์เทศนา

ภาพการจัดเตรียมและประกอบพิธี

(ก) พิธีไหว้ขอมาเพื่อลงจากภูอั้งลั้ง

(ข) หลังจากเดินทางลงมา

(ค) ชำระล้างร่างกายในลำคลอง

ภาพหลังจากเสร็จพิธีไหว้ภูอั้งลั้ง

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ที่	ชื่อ-นามสกุล
๑	พระเอกสิทธิ์ วัฒนสิทธิ์ (มณีศรี) เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีนาเวียง
๒	พระกาบ ฐานสมปนโน พระลูกวัดโพธิ์ศรีนาเวียง
๓	นายประสงค์ จันทกร นายกเทศมนตรีตำบลด่านซ้าย
๔	นายวินัย ลาสอน ปลัดเทศบาลตำบลด่านซ้าย
๕	นายวิรัช สุวรรณเกิด ผู้ใหญ่บ้านนาเวียงใหญ่
๖	นางเกษสุดา จักรบุตร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนาเวียงใหญ่
๗	นายวิรัตน์ อรรคสุรีย์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนาเวียงใหญ่
๘	นางสาวอภิญญา ผ่องวิจิตร ข้าราชการครู
๙	ด.ต.สละ กำแพงพล ข้าราชการตำรวจ
๑๐	ร.ต.อ.ประสาน ใจดี ข้าราชการตำรวจ
๑๑	ร.ต.ถาวร ยี่รัมย์ ข้าราชการบำนาญ
๑๒	นางสงกรานต์ นามขาว ปราชญ์ชาวบ้าน
๑๓	นางสุทิน โสประดิษฐ์ ปราชญ์ชาวบ้าน
๑๔	นางจงจิต เฉยสะอาด ปราชญ์ชาวบ้าน
๑๕	นางสาวสุพัตรา โพธิ์ปลัด ปราชญ์ชาวบ้าน
๑๖	นางปาริฉัตร ธีมพานิช ปราชญ์ชาวบ้าน
๑๗	นางสาวสาวลี ยาที ปราชญ์ชาวบ้าน
๑๘	นางตองเอียง อุ่นแก้ว ปราชญ์ชาวบ้าน
๑๙	นายภาณุพงศ์ แสนไสภา ปราชญ์ชาวบ้าน
๒๐	นายคำตาล บุญธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน
๒๑	นายสมโภชน์ นนทะโคตร ปราชญ์ชาวบ้าน
๒๒	นายสุรียา สิงห์สถิตย์
๒๓	นายเอกภพ นนทะโคตร
๒๔	นายธีรพงศ์ วงศ์ไสภา
๒๕	นางหนูแดง อรรคสุรีย์
๒๖	นางจิรวรรณ ศรีชัย
๒๗	นายจงศิริ นนทะการ

ที่	ชื่อ-นามสกุล
๒๘	นางเจนจิรา ใจคำ
๒๙	นางอวยพร อ่ามะเหี้ยะ
๓๐	นางทองใหม่ นนทะโคตร
๓๑	นางอุไรวรรณ ยี่รัมย์
๓๒	นางสาวรรณา เตรศรีโชติ
๓๓	นางเกษสุดา คำแสน
๓๔	นางมริสา วิจิตรปัญญา
๓๕	นางประภัสสร รักษาสัตว์
๓๖	นางสุราลีณี บาลเย็น
๓๗	นายชัยวัฒน์ บาลเย็น
๓๘	นางเต็มใจ สารมะโน
๓๙	นายเจษฎา หุมอาจ
๔๐	นางอุไร กำแพงพล
๔๑	นางเสนอ หุมอาจ
๔๒	นางพรพรรณ ใจดี
๔๓	นางดอกไม้ บุตรชัยงาม
๔๔	นางจินตนาช นนทะโคตร
๔๕	นางทิพวรรณ ชนะมาร
๔๖	นางสาวสุพรรณภัทร ชนะมาร
๔๗	นางสาวจันจิรา มาถา
๔๘	นางสาวไอรินลดา ทรงพุดิ
๔๙	นางต๋มทอง บุตรดีวงศ์
๕๐	นางประเวียน สุนทรวิรัตน์
๕๑	นางธฤดี เนตรศรีโชติ
๕๒	นางสาวมัยภรณ์ หุมอาจ

ภาคผนวก จ

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

กำลังดำเนินการ

แบบ สท.๐๐๙

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๙ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วชิรชิวโรรส ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.....
ที่อยู่ ๑๓๔ ถ.เลย-เชียงคาน ต.เมือง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐.....
โทรศัพท์ ๐๔๒-๘๘๕๒๐๔๘..... โทรสาร.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
“พุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัดเลย” โดยมีโครงการย่อยภายใต้แผนการวิจัย ได้แก่

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ การศึกษาเรื่องเล่าทางคติชนตามแนวพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัด
เลย นายอาทิตย์ แวงใส หัวหน้าโครงการ

โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธวิถีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนในจังหวัด
เลย นายอภิรักษ์ คงทิพย์ หัวหน้าโครงการ

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูปริยัติคุณรังษี (ลิขิต ฟ้าหงษา) และคณะ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่..... มิถุนายน ๒๕๖๖..... จนถึง..... ธันวาคม ๒๕๖๖.....

ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

.....
.....
.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วชิรชิวโรรส)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก ฉ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	นายเอกลักษณ์ คงทิพย์
วัน เดือน ปีเกิด	๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๒๕
ที่อยู่ปัจจุบัน	๕๑/๗ ถนนมลิวรรณ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๔๘	ปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต (ค.อ.บ.) สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
พ.ศ. ๒๕๕๒	ปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต (ค.อ.ม.) สาขาเทคโนโลยี เทคนิคศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
พ.ศ. ๒๕๖๔	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัย มหาสารคาม

ผลงานวิชาการ

งานวิจัย

พ.ศ.๒๕๖๓	การป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดติดตามแนวชายแดนของชุมชนใน จังหวัดเลย (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓
พ.ศ.๒๕๖๓	กระบวนการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลย (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓
พ.ศ.๒๕๖๓	การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดตาม แนวชายแดน (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓
พ.ศ.๒๕๖๕	รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย (ผู้ ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๕

บทความวิชาการ

ส่งสุข ภาแก้ว, เอกลักษณ์ คงทิพย์, พัชรนันท์ นวลน้อย และอาทิตย์ แวงโส. (๒๕๖๕).

การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย.

วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕) หน้า ๑๓๗๕-๑๓๘๘.

พระครูปริยัติคุณรังษี (ลิขิต คำหงษา), พัชรนันท์ นวลน้อย, และเอกลักษณ์ คงทิพย์. (๒๕๖๕).

การศึกษาชุมชนต้นแบบในการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนใน

จังหวัดเลย” วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๕) หน้า ๘๘๓-๘๘๔.

พระมหาสุภาวิชญ์ ปภสสโร (วิราม), พัชรนันท์ นวลน้อย, เอกลักษณ์ คงทิพย์, และจารุกิตติ

พิริยสุวัฒน์. (๒๕๖๕). กระบวนการสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการป้องกันและเฝ้าระวัง

ปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดนจังหวัดเลย. วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์. ปีที่ ๗

ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๕) หน้า ๘๗๑-๘๘๒.

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐